

# **ВЕЛИКИ РУСКИ СТАРЦИ**

**Жития, чудеса, духовни наставления  
(част 3)**

---

# **ВЕЛИКИ РУСКИ СТАРЦИ: Жития, чудеса, духовни наставления (част 3)**

Славянобългарски манастир "Св. Вмчк Георги Зограф"©, Света Гора, Атон, 2006 г.

---

РАДОНЕЖКИ СТАРЦИ .....	1
Преподобният старец Антоний (Медведев) (1792-1877) .....	2
Духовни поучения на стареца Антоний .....	4
Старецът Александър, затворник от Гетсиманския скит (1810-1878) .....	7
Из духовните наставления на стареца Александър .....	9
Преподобният старец Варнава (1831-1906) .....	13
Из духовните поучения на стареца Варнава .....	17
Старецът Захария (1860-1936) .....	23
Духовни поучения на стареца Захария .....	29
Старецът Зосима (Верховски) (1767-1833) .....	36
Из духовните наставления на стареца Зосима .....	37
Старецът Агапит Задонски (1750-1825) .....	43
Наставления на стареца Агапит Задонски .....	44
Старецът Агапит (Воинов), игумен на Нило-Столобенската пустиня .....	46
Наставления на стареца Агапит Нило-Столобенски .....	48
Старецът Адриан, иеромонах от Югската Доротеева пустиня (1800-1853) .....	58
Из духовните наставления на стареца Адриан .....	62
Старецът Амфилохий (1748-1824) .....	67
Духовни наставления на стареца Амфилохий .....	68
АТОНСКИ СТАРЦИ .....	70
Старецът Арсений (Минин) (1823-1879) .....	71
Из духовните поучения на стареца Арсений .....	72
Старецът иеросхимонах Аристоклий (1838-1918) .....	82
Разкази за стареца Аристоклий .....	83
Старецът Кирик .....	91
Из духовните поучения на стареца Кирик .....	91
Някои монашески опити (които не са чужди и на миряните) .....	93
Преподобният старец Силуан Атонски (1866-1938) .....	99
Из духовните наставления на преподобни Силуан .....	100
Велика наука .....	109

---

# РАДОНЕЖКИ СТАРЦИ

---

---

# Преподобният старец Антоний (Медведев) (1792-1877)

Преподобни Серафим Саровски е предсказал на преподобни Антоний, че ще стане игумен на Троице-Сергиевата Лавра: “Божият Промисъл ти поверява обширна Лавра”.

Преподобни Антоний е бил духовен отец на светителя Филарет Московски.

Известно е, че ректорът на Московската духовна академия професор протоиерей Александър Горски, който дълбоко го уважавал, обикновено наричал преподобни Антоний самороден талант заради изобилието на познания и авва - заради строгия му монашески живот.

Светителят Филарет не само изпращал на преподобни Антоний някои от проповедите си за проверка, но и обсъждал с него свои лични въпроси, и въпроси, свързани с управлението на епархията. По съвет на преподобни Антоний светителят Филарет отказал да освети Триумфалните порти в Москва, на които имало изображения на езически богове. Това е могло да предизвика недоволството на императора, но преподобният казал на духовния си син: “Помнете, че сте християнски епископ, пастир на Христовата Църква, за когото е страшно едно - да се отклони от волята на Иисус Христос”.

Преподобни Антоний бил назначен за игумен на Сергиевата Лавра на 23 февруари 1831 година. За 46-годишното си игуменство той довел обителта на преподобния Сергей до разцвет. Но главното, за което се грижел, било духовната страна на монашеството.

Той построил Гетсиманския скит, където по-късно просияли велики старци. Уставът за скита е бил взет отчасти от атонски, отчасти от молдовски манастири, и за ръководители на монашеския живот били поканени възпитаници на манастири, основани от преподобния Паисий (Величковски).

Обгрижвайки монасите, преподобни Антоний им давал съвети и наставления. С цел възбуждане и поддържане на духа на истинското монашество, преподобни Антоний е събирал преводи на аскетически съчинения на преподобния Паисий (Величковски). Помагал е и на оптинските монаси в издаването на полезни за монашеството книги. По поръчение на светителя Филарет преподобни Антоний прегледал превода на творенията на преподобните Исаак Сирий и Иоан Лествичник, когато ги подготвяли за издаване от Московската духовна академия. Като получил бележки за живота и наставленията на игумена Назарий Валаамски, той помолил професор Петър Симонович Казански от Московската духовна академия да ги редактира за печат.

Привличайки богомолците с богослужението си, преподобният духовно привързвал към себе си тези, които търсели беседа с него. Притежавал голям дар слово и в беседите си проявявал обширни знания и мъдрост в разсъжденията. Когато беседвал с него, ако не знаел миналото му, човек би могъл да си помисли, че той е получил образованието си в някое висше учебно заведение. Изключително силната му памет съхранявала получените сведения и одухотворената му беседа се леела като неспирен поток. При впечатлителната му душа, при живото му въображение често и сухите факти, обличайки се в живи образи, са били обрисувани с най-детайлни подробности. Ако съчувствал на темата на разказа, сам сякаш ставал действащо лице, оживявайки повествованието с мимиката си.

Под ръководството на отец Антоний под Трапезната църква била построена кухня и столова за странници богомолци. През лятото там всеки ден се хранели по хиляда и повече души. Там идвали и преселници от Псковска губерния, войници. При болест са ги приемали в лавърската болница на пълна издръжка. Други получавали кръстчета, икони, били са снабдявани с продукти и ако било нужно, с топли дрехи.

Преподобни Антоний обгрижвал и затворници. При едно от посещенията си в затвор той е бил поразен от мръсотията, влагата и теснотията в помещенията. “Та нали това също са хора” - казал той и решил да построи за тях по-добро помещение. Организирането на сграда за десет хиляди рубли, но една благотворителка - негова духовна дъщеря - поела всички разходи, които отец Антоний счел за необходимо да бъдат направени по този проект. И той изразходил не по-малко от седемдесет хиляди рубли за затвора, към който построил църква в чест на иконата на Божията Майка “Утоли моята печал”.

Преподобният помагал много и на частни лица. Собствените му средства били ограничени, но негови духовни чеда давали значителни суми под негово лично разпореждане. Нуждаещите се получавали от него постоянни парични помощи във вид на пенсии. Както разказвали очевидци, той винаги ходел с кесия, пълна с дребни сребърни монети, и раздавал монети на всички, които го молели за подаяние.

Преподобният бил духовен отец на мнозина. Светителят Филарет, който сам го избрал за духовен отец, нерядко изпращал при него хора, нуждаещи се от назидание или утешение, и после го уведомявал, че тези лица се завръщали утешени.

Духовното общуване между преподобни Антоний и преподобни Серафим, “най-милиа на сърцето му”, не прекъснало чак до кончината на великия старец. Веднъж, като вървял из лавърската борова гора, отец Антоний намерил плосък и гладък камък, подобен на плочица за писане, и наредил да нарисуват на него явяването на Божията Майка на преподобни Сергей, осветил иконката над мощите на Божия угодник и я изпратил като благословение на преподобни Серафим. Седмица преди смъртта си преподобни Серафим връчил тази икона на един монах с думите: “Сложете върху мен тази икона, когато умра, и ме положете с нея в гроба. Тя ми е изпратена от уважавания архимандрит Антоний, игумен на светата Лавра, от мощите на преподобни Сергей”. Завещанието на стареца било изпълнено.

Дълбокото уважение към подвизите и наставленията на преподобни Серафим, от което по-късно е бил проникнат светителят Филарет Московски, му е било внушено най-вече от разказите на преподобни Антоний за великия старец.

Още по-ярко свидетелство за това, как преподобният почитал паметта на преподобни Серафим и какво благоговение към паметта му е успял да внуши на светителя Филарет, са общите им грижи за издаването на съставеното от архимандрит Сергей първо “Житие на преподобни Серафим”, което е излязло от печат през 1841 година.

Преподобни Антоний, при активното съдействие на светителя Филарет, изпълнил завета на преподобни Серафим - да не забравя неговите дивеевски “сироти”. Грижата на единия и на другия за сестрите от обителта започнала само две години след кончината на стареца.

Кончината на светителя Филарет на 19 ноември 1867 година, точно в деня, който той бил предвидил, поразила преподобни Антоний. От момента на кончината на митрополит Филарет станало забележимо, че преподобни Антоний вече не притежавал предишната бодрост на духа и онази работоспособност, които представлявали отличителна черта на неговата натура.

През 1872 година преподобният помолил митрополит Инокентий да го освободи от длъжност. Архипастирът отклонил молбата, а на посочения от архимандрит Антоний мотив - неговата немощ, която го заставяла да лежи на легло, отговорил с поговорката: “Макар и лежешком, останете при корена си”. Като се върнал в килията си, старецът паднал на колене пред иконата и казал със сълзи: “Да бъде Твоята воля, Господи!” - и решил да остане до края на живота си на мястото на служението си.

През 1873 година той получил инсулт, след който отслабнал още повече и останал прикован към леглото. Било му трудно не само да ходи, но и да седи. Рядко се решавал да служи Литургия, но при такива случаи било необходимо постоянно да го придържат двама дякони. Управлението на Лаврата било предадено на духовен събор. Към отец Антоний се обръщали за съвет само по най-важни въпроси. На отец Антоний, който свикнал ежедневно да бъде на служба, му било тежко да понеса това лишение. Затова митрополит Инокентий благословил в килиите му да бъде устроена домашна църква. Преподобният винаги понасял

благодарно физическите си страдания, но често казвал със сълзи, че няма сили за продължително внимание в молитвата.

Известно е явяването на вече починалия по това време светител Филарет на преподобния. Светителят се приближил до лежащия на болнично легло старец и го попитал: "Трудно ли ти е?" - "Трудно ми е, Владико свети" - отговорил преподобният. "Кажете пет пъти "Христос възкресе" и един път "Отче наш" - казал светителят и станал невидим.

Силите на преподобния постоянно намалявали. Но винаги посрещал с любов и ласкав поглед тези, които идвали да го навестят, и продължавал да прави лични благодеяния на когото можел.

Когато отец Антоний лежал вече на смъртно легло, братята по негово желание, редувайки се, непрекъснато му четели Евангелието.

На 12 май 1877 година, след като приел преди заминаването си светите тайнства Причастие и Маслосвет, архимандрит Антоний тихо починал в Господа.

## Духовни поучения на стареца Антоний

За всичко трябва да благодарим на Бога. Всеки полъх на душевен мир е Негова милост.

Човешкият живот се състои от множество скръбни неща. А Господ, като източник на любовта, понеже *Бог е любов* (1 Иоан. 4:8), прекарва човека през скръбния живот, помагайки му и тайно, и явно, и посредством човек, и без посредничеството на човек, изпращайки умиротворение и оживление на скръбната душа, като утринна роса върху увехнало цветче.

\*

Не бързай в нищо да бъдеш щедра в подаянията, а винаги бъди смирена и любвеобилна. Давай, макар и малко, на просещия, но винаги с любов и смирение.

Заради благото на твоите деца трябва да се учиш на внимателност. Неправилно мисли този, който счита, че жената не може да се занимава с обществена дейност. Количеството разум, което Господ дава на мъжа и на жената, е еднакво. Само че жената е по-малко разположена да го прилага на практика.

\*

В нас има много помисли, желаниа и чувства, по отношение на които е необходимо търпение.

Търпение е нужно за всичко, което ни заобикаля. По отношение на най-прекрасното и най-скъпото за майката - децата, и по отношение на тях е необходимо много благоразумно търпение.

Ненапразно Божието слово казва: *С търпението си спасявайте душите си* (Лук. 21:19).

Необходимо е, както би казал някой в търговията, да придобиеш капитал. Пожелавам ти, приятелю мой, духовен капитал за обогатяване на душата ти - търпение.

\*

*Към Господа викнах в скръбта си, и Той ме чу* (Пс. 119:1) - учи царят пророк. И ти, приятелю мой, се присъедини към изпълняващите това наставление и ще получиш полза.

Всяка скръб докарва върху душата известна тъмнина, а Бог е истинската Светлина. Достатъчно е човек само да се обърне към Господа - и обгръщащата го тъмнина ще започне да се разсейва и да се отдалечава. Затова по-често заедно с пророка казвай на Господа: "*Радост моя, избави ме от онези, които ме обременяват!*" (сравни с Пс. 31:7 - слав.) И Господ ще ти помогне.

\*

Като изпълняваш задълженията си, не охкай и не се смущавай, ако е налице възможност да ги изпълниш. А и Господ не ще изиска от нас невъзможното.

Като свършиш това, което си длъжен, не се хвали в мислите си и не очаквай благодарност. Любовта към истината съдържа в себе си висша благодарност, изразявана не чрез думи на хора, а реално съществуваща в съвестта на постъпващия правилно.

\*

Не се залъгвай с фантазии, след като в действителността на този живот има добри и прекрасни положителни неща.

Благодари на Бога за миналото и настоящето! Най-често и повече от всичко фалшивият слой мисли ни прави нещастни в самите себе си и вместо песен на славеи, ние пеем кукувичка песен.

\*

Ако не успяваш да овладееш мислите си, обърни се към четенето. Можеш да направиш добър избор сред историческите книги, но най-полезно е да обуздаваш мислите чрез четене на Свещеното Писание, и най-вече - чрез молитвено четене на псалми. Тази книга е подобна на великолепна градина с паркове и цветни лехи. Не се лени, и ще избереш четиво, което ти е по сърце и по разум - и помислите ще стихнат.

Бог е светлина и живот. По-често обръщай лицето си към Него и мракът и умъртвяващата тъга ще изчезнат.

\*

Пророкът казва: *Да тръгна и по долината на смъртната сянка, няма да се уплаша от злото, защото Ти (Господи) си с мене* (Пс. 22:4). Господ е и с всеки, който Го призовава.

И така, не се бой нито от мрачни мисли, нито от смущаващи обстоятелства, като от долина на смъртна сянка. Върви с твърда крачка и призовавай Господ на помощ, като казваш: *Побързай, Боже, да ме избавиш, побързай, Господи, да ми помогнеш* (Пс. 69:2). И Той, като милостив Отец, ще ти помогне във всичко.

Не плачи, а с разум се подтиквай към мъжество. Върви с надежда на Божията помощ, като християнка, по средния път.

Прави добро със смирение, колкото можеш. Не осъждай никого и не роптай против никого, а се моли за враждуващите против теб, и ще дойде време, когато Бог ще обърне сърцата им, за твоя радост.

\*

Целият човешки живот е свързан с търпение, както каменната сграда - с гасена вар. Каквото е гасената вар (циментът) за тухлата при изграждането на стена, такова е търпението при всяка крачка в живота.

Човек още не се е появил на белия свят, а майка му вече търпи заради него, а вероятно, и самото дете, и от първия плач детето се приучва към търпение - за своя полза и спокойствие.

И оттогава до последното гробно покривало целият живот се състои от търпение: търпение в растежа, търпение при получаването на образование, търпение при общуването с хората, в труд и болест. Накрая, чрез търпението се придобива спасение: *който претърпи докрай, ще бъде спасен* (Мат. 10:22), казва Господ.

Така че, не бягай от търпението, не роптай, когато то те посети, а го посрещай като стар познат и с надежда на Бога го изпращай с мир - и ще бъдеш не само смирена, но и мъдра.



\*

Трябва да бъдеш благодарна и за минутата прекрасни мисли и чувства. Не може и не бива да има изискване всичко да бъде и да продължава така добре, както прекрасните чувства, породени в душата от добри впечатления. Докато живеем на тази въртяща се планета, не бива да разчитаме на постоянно добро. То е там, извън пределите на земята.

Случвало ми се е през лятото да гледам с удоволствие как пчеличка или пеперудка, прелитайки от цвят на цвят, весело литва във въздуха. И съм възприемал мисълта, че трябва да благодаря на Бога и за мига на наслаждение на разумната душа. И това е така! А себелюбието е готово да крещи: "По-дълго и повече". И това е така!

Но какво да правим? - да се смиряваме пред обстоятелствата и да търпим.

\*

Към Бога може да се гледа и стоешком, и седешком, и лежешком.

За Него няма нито изток, нито запад. Това е вечно пладне! И вечни красоти на Неговата премъдрост, любов и милосърдие.

Така че, приятелю мой, обичай да намираш Бога в себе си, в сърцето си, обичай да Го съзерцаваш в природата, в небесните красоти! Мисли за Него над облаците и слънцето! Там, където е Неговата светлина, в Неговата светлина. И там падай пред Него и мълчи, докато не бъде дадено слово на сърцето - "Отче мой, помилуй ме!". И както след светлината на мълнията от облаците завалява дъжд, така и осветените ти чувства ще пролеят топли отрадни сълзи.

\*

Ти искаше християнско любомъдрие. То, между другото, се състои и в това, да претърпяваш еднакво душевните безпокойства и скърби и случващите се сърдечни радости и удоволствия. Чрез това душата привиква към мъжество. Няма скръб, която да не се измени, и радост, която да не премине. Така и псалмопевецът казва: *вечер настъпва плач, а сутрин - радост!* (Пс. 29:6). В настоящия живот трябва да вървим по средата на пътя, което се нарича царски път.

Търпеливо понасяй скръбното и не се лакоми за излишък от удоволствия. В скръб призовавай на помощ Господа, а при радостно настроение Му благодари за щедрата милост и душата ти не ще се лиши от сладостен мир в живота.

---

# Старецът Александър, затворник от Гетсиманския скит (1810-1878)

Старецът Александър започнал монашеския си подвиг в Оптина пустиня. Живял в послушание при преподобния Леонид. Игумен на Оптина пустиня тогава бил преподобни Моисей, който и приел Александър в числото на братята.

След като поживял в Оптина пустиня още няколко години след смъртта на стареца Леонид - или общо пет години и половина от датата на постъпването - отец Александър по предложение на отец Антоний (брат на игумена на Оптина пустиня отец Моисей) се преместил в неговия Николо-Черноостровски манастир в град Малоярославец, Калужка губерния. Тук отец Александър също живял пет години и половина и през това време бил постриган; отначало станал расофорен, а след това и мантиен монах. При пострижението е наречен Агапит. През 1849 година отец Агапит, по съвет на свой другар и подбуждан от неразположението на братята към него, подал молба за преместване в архиерейския дом в град Харков, където и бил ръкоположен за иеродякон, а след година - за иеромонах, и заедно с това бил назначен на длъжност иконом при архиерейския дом. Живял там малко повече от две години. На това ново място, при пълната свобода да разполага по своя воля със себе си и с действията си, при големи доходи и други съблазни, отец Агапит незабележимо започнал да свиква с живот, който не бил чужд на светската суета. "И ето веднъж - разказвал за това впоследствие старецът Александър - си помислих: "По-рано, когато бях послушник, имах само едно желание - да спася душата си. А какво правя сега? Започнал е да ме обзема мързел". И се уплаших от това. Мисля си: "Ще загина от нехайство по отношение на спасението си". Скоро след това подадох молба за отпущ за поклонническо пътуване и като получих разрешение, тръгнах. Тогава чух, че близо до Троице-Сергиевата Лавра отново е построен Гетсиманският скит, който е доста подходящ за безмълвие. Отивайки натам, се отбих в родния си край, взех със себе си баща си Димитрий и двамата с него постъпихме в братството на Гетсиманския скит".

Това станало през 1851 година. Като постъпил в скита с благословията на светителя Филарет, отец Агапит започнал да строи килия на пчелина, по пример на затворника Георги Задонски, за да прекарва живота си в безмълвие. Впрочем, и след встъпването си в безмълвие той продължил наравно с останалите братя чредата на свещенослужението, тъй като засега не му е било разрешено да встъпи в пълно безмълвие.

През 1858 година неколцина от старците от скита (сред тях бил и отец Агапит) се преместили с цел по-голямо безмълвие дълбоко навътре в гората, където скоро била построена църква в чест на Светия Дух Утешител, със страничен олтар в чест на свети Иоан, Кръстителя Господен. На Въведение Богородично в Успенската църква на Гетсиманския скит отец Агапит приел пострижение във велика ангелска схима и отново бил наречен Александър. Преподобни Антоний помолил стареца: "Отец Александър, моля те, премести се отново в скита, защото в него останаха повече младежи, там трябва да се поддържа духа на монашеството" - и старецът Александър, покорявайки се на духовния си отец, през 1861 година се върнал в скита.

На 23 ноември 1862 година светителят Филарет благословил стареца Александър за пълно затворничество.

Тъй като в скита доста от братята ходели при отец Александър за съвет и нарушавали безмълвието му, игуменът преподобни Антоний благословил стареца да се затвори при църквата "Възкресение Христово" в гробището на скита. На 1 август 1871 година, след като отслужил ранна литургия в Успенския храм, старецът Александър се преместил в тази килия и се затворил и живял в нея чак до блажената си кончина.

Старецът винаги бил в покаяно настроение на духа. Вниманието му постоянно било насочено към това - "да вижда своите прегрешения". Казвал на учениците си, че най-важното за човека е "да види себе си". Поради постоянното съзерцаване на своите немощи той винаги плачел и се съкрушавал за греховете си.

Независимо от това, дали се намирал в килията си или извън нея, на бузите му винаги имало сълзи и той често ги изтривал с ръка от лицето си. Като внимавал в себе си, старецът не бил красноречив при разговор, говорел малко, повече мълчал и давал на всички поучителен пример за мълчание, отсъствие на суетност и на разсейване с житейски дела. Често казвал, че лошото мълчание е по-добро от добрия разговор. А особено не обичал злословието, тоест когато някой укорява или осъжда някого. Самият той много усърдно се пазел от осъждане на ближните. Когато някое от чедата му се увлече в негово присъствие от осъждане, той веднага се стараел да заговори за него друго или ще каже: “Я да престанем да преливаме от пусто в празно”, или пък ще замълчи и с това ще прекрати разговора. Изпълнявал на дело това, за което молел Господа с молитвата на преподобни Ефрем Сирийски: “Господи, дари ми да виждам моите прегрешения и да не осъждам брата си”. Умът му постоянно бил зает с молитва и насочен към Бога и към Горното отечество. Още двадесет и две години преди кончината си направил ковчег, който стоял в килията му. Често поглеждал към него и плачел, мислейки за смъртта. Впрочем, скръбта на стареца за греховете му никога е поразила в душата му униние. Напротив, бил изпълнен с духовна радост и затова за другите лицето му винаги сияело от радост. Винаги бил приветлив и ласкав с всички, а при скърби - утешителен и състрадателен.

Тази радост произтичала от заниманието с Иисусова молитва, която старецът извършвал непрестанно. Имал в килията си един нисък стол и седял на него по цели дни и нощи с Иисусовата молитва на уста. Така бил привикнал към Иисусовата молитва, че почти дишал само чрез нея. Дори по време на сън устата му шепнели светите думи. Само когато умът му се уморявал, той си позволявал някакво малко ръкоделие (например да премества или да цепи дървата, намиращи се в коридора), и то не за дълго. А щом умът му се събирал, той отново започвал да извършва Иисусовата молитва. Веднъж негов духовен син го попитал: “Батюшка, когато се учехте на Иисусова молитва, избирахте ли си удобно място, например стол или нещо друго?” - “Да - казал старецът, - тогава си избирах, а сега навсякъде ми е добре. Където и да седна, навсякъде получавам спокойствие за духа си. Не усещам времето. То тече толкова бързо, сякаш лети, а по-рано, когато все още се учех на молитвата, ми се струваше, че времето върви доста бавно”. Килийникът разказвал за стареца: “Случваше се да тръгна за всенощно бдение и да се отбия при стареца - той ще седне пред мен на стола. Отивам на всенощното бдение и след края на службата отново се отбивам при стареца, а той все си седи на същото място с молитва. Щом чуе шум, повдига глава, и като ме види, ще се учуди и ще попита: “Нима всенощното бдение е свършило? Мислех си, че току-що съм седнал, а пък то минали вече четири часа”. Когато му се случвало да присъства на някое събиране или служение и когато там се случвало нещо и всички обръщали внимание на това, той бил толкова съсредоточен в себе си и вгълбен в молитвата, че не забелязвал нищо от ставащото около него. След това някой ще дойде при него и ще почне да го пита: “Батюшка, сигурно сте забелязали това или онова? Нали то е станало пред Вас?”. А той ще каже, че не е забелязал нищо.

Веднъж при стареца дошъл един мирянин и започнал да говори различни гнусотии и за себе си, и за другите. По това време в килията на стареца бил и килийникът му. Той не изтърпял това, което му се наложило да слуша от разказвача, и понеже не желаел повече да го слуша, излязъл. След това килийникът отишъл при стареца и го попитал: “Батюшка, простете, съблазних се, като слушах думите, които онзи мирянин Ви говореше; мислех, че и Вас Ви е гнус да слушате това?”. Старецът Александър му отговорил: “Не съм чул нито дума” - през това време умът на стареца бил зает с молитва. - “Добре направи, че излезе. Не бе необходимо изобщо да го слушаш още от началото. Немошните духом бягат от това”.

Отец Александър считал уединението за необходимо условие, поне за себе си, за занимаване с Иисусова молитва. Затова и решил да се спасява в затвор, за да не среща молитвата пречки от разсейване.

Но светлината на духовната мъдрост не могла да се скрие от очите на обичащите и търсещите тази светлина. Затова при отец Александър ходели братя от скита, от Сергиевата Лавра, от киновията, от “Свети Дух Параклит” и от други обители. При стареца ходели и множество миряни.

Старецът винаги се отдалечавал от своята известност, която, без да носи полза, може само да подхранва суетното тщеславие. Известността го обременявала и той, смирявайки себе си, често казвал с въздишка: “Горко на онзи, чиято слава превъзхожда делата му”, или пък казвал: “Мнозина големи грешници, убийци, разбойници и други са се обърнали към Господа Бога, покаяли са се и са се спасили. И обратно, мнозина, които са се считали за праведници, са загинали, нямайки дух на смиреномъдрие”.

Старецът Александър много често е влияел на духовните си чеда полуюродствайки или постъпвайки в шеговит стил. Особено когато учениците били измъчвани от скърби или мрачни помисли, се случвало, щом влязат при него в килията, той да викне срещу тях или дори да удари леко с ръка някого и с това да ги развесели и успокои. А и те имали големи скърби само тогава, когато ходели рядко при стареца. Един ученик отишъл при стареца и му разказал за скръбта си, причинявана от различни помисли. След като го изслушал, старецът лекичко го плеснал по главата с ръка и рекъл: "Успокой се". От този момент в душата и мислите на ученика настъпили мир и покой.

Старецът искрено съчувствал на всеки, който идвал при него; скърбял със скърбящите и се радвал с радващите се. Бил за всички всичко, щото по какъвто и да е начин да спаси някои (1 Кор. 9:22). Старецът винаги бил приветлив към учениците си и към всички, които го познавали, и никога не укорявал никого, а се отнасял с любов към всички и понасял немощите на другите с голямо дълготърпение и състрадателност. Заповядвал е същото и на учениците си. Когато по време на гонение против стареца било забранено да се ходи при него и някои ученици го изоставили или преминали към други старци, а след това, като не намерили духовно спокойствие, отново се върнали при отец Александър, той ги приел с кротост и любов, без да им натяква и без да ги укори с нито една дума за тяхното непостоянство. Едва по-късно е казал по повод на тези преминавания: "И светите апостоли са били изоставяни от техните ученици, както пише за това апостол Павел: *Димас ме остави (...) и отиде в Солун* (2 Тим. 4:10).

Старецът е бил много състрадателен не само към учениците си, но и към всички, които идвали при него. Като виждал бедни хора, плачел и дялял с тях и последното, което имал. Случвало се някой да му каже: "Батюшка, защо им давате?". А той ще отговори: "А те откъде да вземат? Сега е зима, трябва да си платят квартирата, да хапнат, да се облекат, а ние тук живеем на топло". Но отец Александър подбирал миряните, които приемал. Оттеглял се от празни разговори, които не служели за назидание или за полза на душата. Но удивителното е, че при цялата кротост и смирение на стареца, за които бе казано, някои братя са изпитвали силно недоброжелателство към него и с различни клевети възбуждали недоволството на манастирските власти против него.

Старецът Александър понасял всички клевети и притеснения с необикновена кротост и благодарност, като наричал враждебните към него хора свои благодетели. Изпълнявал с пълна готовност всяко разпореждане на началството, продиктувано от недоброжелателство към него, макар това да му било доста тежко. Така било например, когато отец игуменът му наредил да излезе от затвора.

Седем месеца преди кончината на стареца Бог му изпратил изпитание, за да може и той да бъде изпитан като злато в горнило. След кончината на преподобни Антоний врагове на стареца предложили на новия наместник, архимандрит Леонид, да го изпита. Отец наместникът Леонид, който още не познавал отблизо стареца, заповядал чрез игумена отец Анатолий да кажат на стареца всяка събота да излиза от затвора си, да идва заедно с братята в трапезарията и на църква и да се причастява със светите Тайни, и му позволил да безмълвства само по пет дни седмично. Това станало на 9 юли 1877 година. Старецът Александър приел всичко това с покорност и любов и започнал, както му било казано, да ходи в храма и да изпълнява дадените му указания. Отец Леонид, който бил ученик на оптинските старци Леонид и Макарий, оценил послушанието на стареца: "Ето това е добре - казал той. - Това показва, че отец Александър е монах, достоен за името си".

На 9 февруари 1878 година старецът мирно заминал при Господа.

## Из духовните наставления на стареца Александър

Ще ти кажа главното: пази ума си в смирение и самоукоряване.

\*

Каква полза ще има, ако ти дам правило, ако определя за теб известно количество поклони и го облека с други форми? А умът ти ще бъде зает само с това - как да го изпълни, и щом го изпълни по-лесно, ти

ще очакваш награда за извършената работа като работник от своя работодател и няма да забележиш как умът ти ще започне да се гордее с това и да осъжда другите. Не е ли по-добре винаги да считаш себе си за длъжник и грешник пред Господа Бога и да отправяш сърдечни молитви към Господа да бъде милостив към нашата нищета?

\*

Ако понякога се е случвало някой да не изпълни килийното си правило, в такива случаи отец Александър го съветвал да допълни недостигащото със смирение и самоосъждане. А понякога ще каже шеговито: "Ще бъдеш по-смирен". Други съветвал в случай на нужда да заменят правилото с Иисусовата молитва. Така например на монахиня Калистения казал: "Когато не можеш да извършиш правилото, седни, казвай Иисусовата молитва, колкото можеш - половин или един час, и това ще ти се вмени вместо правило". И въобще съветвал учениците си най-много от всичко друго да се занимават с Иисусовата молитва със сърце и уста. "Старай се - казал той - да произнасяш Господнето име с уста - то очиства и избавя сърцето от страстите".

\*

Ако имаме усърдие към Божия храм или към молитвата, никакви дела не ще ни попречат. Например, когато ви дойде на гости някой роднина или познат или се случи нещо подобно, вие оставяте заниманията си и отивате при гостите. А за молитва нямате време. Така вършим Божието дело с леност и небрежност. Готови сме да прекараме няколко часа в празен разговор с някого и бихме се радвали да продължим разговора след като той свърши. А щом застанем на молитва, веднага ни става скучно или си представяме, че ни чакат неотложни работи или че вече е настъпило време за почивка, ли пък че се задават други несгоди. Ние сами още тук осъждаме себе си, защото в каквато степен в тукашния живот придобием усърдие за постоянно помнене на Господа, в такава степен Го познаваме и в бъдещия живот (подобно на това, както във военното изкуство, в различните изкуства в езиците и науките преуспява само този, който преди това се е потрудил, за да ги изучи). А ако в тукашния живот сме лениви към молитвата, то и в бъдещия ще се окажем в същото положение.

\*

На въпроса на един ученик: "Батюшка, как да изпълня словото на Евангелието: *Болен бях и Ме посетихте?*", старецът отговорил: "Не се безпокой за това. Посещавай собствената си душа с усърдна молитва към Господа Бога, тъй като душата ти е болна".

\*

Старецът не нареждал на учениците си да заемат някакво точно определено положение на тялото по време на молитва. "Човек може да се моли - казал той - и седейки, и лежейки, и ходейки, и сам, и в присъствие на други хора. Важно е умът да внимава в това, което казват устата, а не - да мечтае за нещо друго".

\*

Един от учениците му го попитал: "Не е ли грях човек да се моли седнал или легнал?". Старецът отговорил: "Старците ни казваха, макар и да сме нагоре с краката, да казваме молитва. Мнозина поради немощ са се молили легнали и са побеждавали легиони стоящи бесове".

\*

Един ученик попитал стареца, често ли да пали кандилото в килията си. Старецът отговорил: "Трябва да палим кандилото на сърцето си, за да гори то с любов към Господа Бога".

\*

Добродетелите се постигат с усилен труд и за дълго време. Ще ги цениш именно тогава, когато ги постигнеш чрез трудовете си. А ако нещо е придобито без труд, то скоро може и да се загуби. Ние сме спокойни, когато

можем да изпълняваме безпрепятствено всичките си желания и когато нищо не ни тревожи: прииска ни се да хапнем нещо - ядем, прииска ни се да пийнем - пием, прииска ни се да спим - спим, прииска ни се да се поразходим някъде - също не си отказваме. А ако поискаме да се борим против това, ще усетим скръб.

\*

Повече мълчи и не обръщай внимание на никакви помисли, дори и на добри, не осъждай никого и не се дразни. Авва Арсений казал на един брат: “Мълчи, непрестанно мълчи”.

\*

Смирението е безусловно необходимо за спасението - в каквато степен човек се смири пред Господа, в такава и ще намери благодат. В житието на свети Евстатий Плакида (20 септември) четем, че Господ му се явил и му казал: “Когато достигнеш до дълбините на смирението, ще те възнеса и ще те прославя на небето пред Моите ангели”. “Мнозина - казал старецът - са вършели велики добродетели и дори са претърпели известни мъчения, както виждаме от думите на свети Макарий Египетски, а после са паднали в гнусни страсти и са погинали”.

“Батюшка, това е страшно, как може да се спаси човек?” - попитал веднъж по повод на тези думи един ученик.

“Със смиреномъдрие лесно може да се спаси, ако поиска - отговорил старецът. - Те са загинали, понеже не са имали тази добродетел, тоест смирение, разчитали са на себе си и са се развъртели”.

\*

Старецът постоянно внушавал на учениците си, че смирението е най-удобният път към спасението. “Нека смирението - е казал той - да допълва недостига на други добродетели”.

Когато един ученик казал на стареца: “Батюшка, нямам нито молитва, нито нещо добро, и поради това съм много натъжен и скърбя за това” - старецът отговорил: “И при земния цар не всички воители са генерали; има и офицери, и обикновени войници. Така е и при Небесния Цар. Ако не бъдеш генерал, то ще бъдеш поне обикновен войник, но все пак ще бъдеш воин на Небесния Цар. Смирявай се и укорявай себе си във всичко, като непотребен раб”. Друг ученик казал: “батюшка, нямам нито пост, нито молитва, нито въздържание”. Старецът отговорил: “Запасявай се с повече смирение и самоукоряване. Ще дойде време, когато ще постиш. А ако постиш сега, ще осъждаш другите. Мнозина са изсушили плътта си с пост, но не са победили нито една страст. Защото без смирение е трудно да се спасим”.

\*

Старецът често казал: “Ако в светския живот някой търгува с някаква стока и вижда, че има прираст и печалба от търговията, той се радва, защото придобива богатство. Така и монахът или обикновеният добродетелен човек, ако живее благочестно и придобива истинско смирение от делата си, нека се радва, че не ще си тръгне с празни ръце от тукашния живот. А ако няма смирение, всичките му трудове и подвизи, предприети в този живот, са напразни”.

\*

Ще бъдем осъдени не за това, че не сме извършили велики външни подвизи и добродетели (всичко това е хубаво, но при вътрешен труд<sup>1</sup> и когато се извършва със смирение) или че не сме вършили чудеса, а за това, че не сме плакали за себе си - както казва свети Иоан Лествичник (Слово 7, ст. 70).

Ще бъдем осъдени за неправилното ни (високо) мнение за себе си и за това, че сме успокоявали себе си и съвестта си с такива помисли (тоест, че уж са достатъчни само външни добродетели).

\*

---

<sup>1</sup>Бележка на св. Теофан Затворник.

Един брат казал на стареца, че от еди-колко си години не яде нито месо, нито риба, в някои дни яде храна с олио, а през останалите пази пост и въздържание; но не може спокойно да понеса дума против него, казана от когото и да било, и при това сякаш излиза извън себе си от силния гняв и ярост.

Старецът отговорил: “Научил си се да постиш, но не си се научил да смиряваш сърцето си. Не ще получим пълна полза от поста, ако не се научим да се смиряваме и да укоряваме себе си във всичко и ако не насочим цялото си внимание към вътрешното ни занимание. Мнозина са сеяли много, но когато е идвало време за жътва, не са можели да пожънат нищо. Тъй като са сеяли неразумно, не са пожънали нищо. Но ти, ако искаш да ме послушаш, поправи това, което е неразумно в твоя пост. Постът е разумен, когато човек при това смирява вътрешния си човек и очиства сърцето си от страстите”.

\*

Не желай да получиш или да постигнеш каквито и да било духовни дарби; самото желание за това е неправилно и гибелно. Но се старай да пазиш себе си, колкото се може повече, в дълбоко смиrenomъдрие, а всичко останало предай на Божията воля. Защото не знаем дали за нас е полезно да получаваме каквито и да било дарби. И ще ти кажа още: неразумно дете иска от баща си ножче, но бащата не му дава нож, знаейки, че детето, поради неразумието си, може да се пореже с него. Брате мой, насочи цялото си усърдие и целия си стремеж към това - да видиш себе си, както пише за това свети Исаак Сирин: “Удостоеният да види себе си е по-добър от удостоения да види ангели” (Слово 41, ст. 198).

\*

Да видиш себе си - това означава да осъзнаеш себе си като голям грешник и да сметеш себе си за по-лош от всеки голям грешник, да видиш греховете си по-многобройни от морския пясък и да считаеш себе си за недостоеен даже да ходиш по земята.

\*

Човешкото сърце е като огледало или чисто стъкло; ако е чисто от страсти и пороци, то вижда във всеки човек само тази чистота и не осъжда и не укорява никого. Затова трябва да молим Господа Бога да ни дари да виждаме собствените си прегрешения и да не осъждаме брата си (Молитва на св. Ефрем Сирин). Колко голям е грехът на осъждането и каква голяма загуба и пречка за спасението ни носи той - по този въпрос нашият Спасител Иисус Христос е казал в Светото Евангелие: *Не съдете, за да не бъдете съдени; защото с каквото съд съдите, с такъв ще бъдете съдени* (Мат. 7:1, 2).

Но ако сърцето на някого е нечисто и е осквернено от страсти и пороци, той вижда тази нечистота почти във всеки човек, във всички забелязва и подозира нещо лошо.

\*

О, да би знаел какви усилия прави врагът, за да отклони човека от молитвата! Врагът е готов да даде на този човек всички съкровища на света. Знае той, коварният, какви блага придобива човек чрез молитвата.

\*

Трудно е да се спасим без смирение. Макар и да познаем цялата мъдрост на този свят, ако у нас няма смирение, не ще има никаква полза и душата ни ще бъде пуста, ако се основаваме само на познанието.

\*

Понякога старецът Александър казал: “Старай се да ядеш малко олио, че инак не ще победиш нито една страст!”.

---

# Преподобният старец Варнава (1831-1906)

Преподобният старец Варнава бил благословен за монашески подвиг от стареца Геронтий, който се подвизавал в Зосимовата пустиня, намираща се близо до Нара Томинска.

Сред множеството посетители, които търсели съвет и ръководство в живота, старецът Геронтий особено обикнал и приближил до себе си богобоязливия юноша Василий (така се е казвал преподобният Варнава в света), като често го оставял за по-дълго време при себе си за беседа. Под влияние на този опитен в духовния живот старец у младия Василий възникнала и постепенно узряла мисълта да се отрече от света и от всичките му суетни бързопреходни радости.

През 1851 година, след като получил родителско благословение за нов живот, 20-годишният момък напуснал суетния свят и се отдалечил в обителта на преподобни Сергей Радонежки.

След ученика си в обителта пристигнал и наставникът му, който пожелал да завърши монашеския си път близо до мощите на преподобни Сергей. Тук той приел велика схима с името Григорий.

Но Василий и старецът наставник живели заедно, в една обител, само един месец. Множеството братя и хилядите богомолци не позволявали на младия ревнител на благочестието и подвижничеството да се наслаждава на уединението, което така търсела душата му. Вследствие на това Василий, с благословието на своя старец схимонах Григорий и с разрешението на наместника на Лаврата преподобни Антоний (Медведев), се преместил в Гетсиманския скит.

Тук сред мнозината старци-подвижници Божият пръст му посочил духовен ръководител в лицето на монах Даниил, пред чиято врата постоянно се тълпял народ, жадуващ за словото на истината от устата на праведника прозорливец. Под суровата външност на подвижника се криела любвеобилна душа и младият Василий с цялото си сърце се прилепил към него, извършвайки делото на послушанието заради Господа.

Родом от Вятска губерния, монах Даниил почти двадесет години се подвизавал като отшелник във вътрешността на гората, заобикаляща Гетсиманския скит. На външен вид той бил висок старец с бял подрасник, върху който обличал полумантия. Изглеждал доста суров. Той действително бил такъв, тоест строг и немилостив, но само по отношение на себе си. А по отношение на другите и в държанието си с посетителите, които в повечето случаи избягвал, винаги бил добър, кротък и снизходителен. В скита бил известен като строг подвижник и постник. Старецът Даниил, който под външния вид на юродство криел дар на прозорливост, с примера си и въобще с цялата си личност имал нравствено влияние върху послушника Василий - бъдещия старец Варнава, оставил дълбока следа в целия му живот и повлиял върху по-нататъшната му дейност.

Но Василий имал възможност да поживее уединен скитски живот сравнително малко време. По волята на началството с голяма скръб бил принуден да напусне своята тиха Гетсимания и да се пресели край "Пещерите". По Божии Промисъл той отново се озовал лице в лице със света - на новото послушание водач на поклонници в "Пещерите". Колкото и да било тежко за него лишаването от тишина и безмълвие, достойният възпитаник на своите наставници пазел сърцето си в мир и на новото послушание. А благоговейното му разположение на духа, неизменната му кротост и благодушие при изпълняването на послушанието скоро създали добра слава за него сред богомолците, посетители на пещерите, и младият послушник, без сам да знае това, малко по малко ставал за тях старец утешител.

Не преставал да се труди и в Гетсиманския скит - ту като шлосер, ту като свещар; изпълнявал с любов и послушанието килийник на стареца Даниил (чак до кончината му), но вече всички, които влизали в досег с него, разбирали, че в негово лице се ражда бъдещ старец подвижник.



През последните дни от живота на монах Даниил една негова духовна дъщеря го попитала: “Батюшка, кой ще ни утешава без Вас?”. В този момент в килията влязъл Василий и старецът, за голямо нейно учудване, отговорил с усмивка: “Вася ще ви утешава!”.

Василий, както и по-рано, посещавал и стареца схимонах Григорий в Лаврата, като всеки път искал благословение за това от началството на пещерите. При едно от тези посещения, по време на предсмъртната болест на схимонах Григорий, послушникът останал дълго при първия си наставник и ръководител, като за последен път утолявал жаждата си за знание в духовния живот с мъдрите му наставления. По това време му бил възложен подвигът на старчеството, който той приел след смъртта на двамата си наставници. Като му завещал да приема с любов всички идващи и да не отказва на никого съвети и наставления, старецът Григорий му дал две просфори и казал: “С това храни гладните - със слово и с хляб, така иска Бог!”. След това добавил, откривайки му Божията воля, че трябва да построи женска обител в отдалечена оттук и изцяло заразена с разкол местност, че тази обител трябва да послужи като светилник за заблудените чеда на Православната Църква, за което се грижи Сама Небесната Царица. Тя ще му посочи и мястото и обителта трябва да бъде осветена в Нейно име.

При това старецът, като погледнал с любов и тъга възлюбения си ученик, не скрил от него, че ще му се наложи да понесе и да претърпи множество скърби.

На следващата сутрин послушникът Василий чул, че старецът Григорий, неговия скъп наставник, е парализиран от инсулт и е загубил способността си да говори, а след два дни, на 2 януари 1862 година, схимонах Григорий тихо предал духа си на Бога.

През 1865 година той бил лишен и от другия си наставник - монах Даниил, който преди смъртта си му завещал да поеме подвига на старчеството. И когато послушникът го молел със сълзи да снесе от него този подвиг, внезапно, за свой ужас, видял, че от гърлото на стареца Даниил бликнала кръв и в ръцете на възлюбения си ученик той заминал при Господа.

Стъпването на Василий на пътя на старчеството станало по естествен начин. Още докато старецът Даниил е бил жив, той, като негов килийник, по поръчение на стареца и от негово име нерядко давал на посетителите съвети и отговори на различни техни въпроси. А през последните години от живота си старецът, който и преди това неохотно приемал посетители, съвсем започнал да избягва всякакви беседи с тях, в резултат на което почти всички те започнали да се обръщат към неговия килийник - послушника Василий. И последният, задължен да прави това заради послушанието, не можел да отказва на никого от онези, които се обръщали към него. Поради това името му скоро станало известно сред богомолците, които отвсякъде идвали в скита и в пещерата.

Не му е било леко през първите седмици и месеци след смъртта на стареца Даниил. Той бил свикнал винаги и във всичко да бъде под ръководството на духовния си отец. Загубата на наставника сега още по-силно го карала да почувства самотата, тежестта на старческото служение и цялата отговорност пред Бога и пред хората. Под този товар духът на младия старец едва-едва се примирявал с положението си.

След смъртта на монах Даниил животът на послушника външно всъщност не се променил. Както и докато бил жив старецът, неговото служение на ближните, прието от него като послушание, продължавало. Само че сега, когато името му придобило голяма известност, броят на стремящите се към неговата килия все повече и повече се увеличавал.

На 20 ноември 1866 година той бил постриган от игумена на Гетсиманския скит иеромонах Анатолий за монах с името Варнава (което означава: “дете на милостта”, “син на утехата”) в чест на свети апостол Варнава.

На 29 август 1871 година монах Варнава бил ръкоположен за иеродякон, а на 20 януари 1872 година - за иеромонах.

Скоро широката известност на иеромонах Варнава сред народа накарала наместника на Лаврата преподобни Антоний да го назначи на длъжността народен духовник на “Пещерите” на Гетсиманския скит.

Колкото и да не искал преподобни Варнава да заеме тази отговорна длъжност, началството му твърдо решило “да бъде така” и батюшката се покорил.

Възпитаван дотогава от старци наставници и от тайното монашеско занимание, преподобни Варнава сега сам става възпитател и духовен лекар на хорските сърца, откликнали на гласа на любовта и съчувствието. Това станало на 24 януари 1873 година. Оттогава старецът вече станал признат отец на духовно възражданите от него за нов живот, напълно предани и дълбоко обичащи го духовни чедра.

Длъжността духовник направила отец Варнава още по-известен сред богомолците, което неговите старци пророчески били предrekli. Сега още по-голям брой посетители започнали да се стичат при него за получаване на благословение, съвет при някакви жизнено важни обстоятелства, утешение - при скърби. Сега той посвещавал всички дни - от ранна сутрин до късна нощ - на служение на тях. Вратата на бедната му килия била еднакво отворена за всички. Старица, дошла отдалеч на поклонение в Троице-Сергиевата Лавра, младеж студент, учен професор, държавен служител, занаятчия, търговец, млада девойка, монахини, деца - всички отивали при батюшката и намирали при него задоволяване на духовните си нужди. Той бил еднакво достъпен за всички, еднакво посрещал всички с думи на отеческа любов, на утеха, като истински “син на утехата”. И лицето му винаги било озарено от светла радост, въпреки че той често изпитвал крайна преумора, така че понякога беседвал с посетителите с едва-едва доловим глас.

“Обикновена, бедна бе килийката на стареца - пише професор Д. И. Введенски от Московската духовна академия - но ми се струва, че нито едно благотворително учреждение за цялото време на съществуването си не е събирало толкова клетки, нещастни, духовно и телесно болни хора, колкото посещаваша неуморимия старец в тази бедна обстановка. От ранно утро до късна вечер, и особено - през великопостните и летните дни, идват и идват при стареца в тази скромна килийка хора от всички съсловия, с всякакво социално положение и всякакви професии - и държавни служители, и хора от интелигенцията, и духовници, и понякога поклонници от простолудието, утъпкващи с цървулите си 1000-верстови<sup>1</sup> пътеки, водещи до великия угодник - преподобни Сергей, от него - до “Пещерите”, а тук - и до “необикновения” старец... И прозорливият, благообразен, леко прегърбен старец с умни, пронизателни очи, облечен в износено расо и в обикновена монашеска шапчица приемаше всички с усмивка и любов. Не се отнасяше със симпатия понякога само към онези, които идваха направо при него, без да са се поклонили и без да са целунали чудотворната икона на Черниговската Божия Майка...”.

Преподобни Варнава е ставал много рано. След като извършвал килийното си правило, той е присъствал на всички богослужения, а през цялото останало време на деня, често забравяйки дори да се храни, беседвал с хората, които от всички краища са стичали към него със скърбите си. Не отказвал на никого - едного ще утеша, друг ще предупреди за бъдещо изпитание, ще упъти как да се постъпи в даден случай, ще благослови всички. Случвало се е и да се поскара на някого, но така бащински ласкаво, че под влияние на погледа и думите му, чувствайки, че и самият той скърби заедно с него, дошлият неволно изливал душата си пред него и си тръгвал ободрен и готов да се промени към по-добро.

Идват при него някакви посетители и се оплакват от духовните си немощи. Старецът ще се усмихне приветливо и ще рече: “Ех, синко, синко... Кога ще започнем да живеем по-добре... Виж, Бог търпи, търпи, но ще започне да вразумява. Е, този път Бог ще ти прости, но внимавай, вземи се в ръце, не греши повече...”. “А постите спазваш ли?” - попитал старецът тръгващ си посетител. “Слаба работа” - ще отговори той. “Това не е добре... Необходимо е да слушаш Църквата, да слушаш”.

Хубаво би било читателят да можеше да види с каква любов се е отнасял отец Варнава към тези, в които виждал искрено разкаяние. “Синко - казвал често той, - а ти опитай, постарай се да не правиш това, въздържи се поне веднъж, а аз ще се помоля за теб - и Господ ще помогне”. И действително, голяма била силата на молитвата му.

Нужно е да кажем, че за батюшката не е съществувала разлика между “чедцата” му по отношение на възраст, професия и социално положение. С всички се държал еднакво бащински ласкаво. Уважаваният генерал, младият архимандрит еднакво са чували от устата му ласкавото обръщение: “синко”. Солидната знатна

---

<sup>1</sup>Верста - руска мярка за дължина, равна на 1,06 км.

дама и младичката девойка също еднакво били наричани от него: “дъще”. Случвало се да настани някои от почетните гости на дивана в килията си и понякога да им предлага чай от “своя” самовар. Разбира се, “чедцата” били щастливи от тази любезност на батюшката.

Понякога се случвало да не заварят стареца вкъщи. Вярата в неговите молитви, в неговото духовно прозрение и тук е намирала изход - поклонниците записвали имената си, а понякога и скърбите си по стените на дървената постройка, в която живеел старецът, и задочно просели неговите молитви. И несъмнено, всеки, който посещавал стареца, виждал тези надписи с молив по стените на дъсчения пруст, намиращ се в съседство с килията му. “Батюшка, помоли се за нас”, “Еди-кои си бяхме тук, съжаляваме, че не Ви заварихме”, “Заради Бога, молете се за нас”, “Помолете се за болната” - такива са надписите, които в изобилие можело да бъдат прочетени там.

През 1890 година преподобни Варнава бил назначен за духовник на братята. Духовните чеда монаси обикновено идвали при отец Варнава вечер и батюшката винаги им се радвал. “С каква любов се занимаваше той с нас - си спомня един от тях, - с какво търпение изслушваше неразумните ни въпроси и как мъдро, бащински ласкаво ни наставляваше”. За братята от манастира вратата на килията му била винаги отворена. Когато монаси го питали може ли да отидат при него и кога, батюшката отговарял: “Можете да идвате по всяко време, щом сте свободни и имате да ми кажете нещо, макар, по ваше мнение, и съвсем маловажно. Самите ние се съветваме и затова не се валяме в калта”.

По време на църковна служба, когато нямало изповядващи се, преподобни Варнава винаги влизал в олтара и там се молел, без да забелязва нищо наоколо, възнасяйки се духом към престола на Този, на Когото посветил целия си живот. От молитвата той черпел сила, в нея намирал покой. С каква вяра всяка сутрин прекланял коленете си пред чудотворните икони на Божията Майка - Черниговската и Иверската - и се молел дълго, просейки Нейната помощ за себе си и за тези, които се поверявали на неговите молитви!

В изпълнение на завета на своите старци преподобни Варнава служел с пълна самоотверженост на хората до края на дните си. За всички бил отец и учител в живота, лекар на духовните, а нерядко и на телесните немощи. Старецът предлагал понякога доста оригинални лекарства на тези, които идвали при него с оплаквания от духовните си немощи и телесните си недъзи, но никой не се е разкайвал, приемайки ги с пълна вяра.

Старецът съветвал - болните очи да се промиват със стайна вода. Излекувал е бързо възпаление на венците, като е благославял болните да изяждат на гладно две-три сухи парчета антидор без светена вода. Болката в гърдите или в хълбоците, която не била облекчавана от никакви лекарства, стихвала, когато по благословение на стареца са натривали болното място с елей от килийното му кандило. Често, понякога дори и при доста сериозни случаи, предлагал синапени лапи и други домашни средства. Признавал необходимостта болните да се обръщат към лекарите за помощ, но невинаги одобрявал операциите. А най-често, заради двойната полза на човека, старецът го съветвал да се моли по-усърдно на Бога, да пристъпва по-често към приемане на Светите Христови Тайни, да се въздържа от излишество във всичко и въобще, да бъде по-внимателен към себе си.

“Всеки ден пийте на гладно светена вода и яжте просфори - това е най-доброто лекарство!” - съветвал батюшката. “Яж по-малко сладки и мазни храни и ще бъдеш здрав. Хлябът и водата не ще ти причинят вреда” - пояснявал той необходимостта от тази диета. “Добра госпожо, не пуши твоя тютюн, и ще ми бъдеш златна!” - поразил батюшката с прозорливостта си една особа, която му се оплакала от болка в гърдите и от това, че лекарите не могат да определят правилно причината за нея, и поради лъжлив срам премълчала за пристрастието си към греховния навик. Впрочем, понякога, в зависимост от “синчето” или “щерката”, мъдрият “лекар” предписвал и друго средство, като например следното: “Яж и пий повече заради послушанието, спи повече, разхождай се - и ще бъдеш юнак!”.

Не така посрещал батюшката оплакванията от болести на духовните си чеда от монашествашките, особено на младите. Със същата бащина ласка той внезапно ще им каже в отговор на скръбта им за болестите: “О, много, ама много се радвам, че боледувате, защото това е за ваша полза - ще бъдете по-смирени! Правете поне по петдесетина земни поклончета на нощ и ще ви олекне! Спете по-малко - и няма да ви боли главата”.

Неохотно давал благословение за лечение при лекари при неопасни случаи, но сериозно болните батюшката не само ги благославял да се лекуват сериозно, но и сам им посочвал лекарите.

Старецът Варнава прозорливо посочил монашеския подвиг на бъдещия схиархимандрит Захария (Зосима) - последния велик старец на Троице-Сергиевата Лавра.

Всички идващи били наричани от стареца: “синко” или: “дъще”. Той никога не говорел на “вие”, но винаги на “ти”. Сред “синчетата” бил например оберпрокурорът на Светейшия Синод В. К. Саблер, и най-накрая император Николай II, който в началото на 1905 година дошъл с покаяние при стареца. Няма точни сведения за съдържанието на беседата на императора със стареца Варнава. Достоверно известно е само това, че точно през тази година император Николай II получил благословение за приемане на мъченически край, когато на Господ Му бъде угодно да постави върху него този кръст.

Преподобни Варнава предсказал на мнозина бъдещи гонения за вярата - на някои прикрито, на други съвсем ясно - и им давал съвети как да живеят през десетилетията на скърби. Той предсказал и бъдещото възраждане на Руската православна църква: “Преследванията против вярата постоянно ще се увеличават. Нечувана досега скръб и мрак ще обхване всичко и всички и храмовете ще бъдат затворени. Но когато вече стане невъзможно да се търпи, ще настъпи освобождение. И ще настане време на разцвет. Отново ще започнат да се въздигат храмове. Преди края ще има разцвет”.

Сред многобройните трудове и подвизи на преподобни Варнава първо място, безспорно, заема достойното за слава дело на съграждането на Иверската Виксунска обител и обгрижването на нейните обитателки.

През последните пет години от живота си иеромонах Варнава посещавал Иверската обител по-често от преди. Сякаш бързал, докато е жив, да заздравя нейното вътрешно и външно благосъстояние и затова сам се стараел да наблюдава всичко. Зиме и лете, при всякакви условия, забравяйки за своята старост и неудобствата на далечния път, без изобщо да обръща внимание на здравето си, преподобният винаги пътувал леко облечен и по време на пътуване се грижел за удобствата също така малко, както и в скита.

Чак до деня на смъртта си старецът не знаел умора. Починал, както и живял, на служба на Бога и ближния. След като извършил тайнството Изповед над началничката на Приюта за бедни, той, с наръкавници и епитрахил, се поклонил до земята пред Божия Престол в олтара и повече не се изправил. Това станало на 17 февруари 1906 година.

## Из духовните поучения на стареца Варнава

Помнете и вярвайте, че всичко, което се случва, е от Господа - и косъм от главата ни не ще загине без Неговата свята воля. Този трънлив път на скърби и търпение е пътят на всички Божии избраници. Казано е: “Приемете образа на страдание и дълготърпение на пророците и на всички светии. Ето, и Божиите светии, за които целият свят е недостоен, и те са били подлагани на скърби, и то на такива скърби, за които ние, грешните, не можем и да помислим. Споменете си за Иов, плачещ на бунището, за Предтечата, гладуващ в пустинята, за Петър, разпнат на кръст, за Самата Препоблагословена Майка на нашия Спасител, стояща край Кръста на Божествения Си Син. Та ние ли да скърбим и да роптаем против нашите нищожни в сравнение с тези скърби?

\*

Има много хора, които бедстват на пръв поглед без видима причина, и ние, като видим такива нещастници, неволно си мислим: “Защо страдат те?”. Защо страдат например невинните и безгрешни младенци и други невинни? Отговорът на този въпрос е същият, който Исус Христос е дал на апостолите, когато са Го попитали за слепеца: *нито тоя е съгрешил, нито родителите му, но това буде*, за да се явят делата Божии върху му (Иоан. 9:3). Който и както и да страда, ако търпи благодушно и благодари на Бога, ще получи голяма полза от страданията си: ще страда телом - затова пък няма да страда с душа, страда известно време - затова пък ще блаженства вечно.

Но нали все пак за Бога е възможно да ни спаси без тези тежки страдания? Да, за Бога всичко е възможно, но Бог върши това, което е полезно за нас - това го изисква законът на Неговата любов и правда. Няма човек без грях, всички ние се раждаме в грехове, живеем в грехове, във всички ни има семена на злоба. Скърбите, изпращани ни от Бога, са, макар и горчиво, но сигурно лекарство, което изцелява греховните ни немощи, спира в нас действието на лошите наклонности... *Хвалим се и със скърбите, като знаем, че скръбта поражда търпение, търпението - опитност, опитността - надежда, а надеждата не посрамя, защото любовта Божия се изля в нашите сърца чрез дадения нам Дух Светий* (Рим. 5:3-5). Няма нито един страдалец, който да търпи случайно и напразно, и няма нито едно бедствие, което да не донесе полза на страдащия, да не съдейства за по-добро. Това по-добро понякога се сбъдва на земята, но в повечето случаи то е там, на небето, понеже *през много скърби трябва да влезем в царството Божие* (Деян. 14:22). Казано е: *Господ наказва, когото обича* (Евр. 12:6), и на друго място: *от Господа се наказваме, за да не бъдем осъдени заедно със света* (1 Кор. 11:32), и още: *с търпението си спасявайте душите си* (Лук. 21:19). Хайде да търпим - и ще се спасим. *Който претърпи докрай, ще бъде спасен* (Мат. 10:22).

\*

Непрестанно помнете съвета на Писанието: *слънце да ви не залязва гневни* (Еф. 4:26), още повече в сегашните дни, когато се готвите да принесете на Господа жертва на пост и покаяние. Простете - и ще ви бъде простено, не осъждайте - и няма да бъдете осъдени, и с каквато мярка мерите - с такава ще ви се отмери. Спомнете си притчата на Спасителя за царя, който поискал да си разчисти сметката със слугите си (виж Мат. 18:23-35). Кой от онези, които не прощават на ближния си, не ще потръпне от ужас? Нека между всички вас да има Божий мир и любов, защото *Бог е любов, и който пребъдва в любовта, пребъдва в Бога, и Бог - в него* (1 Иоан. 4:16).

\*

Моля ви и ви умолявам: имайте мир помежду си и святост във всичко, и в мислите, и в делата. Без това никой не ще види Господа. Добро дело за християнската душа, жадуваща спасение, е да задържа добрите мисли, а лошите, когато те нахлуят, да прогонва от себе си. Полезно за тази цел е непрестанното пазене в паметта на Иисусовата молитва.

\*

Не стават ли от една искра, понякога твърде малка и едва забележима, огромни пожари и не израства ли от малкото зърно с течение на времето голямо дърво? Така и при нас: не *излизат ли от сърцето* всички *зли помисли* (Мат. 15:19), след помисъла - думи и разговори, а след това вече - дела и деяния? Затова по всякакъв начин трябва да се пазим от греховни мисли и мечтания, от свободни думи и разговори. Най-много се изкушават мисълта и словото ни, но тъкмо тук е нужен подвиг. Необходимо е да се борим с такива изкушения. По-добре е да понесем скръб и скука, отколкото да се поддадем на тази измама и лъжа. Помнете, че за всяка празна дума ще дадем отговор в Съдния Ден. Дори на някого от вас да му се случи да чуе оскърбителни и хулни думи, не се смущавайте, а благодарете - в повечето случаи това служи за наша полза. Ласкателните думи разхлабват душата и я лишават от твърдост и мъжество. Ако живеем по светски, може да плуваме по течението, но за да живеем духовно, е необходимо да се противопоставяме на света, да избягваме суетното ласкателство, като презираме всяко плътско успокоение, да умъртвяваме духом всички страсти и да обичаме духовната бедност, с пълно смирение заради Господа, както ни учи Светото Евангелие. Макар това в началото да изглежда трудно и горчиво, последствията са добри и хубави.

*Постави, Господи, стража на устата ни и огради вратата на устните ни* (Пс. 140:3, 4).

\*

За всеки, който искрено желае да служи на Господа, са необходими най-напред пост и молитва, а след това - търпение и послушание. В това се състои и от това произтича цялата пълнота на християнските добродетели. Постът и молитвата представляват най-сигурната защита от вражеските нападения. Както поради изкушението със забраненото дърво Адам е бил изгонен от рая, така чрез поста и послушанието това

изгубено блаженство отново ни се връща. Сега често ни се случва да чуваме: “Постите са много, за какво са?”, “Постната храна е вредна”, и т.н. Не вярвайте на такива и не ги слушайте. Спомнете си какво казва Писанието. Когато тримата момци и Даниил и другите момци заедно с тях били пленени от Навуходоносор и се намирали във Вавилон, царят им наредил да се хранят от неговата трапеза. Но Даниил и тримата юноши не поискали да се хранят от царската трапеза и казали на прислужника, който се грижел за тях: “Давай ни да ядем земни плодове и да пием вода”. Прислужникът им отговорил: “Боя се от господаря си - царя. Ако той види лицата ви отслабнали от тази храна в сравнение с връстниците ви, които се хранят от царската трапеза, ще ме осъди”. Те му казали: “Направи опит с нас за десет дни”. Той изпълнил молбата им и после, когато ги въвел при царя, се оказало, че лицата им били по-хубави от лицата на младежите, които се хранели от царската трапеза (виж Дан. 1). Ето, виждате какво поражда в нас постът - той лекува болести, пресушава вредните сокове на тялото, чрез това прогонва злите помисли, прави ума светъл, сърцето чисто, тялото здраво. Веднъж апостолите попитали Господа, с каква сила и власт се изгонват бесовете. - *Тоя род* - отговорил Спасителят - *с нищо не може да излезе, освен с молитва и пост* (Марк. 9:29). И така всеки път, когато ни нападне смущение от помисли или някакви други вражески прилози, е необходимо веднага да използваме това лекарство, тоест необходимо е да си наложим пост, и вражеските нападения ще изчезнат. Голяма сила е скрита в поста и велики дела се извършват чрез него. Постът е ангелски живот. Придържаният се към него се уподобява на ангелите. Впрочем, не мислете, възлюбени, че просто телесният пост е истинският пост. Не! Правилно пости не този, който се въздържа само от храна, но за пълен пост се счита, когато при това той се отдалечава и от всяко лошо дело, и не само от дело, но и от всяка празна дума и неподобаваща мисъл, с една дума - от всичко, което е противно на Бога. “Като постим, братя, телесно, да постим и духовно - ни учи Светата Църква - да разкъсаме всеки съюз на неправдата: да отхвърлим ропота спрямо нужното изменение. Да скъсаме всяка несправедна полица, да дадем хляб на гладните и да въведем бедните бездомци в домовете си, та да получим от Христа Бога голяма милост” (стихира, сряда, 1-ва седмица на вечернята). Това е истинският пост, нашият лечител и спасение. Боже, помогни ни!

\*

Най-първото, за което трябва да се молим, е: *Господи, научи ни да се молим* (Лук. 11:1). Молитвите ни са приятни на Господа и доброплодни за нас само тогава, когато просим действително нужното и полезното за душата ни, а често не знаем кое е това нужно и полезно и затова трябва най-напред да молим Господа: “Научи ни да се молим”. Учейки ни на молитва, Спасителят казва: *Кога се молиш, влез в скришната си стая и, като си заключиш вратата, помози се на твоя Отец* (Мат. 6:6). Скришната стая е нашето сърце. Ако искаме да се молим достойно, трябва да изгоним от него всички външни странични грижи и да устремим всичките си чувства нагоре към Господа. Думите, произнасяни само с език, а не със сърце и душа, не достигат до Божия слух. Господ слуша с внимание не устата ни, а съкрушеното и смирено сърце. Понякога само една въздишка, отправена от душа и чисто сърце, е по-приятна на Господа, отколкото продължителното четене на молитва, при което говори само езикът, а сърцето е студено и няма. *Предпочитам да кажа пет думи с ума си... отколкото хиляди думи с език* (1 Кор. 14:19 - слав.) - учи светият апостол. Истински сърдечната молитва винаги е смирена. Тя се надява единствено на Божията милост и благодат, не цени своите заслуги, а и не ги намира в себе си. Тя е по детски проста, доверлива и дръзновена, като вопъл на изпълнени с уважение деца към любимия баща. “Батюшка, помилуй! Мили Благодетелю, помилуй!” - се молел светителят Тихон Задонски със слъзно умиление. Ето я истински сърдечната молитва. Тук има всичко: и осъзнаване на собствената немощ, и недръзка надежда на всесилната Божия помощ, и истинска любов към Господа, и пълна, жива, твърда вяра в Неговата милост. Ето такива свойства трябва да постигаме в нашата молитва. Това не е лесно. Това е специален дар на Божията благодат. Ненапразно в молитвата се казва: “Господи, дай ми сълзи на умиление”. Затова най-напред трябва да се молим: “Господи, научи ни да се молим”. А после това се дава не изведнъж, а постепенно. В началото молитвата е труд, а щом привикнеш към нея, е наслаждение. За тази цел е необходимо по-често и без леност да се упражняваш в молитва. Тъкмо тук са подходящи и манастирските правила. Изпълнявай ги без леност - и ще придобиеш навик и любов към подвига на молитвата. Непрестанната молитва ни е необходима, тъй като непрестанно сме обкръжени от врагове. Но как е възможно да се молим непрестанно? Това не означава, според учението на отците и подвижниците, винаги да стоим и да правим поклони, но - вътре в себе си или с ум, или с уста да призоваваме Господа и Неговите светии. А дори и да стоим, но сме разсеяни и телом се молим, а с ума си съзерцаваме нещо земно, това е безполезен труд, като дърво без плод. Щом се събудите сутрин, нека първата ви работа да бъде - да

кажете молитва. Без молитва не излизайте никъде, дори и в коридора за вода. Независимо от това, дали се занимавате с ръкоделие или ходите, непрестанно имайте молитва в устата си, казвайте: "Господи Исусе Христе, помилуй ме, грешната! Майко Божия, Застъпнице наша, бъди милостива към мен, недостойната! Ангеле Божи, добри мой пазителю, не се отделяй от мен". Работата в ръцете - молитва в устата, в ума, в сърцето. Може да се молите и да разговаряте с другите, само разговорите да не бъдат празни. Божието име, произнасяно с благоговение, също е молитва. Ако дойде някоя скръб, не роптайте, не се оплаквайте; падни пред Господа и се помоли със сълзи, кажи: "Господи, страдам заслужено". Не казвайте и не мислете, че в състояние на смущение не можете да се молите, а по-добре си кажете: "Наредено ми е да се моля, дори и да не ми се иска" - и се молете, чрез това ще се успокоите и ще се утешите. По този начин можете да се молите непрестанно.

\*

Покаяние и сърдечно съкрушение - ето прекия път към Господа и сигурното средство за спасение. *Покайте се* - е призовавал Предтечата, подготвяйки народа за посрещане на Господа. Сам Господ е започнал спасителното Си учение с думата "*покайте се*". И после, когато е изпращал апостолите Си на проповед, им е заповядал навсякъде и винаги да казват: "*Покайте се*". Да отидем и ние при Господа, Който ни е създал, при справедливия, но винаги готовия да ни помилва Господ заради нашите сълзи на съкрушение. Не мислете, че сълзи на покаяние са нужни само на онези, които са се оплели в страсти на безчестие и в големи грехове. Не! Не! На всички нас и на тези, които по наше мнение живеят изправно - на всички са необходими сълзи на покаяние. Ако дори и в Ангелите Господ съзира *нещо непокорно* (в книгата на пророк Исаия), то какво да кажем за нас?... Един свят мъж, май че беше Ефрем Сирин, вървял веднъж с учениците си из града или селото и като минавал покрай гробището, видял жена, която проливала горчиви сълзи над един гроб и не обръщала внимание на никакви утешения от околните. Изглеждало, че е забравила всичко, нищо не вижда и не чува, плачела неутешимо. След като я отминал, старецът се обърнал към учениците си и им казал: "Виждате как скърби тази жена на гроба, така и ние трябва да скърбим с плач за душата си, която сме убили с греховете си и сме погребали в чуждата за нея земя на страстите и на плътските похоти". Щом казал това, старецът заридал. Ето каква представа имали дори и Божиите светии за себе си и какво покаяние са принасяли, а ние, грешните ли да не скърбим и да не плачем за нашата греховност? Сълзите на сърдечно покаяние - това е основата на нашата праведност, с тях се допълва недостига от прави дела в живота ни, в душата ни биват изтребени порочните страсти и греховните навици, чрез тях се приближаваме до Господа: *сърце съкрушено и смирено Бог не ще презре* (Пс. 50:19 - слав.). Един човек имал големи грехове, но накрая се покаял и като се оттеглил в манастир, в продължение на много години плачел неутешимо за извършените по-рано грехове. Умилостивен от това истинско покаяние, Господ пожелал да утеша Своя раб. Той му се явил във видение, облечен със свещенически одежди, държейки в ръцете Си чаша. Като видял Господа, монахът паднал в нозете Му и с благоговение Го попитал какво има в донесената от Него Света Чаша? *Това са сълзите на грешницата, която плака в нозете Ми в дома на Симона прокажени - отговорил явилият се Господ. - Запазил съм ги досега, защото те са Ми твърде приятни.* След края на видението монахът почувствал в душата си неизказана радост и утешение и в продължение на целия си живот не престанал да служи на Господа. Толкова приятни са на Господа Бога сълзите на искреното покаяние. Хайде да тръгнем към Господа по този път на слъзното покаяние. На земята няма нито един праведник, всички сме грешници пред Бога, а всички се оправдават даром, по благодатта на Господ Исус Христос, заради вярата в Него и сълзите на разкаяние и съкрушение. Нека да плачем за греховете си, та да се спасим: *Блажени плаещите, защото те ще се утешат* (Мат. 5:4). Господи, дай ни сълзи на умиление, покаяние и съкрушение.

\*

Придобий най-вече смирение и послушание. ... *Поучете се от Мене* - ни учи Сам Христос Спасителят - *понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си* (Мат. 11:29). Но за да разбереш по-точно какво представлява истинското смирение, ще ти опиша признаците му в настоящото писмо. Смирен може да бъде наречен този, който чувства в себе си пълна преданост към Божията воля, който приписва всеки свой успех на Божията благодат, а не на своите способности и заслуги; който в нищо не се доверява на своя разум, а във всичко следва повеленията на настоятелката или разсъжденията на духовния си отец; който не само сам не оскърбява никого, но и с радост понася оскърбленията, нанасяни му от другите; който

с благодарност се задоволява с малкото и оскъдното, като счита себе си за недостоен дори и за това; който истински счита себе си за най-долен от всички и в нищо не се поставя над другите; който обуздава езика си, не е бърз на говорене и не е заядлив при разговор; който не обича празнословието и многословието. В това и в подобното на това се проявява истинското смирение. Успелият в него се изкачва на висотата на любовта, посредством която преминава подвизите на християнските добродетели не с принуда и усилия, а с ревност и душевно разположение.

Ако искаш да постигнеш смирение, в общуването със сестрите спазвай следното правило на пророка: *Аз пък като глух не чувам и съм като ням, който не отваря устата си* (Пс. 37:14). Ако се случи някой да те смути, спомни си следното правило: *Рекох си: ще пазя пътищата си, за да не сгреша с езика си* (Пс. 38:1), и друго: *смутих се и не говорих* (Пс. 76:5 - слав.). Не подражавай на онези, които страдат от опърничавост, не обръщай внимание на думите им, сякаш не ги чуваш и не ги забелязваш. А най-вече спазвай следното: постави себе си в числото на безумните и неразумните, та да бъдеш мъдър (виж 1 Кор. 3:18), тоест не разсъждавай, не изпитвай и не размисляй, когато игуменията ти заповядва да направиш нещо, а с пълно простодушие и вяра, колкото се може по-бързо, изпълни заповяданото. Утвърди сърцето си в такова разположение и лесно ще можеш да носиш докрай благото иго на послушанието, и никакво изкушение, никакви дяволски козни не ще могат да смутят душевния ти мир в монашеското общежитие.

\*

Чети, заради Бога, колкото се може повече чети Чети Минеите. В житията на светите Божии угодници ще намериш всичко, което е нужно за твоето спасение - и назидание, и утешение. Там ще видиш, че трудът в Христа действително е благо иго и леко бреме (виж Мат. 11:30), и че само нашата леност счита този труд за тежко бреме, уж превишаващо човешките сили, а светиите са намирали в тези подвизи отрада и наслаждение за себе си.

\*

Като предпазно средство против осъждане на ближните, които ви обиждат и съблазняват другите, могат да послужат: първо, помненето на собствените грехове, от какъвто и характер да са те; второ, мисълта, че не ни е дадено право да съдим и да осъждаме ближния; трето, това, че след падането на брата или сестрата ние не виждаме тяхното ставане и не познаваме цялата прелест на изкушенията и съблазънта, от които са се увлекли и са паднали нашите братя или сестри; четвърто, това, че Сам Господ ще ги изправи, а нас, може би заради гордостта ни, ще ни повали като фарисея, и ще ни осъди за това, че сме си присвоили правото да съдим, което не ни е предоставено, и накрая, пето, молитвата за онези, които ни мразят и ни обиждат.

\*

На тщеславието постоянно противопоставяй: самоосъждане, помнене на своите грехове, на крайната ни слабост и невъзможност да направим нещо добро без Господа Бога, а също и това, че Божият съд не е наш съд и че доброто, великото в очите ни може да бъде сметено за лошо, ако не вследствие на нечисти подбуди, то в резултат на не напълно законни средства или на земни цели и намерения, които си поставяме заради себе си, а не заради Господа Бога. Така Исус Христос е осъдил фарисеите, които са вършели добри дела, но с лоши цели. От друга страна, е известно, че сега милиарди хора обитават заедно с нас земята, и какво могат да означават името, знанието, дарбата, заслугите на твоята или на нашата личност сред такъв сонм обитатели на земята? *Не мислете за себе си високо, а носете се смирено; недейте се има за мъдри* - казва свети апостол Павел (Рим. 12:16). В такива моменти на изкушение не пречи да имате предвид и написаното в пета глава на втора част на "Духовна азбука": "за това, да не мислим високо за себе си".

\*

"Мога ли да се спася?" - казваш ти. Можеш, ако искрено и от цялата си душа пожелаеш своето спасение. Можеш, ако с всеки изминал ден започнеш все повече и повече да възхождаш от сила в сила. Но на теб ти се иска изведнъж да станеш свършена? Това не е лесно - всичко в Божия свят расте и се развива лека-полека. За да се облечеш в новия човек, е необходимо най-напред да съблечеш ветхия. Погледни дървото.



Кога пуска то нови филизи? Нали тогава, когато старите листа вече са опадали от него? Същото нещо трябва да стане предварително и с нас, а до идването на това благодатно време нека да се самопринуждаваме, да се борим, да се сражаваме до кръв. Да бъдем внимателни към себе си и да следваме наставлението на преподобни Лествичник, та да не би, като твърдим, че уж вървим по тесния и прискърбен път, да мамим себе си и всъщност да се движим по широкия и просторен път. Тесния път ще ти посочат: измъчването на стомаха, всеощното стоене, водата - с мярка, хлябът - с оскъдност, очистителната напитка на безчестието, подигравките и ругатните, отсичането на своята воля, търпението на нападите, безропотното понасяне на пренебрежението, считането на оскърбленията за нищо и навикът, когато те обиждат, да не се сърдиш, когато те унижават, да не се гневиш, когато те осъждат, да се смиряваш. *Блажени*, които вървят по един от изброените пътища, *защото тяхно е царството небесно* (Мат. 5:10).

\*

Питах мен, най-грешния измежду грешните, как да избегнеш язвата на греха? Недоумявам какво да кажа и какво да изрека в отговор на твоя въпрос. Ако бе попитала: "Какво да направим, за да грешим колкото е възможно по-малко и по-рядко, ако не можем напълно да се въздържим от греха?". В отговор на това може би бих ти написал нещо, но и то няма да е от мен, а ще бъде по писанията на опитни в духовния живот мъже. Опитни в християнския живот и достигнали най-висока степен на християнско съвършенство мъже предлагат следните средства или правила за тази цел:

1. Трябва да избягваме всички поводи за грях, всякакви места, лица и предмети, които могат да бъдат съблазнителни за нас и ни внушават греховни желания.
2. Необходимо е непрестанно да помним своя край: смъртта, Съда, Възкресението, бъдещия живот.
3. Колкото се може по-често да си представяме Божието всеприсъствие, да размишляваме за Божиите благодеяния, особено за живота на нашия Господ Исус Христос на земята, за страданията Му и смъртта Му и въобще - за главните истини на Православната християнска вяра.
4. Сърдечната и усърдна молитва и честото призоваване на името на Господ Исус Христос твърде много способстват да се въздържаме от грях.
5. Необходимо е да внимаваме в себе си, тоест да бодърстваме, да наблюдаваме себе си, своите чувства, желания и постъпки.
6. Колкото се може по-често трябва да прибягваме към тайнството Покаяние, да се изповядваме пред духовния отец, да искаме от него и да слушаме неговите съвети и достойно да се причастяваме със Светите Тайни.
7. Да не пропускаме случай и възможност да присъстваме на църковно Богослужение, а у дома да четем духовни книги.
8. По-често да беседваме с благочестиви хора и да избягваме празни разговори.
9. Постоянно през свободното от Богослужения време да имаме някакво полезно занимание, да изпълняваме някаква длъжност, да се занимаваме с някаква работа, за да не пребиваваме в безделия.

И така, виж какво трябва да прави християнинът, за да избягва по възможност греха, това е, накратко казано, да се моли, непрестанно да се труди и непрестанно да бъде внимателен към себе си. Господи, помогни ни!

---

# Старецът Захария (1860-1936)

Като приел монашество по благословение на преподобни Амвросий Оптински, старецът Захария се подвизавал известно време в Бели Брегове, бил килийник на отшелника старец Даниил, който живял четиридесет години на едно уединено място в Калужка губерния.

След като се разболял тежко, Захария дал обет да се засели в Троице-Сергиевата Лавра при преподобни Сергей.

Когато пристигнал от Бели Брегове в Гетсиманския скит, където живеел прочутият старец Варнава, послушникът Захария видял група поклонници. Поради голямото множество хора било невъзможно дори да се приближи до килията на стареца. Неочаквано преподобни Варнава излязъл от килията си и като се обърнал към множеството, попитал: “Къде е лавърският монах? Я да дойде тук!”. Сред поклонниците нямало лавърски монаси и никой не се обаждал. Тогава преподобни Варнава слязъл надолу по стълбичката и с думите: “Дайте, дайте път на лавърския монах!” се приближил до Захария, хванал го за ръка и го повел към килията си. “Аз не съм лавърски монах, а съм от Бели Брегове” - възразил Захария. “Е, знам, че си живял там, но сега ще живееш в Лаврата и ще бъдеш лавърски монах”. В килията преподобни Варнава благословил послушника Захария и казал: “Живей при преподобни Сергей и ще идваш при мен в Гетсиманския скит”. “А дали ще ме приемат тук?” - попитал Захария. “Ще те приемат! Иди при лавърските порти, там трима началници вече те чакат”.

След разговора Захария тръгнал към Лаврата и пред портите действително стояли игуменът и двама манастирски началници. Така било угодно на Божия Промисъл да отреди за Захария.

До приемането на монашество старецът преминал двадесет вида послушание. Бил килийник, трапезар, стоял е до раката на преподобни Сергей, бил е свещар край мощите на светите Серапион, Иосиф, Дионисий. Там трябвало да продава свещи, да забърсва пода, да чисти с пясък раките на угодниците, през цялото време на службата неотстъпно да стои до сандъка. Когато станал старец, спомняйки си времето на послушничеството си, Захария винаги е казал: “Слава и благодарност на Господа за всичко, за всичко”.

През 1879 година му дали послушание в трапезарията.

Той получил расофор с името Зосима. След това го посветили за иеродякон, а скоро - за иеромонах. Ръкоположил го преосвещеният Тифон, който отдавна познавал отец Зосима, уважавал го и го обичал. След получаването на сана му било възложено послушанието да бъде общ лавърски духовник - не само на монасите, но и за поклонниците.

Така в Троице-Сергиевата Лавра се появил нов старец. Духовните му чедата забелязали, че той притежава специални духовни дарби.

“За първи път видях стареца в Сергиев Посад - спомняла си негова духовна дъщеря. - Той бе в килията си, заобиколен от различни страдащи хора. Черпеше ги с чай, а чаените лъжички не достигаха. Спомних си, че още от баща ми бяха останали няколко сребърни чаени лъжички и си помислих: “Следващият път, когато дойда при стареца, ще взема няколко лъжички и ще му ги подаря”. Едва тази мисъл ми бе хрумнала, когато старецът ме погледна ласкаво и рече: “Няколко? Ами че аз няма да взема нито една сребърна лъжичка, на монаха не му трябват сребърни лъжички”. Удивих се от прозорливостта на стареца.

Можеше да не му се казва нищо, той знаеше цялото минало и бъдеще.

Един възрастен свещеник отишъл при него на изповед и му било много трудно да открие всичко, което го измъчвало. Старецът започнал да изброява греховете му и рекъл: “Ето колко и какви грехове имам, а и ти имаш същите грехове, кай се и ще ти ги опростя”. Свещеникът бил поразен. Старецът изброил всичките му грехове и за да прикрие прозорливостта си, казал: “Ето какви грехове имам...”.

Това ми го разказа самият свещеник”.

Веднъж старецът Зосима казал: “Помолих Господа да влезе в мен, за да не смея да говоря нищо от себе си, а да говоря само това, което Господ ми повели да кажа. И понякога ми е благоговейно страшно да усещам вътре в себе си Божията сила и глас. Знам, че понякога словото ми причинява болка на хората, а понякога Бог ги утешава чрез словото ми; но съм длъжен да им говоря това, което Бог ми внуши да им кажа. Сега никога не говоря нищо, нищо свое. И Божието слово винаги се сбъдва, защото то е истина и живот”.

Понякога старецът казал на невярващи хора: “Забравили сте Бога, не познавате Бога, не виждате Бога, докато вярващите хора виждат Бога много по-ясно, отколкото вие виждате слънцето и небето. Но Го виждат със сърцето си... А мен, грешния Зосима, всички ме познавате и ме виждате, спомняйте си поне за мен и за моята любов към Бога, а аз ще коленича за вас пред Господ и ще Го измоля. О, бедни, изгубили разум хора, кой ви увреди? Мисля, че тези, които, носейки видимия образ на християнин, са се отрekli от силата му, тези, които, наричайки себе си християни, не изпълняват заповедта за любов към ближния”.

След октомврийския преврат старецът до последния момент се молел за всички и молел преподобни Сергей да прости на онези, които са нарушили заповедта на Бога. Искал благословение за всички разотишли се по частни квартири братя. Молил преподобния отново, когато това бъде угодно на Небесната Царица, да отвори своята Лавра, за да се спасяват в нея множество монаси. Спомнил си за видението на преподобни Сергей, който веднъж видял множество птици и получил откровение, че така ще се увеличат учениците му и че ще бъде трудно да бъдат преброени.

Накрая дошло и неговото време и старецът последен напуснал Троицката Лавра.

Той се преместил в Москва, в Сръбското подворие, при духовния си син отец Серафим В. По това време на гости при отец Серафим била Е. Г. П. Като научила, че старецът няма къде да живее, тя го поканила у дома си и старецът Зосима се преместил на “Тверская”. Савинското подворие в двора на дома още не било затворено и старецът понякога служел там..

След известно време народът почувствал благодатта, живееща в стареца Зосима, и множество хора започнали да идват при него в килията му. В църквата около стареца Зосима винаги се трупали хора.

Невъзможно е да бъде описана прозорливостта на стареца. Той виждал далеч напред живота на всеки човек. На някои хора предсказвал близката им кончина, а други, като нежна грижовна майка, без да им казва нищо, подготвял за преминаване във вечността.

Старецът неведнъж казал: “Понякога съвсем неочаквано за себе си изричам нещо такова, на което и сам понякога се удивлявам. Предал съм и устата, и сърцето си, и душата си на нашия Спасител и Господ Иисус Христос и каквото ми внушава Той, това и говоря и върша. Нямам свои думи, нямам своя воля”.

На една девойка, доведена от старица - нейна родственица, старецът казал: “Утре ще се причастиш със Светите Христови Тайни, а аз ще те изповядам. А сега иди и ми измий стълбичката. Тя, наистина, е почти чиста, това го казвам така за теб, и на всяко стъпалце си спомняй за греховете си и се кай. А когато забърсваш, през цялото време си спомняй за ходенето на душите по митарствата”.

Когато девойката отишла да мие стълбичката, родственицата ѝ с удивление го попитала: “Защо да се причастява утре? Та нали сега не е пост. Тя не се е готвила, здравето ѝ е цветущо, тя и после ще поговее”.

“Утре ще разбереш защо не бива да отлага причастието. След ранната литургия сама ще дойдеш при мен, тогава ще поговорим” - отговорил старецът.

Когато девойката измила стълбичката, старецът я изповядал, опростил ѝ греховете, извършени през целия ѝ живот, и я гледал утешително, с бащинска любов. След като ги почерпил с чайче, старецът се сбогувал с тях.

На следващия ден девойката се причастила, чувствала се прекрасно и радостна си отишла вкъщи. Родственицата ѝ била опекала пирожки и тръгнала да сложи самовара. А девойката приседнала на стола

и сякаш заспала. Господ взел душата ѝ безболезнено, мигновено. Поразена от кончината ѝ, старицата изтичала при стареца Зосима и го заварила на молитва за новопреставената. Той утешил старицата: “Но моля ти се, защо скърбиш, аз нали знаех, че Господ ще я вземе и затова я благослових да се причасти спешно”. И още много говорил той, утешавайки съкрушената от внезапната кончина старица.

Веднъж, когато старецът служел в храма, на службата дошла някаква госпожа, която не го познавала и никога преди това не го била виждала. Щом видяла стареца Зосима, който се оказал мършав, госпожата си помислила: “Ама че монах! Той не само че няма да привлече хората към храма, но и ще пропъди всички, които идват редовно на църква”. Внезапно старецът, вместо да влезе в олтарата, започнал да си проправя път през тълпата направо към тази госпожа и ѝ рекъл: “Олга, не бой се, никого няма да пропъдя”. Изумената госпожа, чието име действително било Олга, паднала в нозете му, искайки от него прошка за мислите си, и след това постоянно ходела при стареца за съвет.

Една монахиня, седейки на маса с батюшката, си помислила: “Ако бях образована, би било съвсем друго нещо. Тогава бих угодила на Господа по-бързо, отколкото сега, когато съм малограмотна”. Старецът я погледнал и рекъл: “На Бога образовани не са Му нужни. Нужна Му е само любов”.

На една Божия рабиня, която нямала къде да пренощува, нито при познати, нито при роднини, старецът рекъл: “Не тъжи, каждый кустик ночевать пустит”, тоест: “всяко храстче ще те подслони да пренощуваш”. И за нейно удивление, малко познати хора започнали да я умоляват да отиде при тях на село, за да отпочине.

Веднъж старецът седял със свои духовни чеда на масата и ги гощавал с обяд. Внезапно бързо станал и казал: “Ето я моята Пелагия, как се кае, как ме моли да ѝ простя греховете, дори плаче. Почакайте, дечица, оставете трапезата, помолете се с мен”.

Старецът отишъл в ъгъла с иконите, прочел разрешителна молитва и благословил каещата се духовна дъщеря. “Но къде се кае сега тя, батюшка?” - “Сега тя е на север. И аз ще я попитам, щом дойде, за покаянието ѝ. Запомнете сегашния ден и час”. И действително, след половин година Пелагия пристигнала в родния си край, разказала на стареца колко дълбоко се била каела и плакала и молела стареца да я освободи от греховете точно в същия ден и час, в който той прочел разрешителната молитва.

Имало е и един случай с две госпожи. Те вървели към килията на стареца и едната през целия път се каела за греховете си: “Господи, колко съм грешна, ето, не направих еди-какво си както трябва, осъдих еди-кого си, прости ми, Господи...”. И сърцето, и умът ѝ сякаш падали в нозете на Господа. “Прости ми, Господи, и ми дай сила повече да не Те оскърбявам така. Прости ми, Господи”.

А другата вървяла спокойно към стареца. Като решила, че ще се изповядва в килията на стареца, по пътя тя обмисляла какъв плат да купи за рокля на дъщеря си и какъв модел да избере.

И двете госпожи влезли заедно в килията при стареца. Обръщайки се към първата, старецът рекъл: “Коленичи, сега ще ти опростя греховете”. - “Но как така, батюшка? Ами че аз нищо не съм Ви казала...” - “Не е нужно да казваш, през цялото време ги казваше на Господа, през целия път се каеше пред Него, а аз чух всичко, така че сега ще те освободя от греховете и ще те благословя да се причастиш утре”.

“А ти - обърнал се той след известно време към другата госпожа, - ти иди и купи на дъщеря си плат за рокля, избери модел, уший каквото си намислила. А когато душата ти достигне до покаяние, ела на изповед. Сега няма да те изповядвам”.

Две студентки решили да си изяснят всички неясни въпроси от живота. Те си записали най-разнообразни въпроси: и обществени, и естетически, и философски, и семейни, и просто психологически затруднения. На едната студентка се събрали почти четиридесет въпроса, а на другата петнадесет. Когато отишли при стареца, при него имало доста хора и той ги помолил да почакаат. Студентките чакат ли чакат. Търпението им вече се изчерпва. Внезапно старецът ги погледнал: “Какво, бързате ли? Хайде, първата, Люба, да извади четиридесетте си въпроса, и да вземе молив и да пише”. - “Ето сега ще Ви ги прочета, батюшка”. - “Не е нужно да ги четеш. Пиши отговорите”. И старецът дал отговори на всичките четиридесет въпроса, без да пропусне нито един, и всички отговори са били изчерпателни.

“А сега ти, Елисавета, извади петнайсетте си недоумения”. И отново, без да чете, без да пита какво искат да узнаят от него, дал отговор в същия ред, в който са били написани въпросите.

През целия си живот тези две студентки били дълбоко предани на стареца. Едната от тях починала на 40-годишна възраст от туберкулоза и на смъртното си легло видяла стареца, който дошъл при нея и я благословил. Стоял като жив до леглото ѝ. А когато била на заточение, старецът ѝ се явил насън, извършвайки над нея пострижение, и ѝ дал името Анастасия, макар животът ѝ да се стекъл така, че било трудно дори и да се мисли за пострижение.

Екатерина Висконти, духовна дъщеря на стареца, разказвала:

“Не бях православна, но вярвах в Бога. Живеейки в Москва, от време на време посещавах православни църкви. И ето веднъж, намирайки се в скръб, поговорих с един познат свещеник от храма на Никола Звънари, отец Александър. Той ми предложи да се запозная с един велик старец, който се казва Зосима (във велика схима Захария), монах от Троице-Сергиевата Лавра, сега архимандрит. Нямах никакво желание да се запознавам с него, бях неправославна, както вече казах, вярваща, но незадълбочила се във вярата и нямаща никаква представа за християнските изповедания.

По това време се случи голямо нещастие с една моя позната, религиозен и рядко добър човек. Стана ми много жал за нея. Не се надявах на моите молитви и реших: “Е, ще отида при стареца, който отец Александър ми препоръча, за да ѝ помогне, щом като е толкова велик”.

Отивам. Пуснаха ме в голяма стая, в която за първи път видях този чуден старец, облечен с бяло наметалце. Без да поискам какво благословение, казах: “Здравейте”, но той не ми отговори нищо. Тогава с треперещ глас казвам: “Батюшка, простете ми, че Ви обезпокоих. Имам една позната, която е в голяма скръб. Помолете се за нея”. А сама се промъквам към стола, за да седна, а старецът от другата страна на масата се приближи до стола си. Отговор отново нямаше. Това ме смути и аз с разтреперан глас започнах да обяснявам колко е добра (моята позната), колко е човечна, колко е нещастна. Накрая нервите ми не издържах, паднах на стола и зарихах. И тогава за първи път чух гласа му: “Защо строиш чужди покриви, когато твоят е съборен?”. На което отговорих: “Имам си покрив, не съм без стая” - “Не, нямаш покрив. Защо у дома ти има икона на светителя Николай и на Владичицата - Божията Майка, когато при вас се признава само разпятието?”. Вътрешно се удивих: “Откъде знае той всичко това, след като никога не е идвал вкъщи?”.

“Батюшка, ами че аз много ги обичам и винаги, когато имам някаква тъга или скръб, или просто печал, коленича пред Свети Николай Чудотворец”.

“А-а, значи ги обичаш? Я, кажи, моля те, ето, аз сега ще се помоля за теб, а ако умреш, кой ще извади частичка за теб? А кръстче носиш ли?” - “Нося” - “И кой ти го сложи?” - “Сама си го сложих”. Батюшката се усмихна и повтори отговора ми: “Сама...”.

После батюшката се обърна към иконите и вдигна ръка. Удивих се от промяната на лицето му. То стана някак си неземно, божествено. И проговори тихо, сочейки с ръка иконите: “А ако стане нещо - бих се помолил за тази, за която ме молиш”.

След това аз станах, поклоних се и казах: “Желая Ви всичко добро, батюшка” - и си тръгнах.

Щом се върнах вкъщи, отидох до иконостаса си и с голяма скръб казах: “Ето докъде стигнах, от единия бряг отплувах, а до другия не доплувах”. Обзе ме необикновено безпокойство и трепет, не си намирах място. Думите на стареца: “А ако стане нещо...” все стояха в ушите ми. Побягнах към свещеника, който ме бе насочил към стареца. Влязох при него с думите: “Батюшка, не мога повече да търпя. Искам да приема Православието” - и му разказах за посещението си при стареца.

В навечерието на преминаването ми към Православие реших да потърся стареца и да си взема от него благословение. Като не го намерих у дома му, отидох при хората, на които той бе на гости. Заварих стареца да седи в малка стаичка. Той ме посрещна изключително приветливо.

“Батюшка, дойдох да поискам Вашето благословение да приема Православие”. - “Много, много се радвам - бе отговорът на батюшката, - току-що прочетох заклинателна молитва над един бесноват, бесът изкрещя доста силно и влезе в шкафа”. И старецът започна да дърпа ухото си, като каза: “Почти оглушах, докато разговарях с бесовете. Попитах ги: “Можете ли да гледате кръста?” - “Не, не можем, той ни изгаря”. - “А къде се намира починалият протоиерей Иоан?” - “Осъден е на четири години за скриване на грях”.

Когато старецът четеше заклинателни молитви над бесновати, бесовете крещяха: “Старецът Зосима ни мъчи, като чете заклинателни молитви”.

Старецът е освободил мнозина бесновати от измъчващите ги духове.

След разговора станах, взех си благословение и тръгнах към антрето.

Батюшката се приближи до мен и хвана главата ми с двете си ръце. Внезапно видях на челото му излизаци от слепоочията тънки златни лъчи, подобни на ярко блестящи слънчеви нишки. Бях поразена и заедно с това ми стана удивително леко на сърцето. Дори, вървейки по улицата, си мислех: “Има ли зли хора на света?”. Струваше ми се, че всички са преизпълнени с радостта, с която бях преизпълнена и аз. Чувствах благодатта, дадена ми от стареца. Никога не бях чувствала такава неземна радост, покой и мир. Това бе Божия милост, която получих благодарение на молитвите на стареца.

На третия ден след като приех Православие, отидох при стареца. Почуках на вратата. Той сам ми отвори и възкликна: “А, Екатерина, покажи ми Православието си”. - “Не знам, батюшка, как да покажа Православието си, аз го приех”. - “Е, хайде покажи Православието си”, погледът ми попадна на неговия иконостас и аз се прекръстих. - “Ето така, сега ти си ми сестра. Имаме обща Майка”. Приблужи се, целуна ме по челото и ме покани на чай. Като взе от прозореца една тенджерка, пълна с мляко, той изля в чашата ми целия каймак, така че се напълни и чинийката. Отиде до бюфета, взе три-четири фунта черен хляб и голяма шепа захар, около половин фунт, и сложи всичко това до чашата ми. Тогава му казах: “Батюшка, какво правите? Не мога да изям всичко това”. Без да ми отговаря нищо, той се приближи и благослови всичко с думите: “Твоя от Твоих, Тебе приносяще”.

“Нуждаеш ли се от хляб?” - бе зададен въпрос. “Нуждая се”. Като отрязва голямо парче хляб, батюшката го благослови и каза: “Ето ти моето благословение никога през живота си да не се нуждаеш от хляб. А бял хляб имаш ли?” - “Нямам, батюшка”. Тогава той ми даде парче бял хляб с думите: “Нека и бял хляб да се намира при теб”. И ето, по молитвите на стареца една живееща в чужбина позната, при която бях работила по-рано, си спомни за мен и ми изпрати от Рига три колета подред с въздушна поща. Всяка пратка се състоеше от 20 кг бяло брашно, 8 кг захар, 7 кг ориз, 20 буркана съгъстено сладко мляко, 2 кг чай и 4 кг какао. Не ѝ бях писала нищо, а по молитвите на стареца тя си спомни за мен и ми изпрати тези чудесни богати колети.

Преди да получа тези колети, ми се случи и следното. По това време бях без работа, а през онези години имаше и голям глад. Отивах при стареца и срещнах един просяк. След голямо колебание му дадох последните си двадесет копейки. Когато влязох в килията на стареца, искайки неговото благословение, той незабавно ме повика до стола си: “Ела тук, ела тук” - и изтегли чекмеджето на масата си, където имаше пари, и каза: “Вземи колкото ти трябват, вземи не се притеснявай”.

Малко преди смъртта си отец Зосима отиде на поклонение в Саров. Веднъж отишъл на аязмото на преподобния, в което поклонниците се потапяха за изцеление. Отишъл и не се решавал да влезе във водата. Накрая въздъхнал и рекъл: “Отче Серафиме, знаеш колко съм стар, слаб, болен, няма да мога да понеса студената вода. Щом се окъпя, ще се разболея и няма да мога да се върна у дома. Помогни ми, стопли водата”.

И щом старецът влязъл в аязмото, водата станала много топла, почти гореща. Старецът си спомняше за това с голяма благодарност.

Независимо от тежките си заболявания, отец Зосима винаги бе бодър и за всичко благодареше на Бога. Постоянната молитва личеше във всичките му движения и думи. Особено ни учеше да се пазим от унинието. Унинието е преддверието на ада, то убива волята, чувствата и разума.

Старецът често ни казваше и думите: “В каквото ви заваря, за това ще ви и съдя”. Казваше ни това, за да не забравяме никога и смъртния час, тъй като всеки момент можем да бъдем повикани във вечността и затова винаги трябва да се готвим за това.

Старецът изобщо не обичаше многословието и нееднократно ни е казал: “В рая има много покаяли се грешници, но няма нито един приказлив”.

Старецът Зосима имаше дълбоко молитвено общение с митрополит Трифон (Туркестанов).

Когато старецът се разболя, митрополит Трифон го посети, а след това помоли всички в храма да отправят молитва за стареца:

“Братя и сестри, моля ви, помолете се за болния старец Зосима. Тук не всички го познават, но аз ще ви кажа кой е той. На младини служех в Петербург в сан архимандрит и бях в такова ужасно състояние, че исках да се откажа от сана си и да започна съвсем друг живот, но ми предложиха да се запозная с един послушник от Троице-Сергиевата Лавра, който бил дошъл в Петербург със славата, че не е обикновен човек. “Той - казаха - ще е интересен за Вас”. Изразих желание да се запознаем. И ето, след прекараната нощ в беседа с него, на сутринта мислите и чувствата ми станаха съвсем други. И благодарение на този старец виждате пред себе си стария престарял митрополит Трифон”.

След това всички паднаха на колене и митрополитът отслужи молебен за здравето на тежко болния старец Зосима.

Този съборен молебен извърши чудо. След няколко дни на стареца му стана по-добре, започна да се поправя. Когато му казаха за молебена, отслужен за него в църквата “Голямо Възнесение”, отец Захария леко се усмихна и произнесе: “Да, чух, чух - чудак - недогоряла свещ е този Трифон”. Старецът нарече владика Трифон недогоряла свещ, понеже знаеше, че земният му живот доста скоро ще свърши.

Когато владиката се разболя тежко и бе на смъртно легло, старецът се молеше с трогателна любов за него. А когато владиката се престава, молитвите на стареца за него се усилиха двойно и той нареди на всичките си духовни чеда да поменават владиката и всичките му починали духовни чеда и сродници.

Погребаха владиката на Немското гробище.

“Приятелят ми владика Трифон искаше да живее още две години след смъртта му. Е, така и ще бъде по светите му молитви” - каза старецът.

И старецът остана на земята още две години.

Съвсем отслабнал, потопен изцяло в молитвата, той, както и преди, насочваше душите на хората към Господа, довеждайки ги до покаяние, което заради светите му молитви ги прераждаше.

През последните месеци старецът лежеше почти през цялото време. Говореше рядко, а ако кажеше нещо, то беше само за полза на душите.

Заболяването на стареца бе толкова ужасно, че друг на негово място просто би крещял от болка и би се оплаквал непрестанно, а той търпеше мълчаливо и въздаваше благодарност на Бога за всичко, изпращано от Него.

Ликът на стареца стана като икона, явно, той целият се бе потопил в дълбока и тайна молитва.

Отнасяше се към идващите при него с такова майчинско внимание и любов, сякаш страдащото му тяло не съществуваше. Душата му обгръщаше с Божествена любов всеки, който се обръщаше към него, напълно забравяйки за себе си.

“Между делата на земята няма нищо по-важно от молитвата. Молитвата ражда другите добродетели. Много неща бих могъл да ви кажа, но вече нямам сили” - бяха едни от последните думи на стареца. Когато един от учениците заплака, старецът веднага, с едва доловим глас (явно му бе трудно да говори) ни каза за утеха:

“Чеда мои, след смъртта си ще бъде много по-жив, отколкото съм сега, така че не скърбете след кончината ми, бойте се от излишната печал, тя може да ви приближи до униение. Само твърдо помнете, че старанието ви да придобиете Светия Дух, любовта ви към Спасителя Господ Иисус Христос и старанието ви да изпълнявате всичките Му заповеди, трепетното ви и благоговейно преклонение пред Бог-Отец със страх и много голямо смирение ще изпълват с радост цялото ми сърце, защото съм ваш духовен отец. Благославям ви да се стараете с всички сили да постигнете това”.

Старецът мълчаливо благослови учениците си и склопи очи.

Старецът почина в пълно съзнание на 2/15 юни 1936 година, около 10 часа сутринта, като повери всичките си духовни чеда на Небесната Царица”.

## Духовни поучения на стареца Захария

Не забравяйте, че първата евангелска заповед ни призовава към покаяние: *Покайте се и вярвайте в Евангелието* - това са думи на Самия Господ (Марк. 1:15).

\*

Придобивайте добродетели, противоположни на греховете. Униенето е палач, който убива енергията, необходима за получаване на Светия Дух в сърцето. Унилият губи молитвата и умира за подвизите.

В никакъв случай и при никакви обстоятелства не унивайте.

\*

По-често се прекръствайте. Помнете: *кръстът се издига и чиновите на въздушните духове падат. “Господи, за нас Твоят кръст е оръжие против дявола”*. За мое прискърбие, видях, че някои просто махат с ръка, без дори да докосват челото и раменете. Това направо е издевателство на кръстния знак. Спомнете си какво е казал преподобни Серафим за правилния кръстен знак. Прочетете това негово наставление.

Чеда мои, ето как трябва да се прекръствате - с молитва, която е призив към Пресветата Троица. Казваме: *В името на Отца*, събирайки трите пръста заедно, показвайки с това, че Господ е един в три лица. Като допираме със събраните три пръста челото, ние освещаваме разума си, възнасяйки се чрез молитвата към Бог-Отец, Вседържителя, Твореца на Ангелите, небето, земята, хората, Твореца на всичко видимо и невидимо. И след това, като докосваме със същите пръсти долната част на гърдите, ние поменаваме всички мъки на пострадалия за нас Спасител, разпятието на нашия Изкупител, на единородния Син, роден от Отца, несътворен. И освещаваме сърцето си и всичките си чувства, като ги възнасяме към земния живот на Спасителя, слязъл от небесата и възплътил се заради нас и заради нашето спасение, и казваме: *и Сина*. След това, като издигаме пръстите към раменете, казваме: *и Светия Дух*. Молим третото лице на Пресветата Троица да не ни оставя, да освети волята ни и милостиво да ни помогне; да насочи всичките ни сили, всичките ни действия към това, да придобием Светия Дух в сърцата си.

И накрая смирено, благоговейно, със страх Божии и надежда и с дълбока любов към Пресветата Троица завършваме тази молитва, като казваме: *Амин*, тоест: “наистина, да бъде така”.

Тази молитва винаги е съединена с кръста. Замислете се над това.

Много пъти съм чувствал с болка, че мнозина произнасят тази велика молитва съвсем механично, сякаш не е молитва, а е нещо, което е прието да се казва преди началото на молитвословие. Никога не постъпвайте така. Това е грях.

\*

Понякога и самият човек не знае какво ще каже. Сам Господ говори чрез устата му. Трябва да се молиш така: “Господи, Сам живея в мен, Сам говори, Сам действай”. И когато Господ говори чрез човешките уста,



всички думи на този човек действително се сбъдват, всичко казано от него се изпълнява. И самият говорещ се чуди на това. Само трябва да имаш твърда вяра и да предадеш на Господа и сърцето, и устата си. “Няма да кажа нито една своя дума без Твоята воля. Прави с мен каквото искаш”. Така трябва да се молиш. Само че тогава не бива да мъдруваш. Трябва да имаш такава мъдрост, че да дадеш достъп на Господа да прави с теб каквото иска.

\*

Не се стремете към богатство, не търсете нищо на тази земя. Предай душата си в ада и ще бъдеш богат.

\*

Живейте честно и помнете, че тук нямаме постоянен град, а бъдещия търсим.

\*

О, християни, ние живеем толкова суетно и не мислим за вечността, а трябва много, много да мислим. Ходете пред лицето на Господа и помнете, че всяка ваша добра постъпка е записана от Ангела - пазител, поставен до вас от Господа, а всеки грях - от тъмната сила. Невъзможно е да направите нещо такова, което да не стане явно. Кайте се, докато не е късно, смирявайте се и спасявайте душата си. Четете Евангелието, четете тези думи, трябва да вникнете в тях. Стремете се Божият Дух да бъде във вас и да бъдете Христови ученици: *Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си.* Трябва да обичате хората на дело и с истина, а не на думи и с език. Трябва да се учите да обичате хората като самите себе си, тоест да проявявате към другите същата всеопрощаваща любов и грижа, каквито проявявате към себе си. Внимавайте да не правите милостиня на показ. Не се хвалете като фарисеи. Но давайте милостиня ежедневно. Изгубен е за вечността денят, в който не си дал милостиня, изгубен е за душата ти. Милостинята може да извлече дори душата на грешник от ада. Ангелът на тази добродетел безгласно стои пред Господния Престол и ходатайства за извършилия милостиня. Не се грижи за утрешния ден, защото утрешният ден сам ще се грижи за себе си; всеки ден си има достатъчно свои грижи (*доста е на всеки ден злобата му*).

\*

Гледайте на всеки свой ден като на последния ден от живота си. Винаги помнете, че Господ ви гледа и вижда всяко ваше движение, всяка мисъл и чувство. Намразете греховете, тъй като това е най-голямото зло. Грехът е родил дявола. Грехът ни хвърля в геената на огнените страдания, като ни откъсва от единия в Троица Господ Бог.

\*

Като попаднат завинаги в ада, сърцата ни ще страдат за изгубеното благо по-силно, отколкото в мъките на всички видове земни страдания. Бъдете добри и внимателни, дечица. Не унивайте, нека всеки от вас търпеливо да носи кръста си, като възложи цялата си печал на Господа. Като се самопринуждавате енергично към всяко добро дело, вървете по тясната свята пътека на добродетелите, която ще ви отведе до Небесното Царство.

\*

Помнете, че Бог ни е дал свобода и никого не взема насила при Себе Си. Необходимо е да проявяваме усилие във волята си, за да получим в сърцето си благодатта на Светия Дух. Ако Бог не бе ни дал свобода, Той би унищожил пътя на вярата и би довел всички при Себе Си по пътя на принудителното знание. Не казвайте, както някои невежи: “Докажи ни съществуването на Бога и тогава ще повярваме...”. Щом се доказва, няма да има вяра, а ще има принудително знание, и тогава не ще има път към спасението.

А когато в сърцето свободно е извършено действие на вярата, тогава Бог дава такива доказателства за истинността ѝ, които несравнимо превъзхождат всички научи доказателства.

\*

Винаги помнете: необходимо е да проявим в живота свободно усилие за придобиване на добродетели и за общуване с Бога в молитва. Господ не взема насила души при Себе Си. Пазете бисера на вярата, която е пътят към вечното ни блаженство и блаженството на близките на сърцето ни хора.

\*

Старецът е учел духовните си чедата да почитат и да обичат Пресветата Троица.

Бог е един, но троичен, и тази тайна на Светата Троица е най-голяма любов, мъдрост и истина. Извън Троицата е невъзможно да се мисли за Бога и да се чувства Бога. Бог е Троица.

Отец Зосима е забелязвал всичко, което напомня за Светата Троица, и благоговейно се е издигал със сърцето си към Бога. Ако просто се съберат трима души, той веднага ще си спомни за Света Троица и казва: "Хубаво е, хубаво е, че сте тримца - в чест на Светата Троица и на трапезата ще похапнем, и ще побеседваме за небесните неща".

Ако горяло кандилце, старецът казвал: "Ето, огънчето свети. То може да гори, защото има фитилче, елей, огън. Трите образуват едно - горенето на кандилцето".

Старецът благословил една своя духовна дъщеря да нарисува старозаветна икона на Света Троица. Тя се изобразява така: Авраам приема трима Ангели във вид на странници и им служи. А новозаветната Троица на иконите се изобразява така: Бог-Отец; нашият Спасител Иисус Христос, а Светият Дух се изобразява във вид на гълъб.

Старецът не се разделял с иконата на Света Троица и винаги я държал в килията си, а след смъртта му тази икона е съпровождала тялото му и в църквата, и на гроба.

*"Всеки християнин трябва да познава и да обича Светата Троица - е наставлявал чедата си старецът. - Упованието ми е Отец, прибежището ми е Син, а покровът ми е Светият Дух. Пресвета Троице, помилуй ни; Господи, очисти греховете ни; Владико, прости беззаконията ни; Свети, посети и изцели немощите ни, заради Твоего име. Господи, помилуй (три пъти).*

Необходимо е всеки християнин да знае службата на Света Троица. Нужно е да изучава църковната служба и църковния устав, тъй като красотата и дълбочината на християнското Богослужение превъзхождат ангелската, това е връзката на земята с небето. Това е хор от Ангели и хора, стремящи се към съединяване на сърцата си с Бога и на волята си с Божията воля.

\*

Нужно е да следим душата ни да бъде чиста, цялата да бъде отдадена на Бога. Не бива да лъжем, да лукавстваме, да униваме. Трябва ясно да различаваме различните видове лъжа - с мисъл, с език, с дело и с живот - и трябва да помним, че бащата на лъжата е дяволът и който лъже, прави дявола свой баща.

\*

Отец Зосима изключително много обичал Небесната Царица. Той сякаш винаги стоял пред нея.

Старецът нареждал на чедата си постоянно да се обръщат към нея като към своя игумения и да вземат благословение от нея за всичките си дела.

*"Без благословение от Небесната Царица, чедата мои, не започвайте да правите нищо. А щом завършите работата, отново ѝ благодарете - на нашата скоропослушница и помощничка във всички добри дела".*

Старецът е считал за необходимо да се палят кандила пред иконите на Небесната Царица. А ако някой се разболе, трябва да бъде помазан с елей, горял пред чудотворна икона на Божията Майка, и това ще бъде за

изцеление на душата и тялото на болния. В килията на стареца е имало две чудотворни икони на Небесната Царица: Владимирската и Казанската. Много чудеса са станали благодарение на тези икони, мнозина болни са получили изцеление.

Когато старецът се обръщал молитвено към Небесната Царица, той говорел с нея като с жива, сякаш я виждал в килията си. И действително, Небесната Царица винаги е била с него и целият вътрешен и външен живот на стареца е протичал под нейния покров. Той съветвал всичките си духовни чеда ежедневно по броя на часовете на денонощието да казват: *“Богородице Дево, радвай се”* (цялата молитва до края) и да измолват благословието на Приснодевата за всеки час от живота си и от живота на своите близки.

Старецът се радвал, ако някое от духовните му чеда изпълнявало Богородичното правило, като казвало *“Богородице Дево”* по сто и петдесет пъти на денонощие.

*“Пречистата Майка дава Христа на душата. Моли се усърдно на Пресветата и ще бъдеш със Сина й. Запомнете тези думи”* - казал старецът.

\*

Старецът много почитал и никога не изоставял и четенето на Псалтира. Ежедневно четял по три катизми, а когато е бил болен, благославял да му ги четат на глас. Ежедневно четял Евангелието и Псалтира и имал постоянна молитва.

\*

Той учел духовните си чеда да се обръщат по-често с молитва към преподобния Сергей Радонежки чудотворец, когато неведнъж виждал наяве.

*“Свидетелствам със съвестта си - казал старецът, - че преподобни Сергей стои с вдигнати ръце пред Божия Престол и се моли за всички. О, ако знаехте силата на молитвите му и на любовта му към нас, всеки час щяхте да се обръщате към него и да просите неговата помощ, застъпничество и благословение за тези, за които повече сърцето ни, за живеещите тук на земята скъпи и любими хора и за намиращите се вече там, в онзи вечен живот”*.

Старецът поверил една от духовните си дъщери на преподобни Сергей:

*“Благославям те за постоянна молитва към преподобния и Богоносен наш отец Сергей, игумен Радонежки. Приеми тази броеница сякаш от неговите ръце”*.

Често, когато е освобождавал от греховете, казал: *“Не аз те прощавам и освобождавам от греховете ти, а преподобни Сергей те прощава и освобождава от тях”*.

В епитрахила на стареца е била зашита частица от мощите на преподобни Сергей.

Много чудеса е видял старецът, когато е стоял по послушание край раката с мощите на преподобни Сергей. Видял как отец Иоан Кронщатски се приближил до раката и казал: *“Преподобни отче Сергие, приятелю мой, искам да ти подражавам, да вървя по стъпките ти”*. И знаем, че преподобни Сергей е чул молбата му.

*“Никога не забравяйте, чеда мои, подвижите на преподобни Сергей и на преподобни Серафим Саровски, който му е подражавал. И двамата светии са специално свързани с милостта на Божията Майка. Владичицата им се е явявала наяве, укрепвала ги е, изцелявала ги е. Нека да не забравяме за нейната любов им към тези светии, за които Тя е казала: “Този е от нашия род”. Да прибягваме колкото се може по-често към тяхното застъпничество, старателно да запомняме житията им. Да заучаваме наизуст наставленията им. И заради молитвите на Своите избраници Божията Майка не ще остави нас и близките ни. Светиите са обичали Бога и в Бога са обичали всички хора. Целият свят лежи в зло, но светът не е зло (свят се наричат всички страсти заедно).*

\*

Длъжни сме със свята, дълбока любов да облекчаваме живота на другите хора, особено на страдащите. Длъжни сме, сами приближавайки се към Бога чрез постоянно покаяние, да приближаваме и другите към Бога. Нашият Бог е Бог на любовта.

\*

Някои хора, които нямат в сърцето си Бога, наричат любов нещо, което е напълно противоположно на любовта, а именно: страстта, егоистичната привързаност, увлечението и т.н. Но ние, християните, добре знаем, че това не е любов.

*Бог е любов.* Той се моли за нас така: *Отче! тия, които си Ми дал, желая и те да бъдеш с Мене там, дето съм аз, за да гледат Моята слава, що си Ми дал, защото Ме възлюби, преди свят да се създаде. Отче праведний! светът Те не позна; но аз Те познах, и тия познаха, че Ти си Ме пратил; и явих им Твоето име и ще явя, та любовта, с която си Ме възлюбил, в тях да бъде, и аз в тях* (Иоан. 17:24-26).

Учете се, учете се, чеда мои, от преподобни Сергей и преподобни Серафим, учете се от тях на постоянна молитва и на смирена православна любов към Бога и ближните.

\*

Старецът казвал, че е необходимо да прославяме името Господне. Апостолите и всички светии са вършели чудеса чрез името Господне. Чрез него се извършват и всички тайнства. Божието име е най-силното оръжие против нечистата сила, против всички грехове и страсти. Чрез името Господне *и бесове се изгонват*. В Божието име е Самият Всеприсъстващ Господ.

\*

Придобийте навик да не започвате нито един ден без молитва. Ако работиш по специалността си, най-напред вземи благословение от Небесната Царица. Произнасяй пред лицето ѝ Иисусовата молитва. А по време на служба чувствай с цялото си сърце присъствието на Господа. Той вижда всичко, дори мислите и чувствата ти. Старай се да съединявате всяко ваше движение, всяко докосване до предмет с молитва. Молитвата ражда смирение, а без смирение няма спасение. След като свършите работата си, отправете благодарствена молитва към Господ и към Небесната Царица.

Чеда мои, дори когато се качвате или слизате по стълбища, на всяко стъпалце казвайте (вътре в себе си) по думичка от постоянната молитва. Не благославям да се ходи по друг начин по стълбища.

Казвайте молитвата бавно - това е оздравително за душата и от полза за сърцето: "да удряме не като да бием въздух" (виж 1 Кор. 9:26). Всяка свята дума - това е велика творческа сила. Всяка дума на молитвата ни приближава към Бога. Ние сме опустошили думите си, като сме ги откъснали от Господа. Дори ако е нужно да кажем нещо житейско, трябва да държим в сърцето си молитва. А който още не е придобил навика да се моли по време на разговор, нека поне да помни, че говори в присъствието на Бога и че Той, Небесният наш Отец, намирайки се тук, вижда всичко, всичко, което той ще каже и което ще почувства. Никога не бива да забравяме за Божето всеприсъствие. Грех е, ако забравим това.

За вдвояването в сърцето на постоянна молитва е нужно молещият се да не говори нищо излишно, празно, а също и да не мечтае, да не се безпокои необмислено, да не прави каквото му се прииска, а да се старее във всичко да върши Божията воля. Беседвайте, чеда мои, колкото се може повече с Господа в килийните си молитви. Това очисти сърцето, укрепва ума, дава сила в действията да се изпълнява Божията воля.

Ето, вие сте се обърнали с благодатни думи на светии към Бога, и може би това за вас е всичко? Не. След прочитането на молитвите е нужно да постоите поне няколко минути с голямо внимание, в безмълвие на мислите и чувствата, като очаквате със сърцето си отговор, вразумления и т.н.

Тези няколко минути ще ви научат на много неща - отначало три минути, пет минути, а после... сами ще видите на кого колко е нужно. Моля ви и ви благославям да изпълнявате това. То ще усилва постоянната ви молитва и отричането от своята воля и ще ви даде жажда да получите в сърцето си Светия Дух.

Молитвата - това е началото на вечния живот, това е вратата, през която влизаме в Небесното Царство; това е пътят, който ни води към Господа и ни съединява с Него. Без молитва човек не живее, а постоянно умира, макар и да не осъзнава това.

Чеда мои, старайте се да придобиете постоянна молитва. Настоятелно молете за това непрестанната молитвеница за нас, Божията Майка, както вече неведнъж съм ви повтарял.

Бъдете мъжествени дори тогава, когато Господ ви изпраща големи изпитания.

\*

Нападат ви страсти, молитвата ви отслабва, дори не ви се иска да се молите, цялото ви внимание е погълнато от различни желаниа и страсти. И при това сякаш нарочно ви се случват такива вътрешни и външни беди, от които слабият човек изпада в униние.

Тази страст, унинието, умъртвява всичко свято, всичко живо в човека. Тогава по-бързо разпрострете ръце като разпънати на кръст и се молете така, както в древността мнозина подвижници са се молели, борейки се със страстите си. Казвайте: *Да възкръсне Бог и да се разпръснат Неговите врагове!* Ако имате на разположение, прочетете канона на Честния и Животворящ Кръст Христов, а после отново застанете като разпънати на кръст, умолявайте Утешителя на душите и телата ни да се умилистави над вас, да ви прости и да влезе в душата ви и да изгони ужасното униние, което ви убива.

\*

Началото на ревностната борба със страстите и поражданите от тях грехове трябва да бъде поставено от страха Божий. Той е началото на мъдростта. Мъдър е този, който е придобил Светия Дух, като се старае да изпълни всички Христови заповеди и се бои да не би да оскърби Спасителя с грехове. И ако е мъдър, той е и смирен. Колкото по-високо се намира човек в духовно отношение, толкова повече вижда колко велик е Господ и колко нищожен и безпомощен е той, човекът, колко грешен е в сравнение с това, към което трябва да се стремим.

Великият свети Иона Златоуст казва в молитвата си преди свето Причастие: *Вярвам, Господи, и изповядвам, че Ти си наистина Христос, Синът на живия Бог, Който дойде в света да спаси грешниците, от които пръв съм аз.*

Веднъж една от вас ми каза: "Ако не съгрешиш, няма да се покаеш". Чеда мои, тази мисъл е скверна, тя може да тласне човека към грях. Уж е добре, че е сгрешил - поне ще се покае. Не! Няма нищо по-лошо от греха.

Грехът е родил дявола. Избягвайте греха, борете се с помощта на Небесната Царица с всичко нечисто. И колкото по-близо бъдете до Господа, толкова повече ще се отворят очите на смирението във вас и ще имате изключително дълбоко и постоянно покаяние. И като казвате Иисусовата молитва: *Господи, Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй ме, грешния,* ще бъдете още по-близо до Господа и Той ще ви даде небесна любов към всички, дори към враговете ви.

Случват се понякога и такива беди с хората, при които човек, вместо да се съедини смирено с Господа, изпада в гордост, в прелест, в мечтателност, осъждане на другите, а себе си счита едва ли не за светия, а някои дори си въобразяват, че са светии. Върху такива Господ допуска, като наказание и вразумление, това, че те падат в някой много тежък и много срамен грях, от чиято тежест понякога идват на себе си. Сякаш се опомнят. Каят се и понякога съвсем се поправят. Но това невинаги става. Много често те загиват. Да не дава Бог на никого да бъде на тяхното място.

Още веднъж ви моля и ви благославям да се боите от това - да падате в грехове. Не разпъвайте чрез тях Спасителя още и още. Вземайте за всичко благословение от Небесната Царица и Господ ще ви даде първата степен на благодатта - да виждате греховете си.

Пазете съвестта си, тя е глас Божий, глас на Ангела-пазител. Не бива да не се грижите за съвестта си, защото може и да я изгубите, тя може да стане изгоряла, немошна, и тогава няма да бъде глас Божий. Учете

се на това, как трябва да пазите съвестта си, от моя старец отец Амвросий Оптински, от когото получих благословение за монашество и наставления за целия си живот. Четете биографията му, писмата му, там ще намерите негови разсъждения за съвестта.

Отец Амвросий бе велик мъдрец, той бе придобил благодатта на Светия Дух. Мъдрост без благодат е безумие. Добре ще разберете това, когато се стараете да живеете за Бога и в Бога. Помнете думите на отец Амвросий: “Где просто, там ангелов со сто, а где мудрено, там ни одного”, тоест: “Където е просто, там ангелите са сто, а където е сложно, там няма нито един”.

\*

Постигайте простотата, която само съвършеното смирение дава. Това не може да бъде обяснено с думи, познава се само от опит. А в Бога и за Бога може да се живее само в смирение и простота. Постигайте в смирение проста, свята, съвършена любов, обгръщаща всички с молитва. И подражайте на небесните си покровители - светиите, с милосърдие към немощните, болните, неразбраните, нещастните, затъналите в грехове. Постарайте се да придобиете небесна радост, така че заедно с Ангелите да се радвате на покаянието на всеки заблудил се човек.

\*

И така, чеда мои, пазете този велик Божий дар - съвестта си. Тя ни съединява с небето, покорява слабата ни грешна воля на светата всесилна Божия воля.

Необходимо е, мили мои чеда, да имате правдива съвест. Молете се за това на Небесната Царица и искайте помощ от оптинските старци, като ги поменавате за упокой.

Деца, учете се на смирение от светия старец Макарий Оптински, когото моят старец Амвросий така почиташе, че пожела да бъде погребан с дреха на отец Макарий Оптински, който е бил негов духовен отец.

Старецът Макарий без съмнение е свят. Сама Небесната Царица каза това на мен, недостойния и многогрешния, като ми се яви наяве, когато отивах при стареца Амвросий. Молех се на гроба му по Нейно благословение, както вече съм ви казвал.

Моля ви, винаги го поменавайте. Когато поменаваме праведници, и те ни поменават пред Господния Престол.

Учете се от отец Макарий Оптински, усвоявайте всичко, което той е писал на духовните си чеда. Има три-четири тома публикувани негови писма. Не знам да има по-добър учител по смирение за нас. Влагайте в сърцата си всички негови съвети и ги изпълнявайте. Без смирение няма спасение. *Бог се противи на горделиви, а на смирени дава благодат.* Винаги носете в сърцата си словата на Спасителя: *Поучете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце, и ще намерите покой за душите си* (Мат. 11:29).

---

# Старецът Зосима (Верховски) (1767-1833)

Младият Захария (така се е казвал старецът Зосима в света) напуснал света, когато бил на деветнадесет години. В брянските гори той бил ученик на стареца Андриан, а след като старецът се преместил в Коневската обител - на стареца Василиск. В Коневската обител (на един остров в Ладожкото езеро) Захария бил приет в числото на братята и бил постриган от стареца Андриан в монашески чин с името Зосима. Скоро в същия манастир се преместил и старецът Василиск, който се заселил заедно със Зосима в горските колиби на манастира.

Като безмълвствали пет дни от седмицата, коневските пустинници идвали в събота в обителта на всенощно бдение, прекарвали нощта в килиите на игумена и в неделния ден, след като изслушвали Литургията и обядвали с братята на обща трапеза, отново са се връщали в своето уединение.

Скоро из целия окръг се разчуло за старците Василиск и Зосима и Коневският остров започнал да се пълни с поклонници, идващи отдалеч за благословение, съвети и утешение при тези свети пустинници. Човешката слава била толкова тежка за пустинниците, че те помолили отец Андриан да ги пусне на Света Гора или на някой необитаем остров. Престарелият игумен дълго не се съгласявал да изпълни молбата им и едва заминавайки на покой за московския Симонов манастир, им дал благословение да напуснат Коневец и ги посъветвал да се заселят в дивата, необитаема пустиня на далечния Сибир.

След като били освободени от Коневския манастир, Василиск и Зосима искали все пак да отидат на Света Гора, но това не им се удало, и едва тогава старците тръгнали за Сибир. Зимата ги заварила в Тоболск и по благословение на Тоболския епископ те останали в този град до пролетта и живеели в Ивановския манастир. През пролетта и лятото започнали да обхождат различни пустинни места и прекарвали следващата зима в Кузнецки окръг, на четиридесет версти от най-близкото село, в землянка, изкопана от тях сред огромна труднопроходима гора. Когато започнало топенето на снеговете и разливането на реките, селянинът, който през цялата зима им бил доставял брашно, булгур и сол, престанал да идва, и Василиск и Зосима, боейки се да не умрат от глад, решили да излязат от гората и да се доберат до най-близкото село, до което имало четиридесет версти. Надявали се да изминат това разстояние за три дни, но се заблудили, едва не се удавили, когато преминавали през замръзналата река, и след десет дни, полумъртви от глад и студ, се добрали до селото. Около два месеца бедните пустинници не можели да ходят поради изтощението.

В Кузнецк Василиск и Зосима решили да основат пустинно жилище и избрали за своите две келии поляна, заобиколена от голяма елова и кедрова гора и от езера, богати на риба. Старците се заселили тук през есента на 1799 година и живели в тази пустиня повече от двадесет години. Живеели в строго уединение и често по няколко дни дори не се виждали един друг.

Старците са основатели на женския Турински манастир, в който, сред другите сестри, се подвизавали и племенници на стареца Зосима.

На стареца Зосима, попечителя и духовника на обителта, му се наложило да преживее гонение и клевета, обвинения в разкол, в неправилна употреба на манастирски пари, в притесняване на сестрите.

Започнал дълъг процес, който завършил с това, че старецът бил освободен от длъжността попечител и бил отстранен от Туринския манастир. По това време старецът Василиск вече бил починал.

Щом получил свобода, старецът искал отново да се отдалечи в пустинята, но заедно с него напуснали манастира и двадесет сестри, които заради него претърпели много скърби и гонения. За да ги устрой и да им приготви някакъв подслон, той решил да отиде в Москва.

Там се явил при светителя Филарет, своя неизменен покровител, и му разказал всичките си преживявания. Светителят дал подслон на стареца в Чудовия манастир. Там, в Москва, вдовицата Бахматиева приела сестрите в своя пустеещ дом, а след това им предложила да живеят в извънградския ѝ имот.

Със съгласието на сестрите и след като получил благословение от светителя Филарет, а от благодетели - материална помощ, старецът пристъпил към построяването на обител, която нарекъл Одигитриевска в памет на Смоленската чудотворна икона на Божията Майка, наречена Одигитрия, и много почитана в родния му край.

Трудейки се неуморно над построяването на новата обител, старецът Зосима чувствал, че силите му с всеки изминал ден намаляват. Искал да прекара последните си дни в уединение, в пустинята. След като приел велика схима, той започнал още повече да желае уединение и въпреки слабостта, решил да тръгне пеша към Соловецкия манастир. Старецът помолил сестрите да не му пречат в това и им обещал, че ще се върне след година.

Като се сбогувал с опечалените сестри, старецът решил да вземе благословение от светителя Филарет, но тогава той не бил в Москва (намирал се в Петербург) и старецът отишъл при стареца Филарет в Новоспаския манастир, когото отдавна познавал, обичал и уважавал. На отиване към него а се отбил в параклиса на Иверската Божия Майка и усърдно се молил пред Нейната света икона да му открие Божията воля чрез стареца Филарет. Като отишъл при него, Зосима смирено му се поклонил в нозете и разкрил пред него цялата си душа. Като изслушал стареца Зосима, Филарет казал, че трябва да се върне при изоставените сестри.

Тези думи успокоили стареца и той, за голяма радост на сестрите, се завърнал в обителта. Сестрите го приели като възкръснал от мъртвите горчиво оплакан баща.

Последните години на стареца преминали в основаната от него обител.

Старецът Зосима починал на 67-годишна възраст, в деня на празника на иконата на Пресвета Богородица "Всех скорбящих Радост" ("Радост на всички скърбящи"), на 24 октомври 1833 година.

## Из духовните наставления на стареца Зосима

Какво, ако не безумие и ослепяване - казал старецът, - може да бъде наречено това, че не обичаме и не изпълняваме Божиите заповеди, които са леки и приятни, и утешителни, а охотно изпълняваме дяволските внушения, които са и мъчителни, и тежки, и горестни?

Ето, размислете: да бъдем в свята любов, е утешително и радостно; а да бъдем в смущение, във вражда и в завист, е и мъчително за сърцето, и доста горестно.

Да бъдеш нестяжателен означава - да нямаш никакви грижи и скърби, а за да се обогатяваш - колко грижи, безпокойства и отговорност са необходими! Колко завист против това и различни беди и скърби!

Когато живееш в чистота и целомъдрие, колко е мирна съвестта ти и какво утешение от Божията милост има в душата, и похвала и уважение от хората, а отдалите се на разврат са преследвани от изобличение на съвестта, от различни неприятности, охулване и срам.

Имацият смирение е приятен и на Бога, и на хората, и всички се държат мирно и дружелюбно с него. А гордият и надменният е недостъпен за всички и надут и с никого не може да има искрено приятелство. Самолюбивото му и надменно сърце не може да усети какво чисто, сърдечно утешение.

Помислете още: кое е по-лесно - да отстъпим на обиждащия или да се караме и да се бием с него?

Кое е по-добре - да бъдеш мълчалив и скромнен или да говориш много и да бъдеш дързък?

Кое е по-полезно - винаги да спазваш умерено въздържание или да преяждаш и да се напиваш? И да се задоволяваш с обикновена храна, която по Божия милост можеш да имаш без излишни грижи, или да се стараеш чрез непрестанни грижи и ласкателства около богатите да се стремиш към задоволяване на мамона?

Да вземем следния пример: един човек яде пикантна храна, а друг - обикновена. И двамата, след като са се наситили, са престанали да ядат. Следва въпросът: след като моментът на храненето е отминал, с какво



първият е по-щастлив от втория? Напротив, вторият, вероятно е и по-здрав, и по-силен, и по-трезвен, а първият колко се е грижил и се е безпокоил за гнусните последствия и неминуемите болести!

Вижте още един пример: един човек носи обикновена, евтина дреха, а друг - скъпа и екстравагантна. Кой от тях е по-спокоен и по-свободен? Скъпата или красива дреха не е нищо друго, освен тежки окови не само за душата и за ума, но и за тялото. Като сядаш, трябва да внимаваш да не я изцапаш. Не смееш нито да прилегнеш, нито да се облегнеш, за да не се измачка. Постоянно трябва да мислиш за роклята, да не я повредиш. И как да не е тежко и да не е скучно в такава неволя?! А ако си облечена с обикновена рокля, без проблеми можеш да се занимаваш и да се трудиш във всяка работа. А щом се умориш, свободно можеш да полегнеш и да поседиш и на ливадата, и на земята, и както се случи. И без да насочваш мисълта си към облеклото, можеш да занимаваш целия ум с по-добри и по-достойни предмети от роклята.

И така, виждате, че Господ изисква от нас само това, което и в настоящия живот е и леко, и приятно, и свободно, и в бъдещия заслужава вечно благо. А дяволското и тук все е мъчително и тежко, и трудно, и във вечността приготвя горчива участ. Ето каква е нашата безчувственост и злонравие! Изоставяме Божието леко и добро, а обичаме и изпълняваме дяволското трудно и неприятно. И така, справедливият Господ справедливо ни наказва за това, но още по-щастлив е този, когото поради милосърдието Си Бог наказва през настоящия живот, а не пази наказанието за деня на Съда.

\*

Старецът често повтарял: “О, Божии угодници! Къде са вашите страдания, къде са вашите мъчения? Отминаха като мигновен сън и за това сега вечно ликувате с Господа. А ние, сестрици! Какво ще покажем на Страшния съд, ако не искаме да потърпим заради Господа и малкия труд, и малката печал, и някаква малка скръб или болест? И същевременно искаме да бъдем там, където са светиите, които са пролели кръвта си за Господа. Ние не търпим и малкото отсичане на своите прищевки и на своята воля, а искаме да бъдем заедно с тези, които за Господа са търпели отсичане на всичките си крайници и са понасяли ужасни мъчения! Ако не бъдем със светиите, ще бъдем с дявола, защото трето място за нас няма. Старайте се, сестрици, за спасението си. Едно е времето! Една е душата! Ще се осъзнаем при смъртта си, но ах! вече ще бъде късно - вече не ще можем да се върнем!”.

\*

Когато узнавал, че някой е получил полза за душата от наставленията му и пристъпил към поправяне на живота, старецът казвал: “Знам и чувствам, че съм груб и глупав. Но заради нуждата Бог и чрез магаре проговорил”.

\*

Ако някоя сестра скърбяла, че са я обидили или че някой изпитва антипатия към нея, старецът казвал: “Смири се и небето и земята ще се смирят пред теб”.

\*

Когато хвалели нещо пред стареца: “Отче, виж колко е хубаво това”, старецът е отговарял: “Хубаво е, но не е вечно. Всяка вещ казва: “Не ме обичай, ще избягам от теб”.”

\*

Старецът често казвал: “Всичко е хубаво, всичко е хубаво, но все някога ще умрем и вече няма да се върнем. Как тогава да не угодим на Господа?”

\*

Казвал още: “Човек не може да гледа с едното око към небето, а с другото - към земята. Така и душата не може да се прилепва едновременно към земното и към небесното, а трябва да избере едно нещо и да се придържа само към него”.

\*

Ако между сестрите се случвали кавги, старецът казал: “Как не ви е срам? Всичко това земно не е вечно. Струва ли си да се огорчавате? Не бъдете подобни на някои животни, които гледат само в земята. Но те така и са създадени, че не могат да гледат към небето. Който забравя небесното и се прилепва към земното, е подобен на тези животни, само че е по-нещастен от тях. Тя нямат разумна душа, а ти, ако се задълбочаваш с разумната си душа само в земното, бой се да не я изтървеш под земята, в ада, навеки”.

\*

“Не тичайте само след поста - казал старецът на сестрите. - Бог никъде не е казал: “Ако сте постници, значи сте Мои ученици”, а: *ако любов имате помежду си*. И дяволът никога не яде и не спи, но все пак е дявол. Без любов и смирение, само от пост и бдение, от човека най-вероятно ще стане бяс”.

\*

Старецът казал: “Необходимо е да помните Господните думи, че *тоя род с нищо не може да излезе, освен с молитва и пост* (Марк. 9:29; виж също Мат. 17:21). И така, без въздържание и пост и молитва е невъзможно да се избавим от бесовските страсти”.

\*

Казвал също: “Безумие е, някой да се превъзнася с поста. Защото, може ли майсторът да се превъзнася с това, че има много инструменти, ако не извършва с тях полезни и добри неща? По същия начин и постът и всички телесни трудове са само сякаш инструменти на добродетелта, а не самата добродетел”

\*

Старецът често повтарял: “Не губете скъпоценно време, възлюбени. Молете се, постете, трудете се с простота, любов и смирение. Ще дойде краят - тогава ще съжаляваме и ще се разкайваме, но това не ще ни помогне”.

\*

“Слушал съм - казал старецът Зосима - от един духовен и разсъдлив игумен, че в манастира му имало един брат, който ходел често при манастирския ковач, също послушник в манастира, и неотстъпно го убеждавал да му изкове тайно вериги, за да може чрез този подвиг да изнурява тялото си за спасение на душата. Като не можел повече да му отказва, ковачът, скришом от брата, казал това на игумена. Игуменът му заповядал: “Когато братът дойде при теб да те моли за вериги, удари му една плесница. Ако той понесе това със смирение, изкови му вериги. А ако се разсърди или се обиди, изобличи го и му кажи: “Научи се най-напред да понасяш обиди и тогава носи вериги”. “Ковачът така и сторил. При това братът не само се обидил, но дори и си отмъстил на ковача, като също му зашлевил плесница, и изобличен и засрамен от ковача, си тръгнал от него и никога повече не споменал за вериги.

И действително - продължил старецът Зосима, - подвигът на търпението на скърби, обиди и хули превъзхожда всякакви вериги и власеници. Защото Иисус Христос не ни е дал заповед за вериги и власеници, а ни е заповядал да понасяме обидите и да обичаме онези, които ни обиждат, и да се молим за тях. И наистина, трябва да ги считаме дори за наши благодетели, защото те с вреда за душата си изработват нашето спасение”.

\*

Един млад роднина на стареца разкрил пред него маловерието си. “Простете - казал той, - но аз не вярвам напълно в онези ужасни и страховити бесовски явления, за които пише много в Чети-Минеите и за които съм слушал много разкази. И за да се убедя в това, пожелах сам да видя някой безобразен и страшен бяс. За

тази цел, като си лягах да спя, нарочно не се молих на Бога и не се прекръстих. И дълго лежах, без да спя, и после заспах - и не видях никакво страшилище нито наяве, нито насън”.

Старецът Зосима му рекъл: “Той те е измамил тъкмо с това, че не ти се е явил. Сам помисли, каква полза е имал бесът от това - да ти се яви? Само би смутил и уплашил младото сърце, а освен това, в уплахата си ти би започнал да се молиш и да прибягваш към Бога и той би бил посрамен, победен от юноша! А като не ти се е явил, е спечелил много - като е усилил твоето маловерие, той те тегли към неверие в неговото съществуване. Той не се старее за нищо така, както само за това, навсякъде да се скрива; защото този враг никога не е опасен в явна война, но със скритата си война погубва мнозина”.

\*

“Защо човек не може да бъде доволен от нищо? - казал старецът. - Защото душата му не е създадена за този свят. Роденото от Духа е дух; и нищо временно не е сродно на душата, произлязла от Божествения източник чрез Божие духване, и затова тя не може да се успокои в нищо временно, понеже то не ѝ е сродно.

Каквото и земно нещо да ѝ даваме, тя няма да бъде доволна, все ще желае още. Само Бог може да я задоволи напълно”.

\*

Казвал е още: “Който желае Небесното Царство, той желае Божието богатство, а не обича още Самия Бог”.

\*

Понякога, поощрявайки сестрите към трудове и подвизи, е казал: “Има заради какво да се потрудим, възлюбени. Сигурно ни очаква нещо велико, щом Сам Синът Божи проля Кръвта Си за това”.

\*

Когато една сестра се оплаквала от скука, старецът ѝ отговорил: “Това е защото не обичаш Бога. Ако невестата обича младоженеца си, когато е с любимия, за нея не са тежки нито бедността, нито бедите, нито тъмницата. За нея е тежка само раздялата с него. А при разлъка с любимия нито богатството, нито радостта утешават.

Ако човешката любов прави това, то какво ли няма да направи Божията любов? Възлюбете Господа и Го вселете в сърцата си - и тогава няма да ви бъде скучно, а винаги ще чувствате неизказана радост и сладост, винаги ще живеете в състояние на утешение на духа. Казано е: *Вкусете и ще видите, колко благ е Господ!* (Пс. 33:9).

- Но, отче, как да се науча да обичам Бога и да Го вселя в сърцето си?

- Най-напред се обичайте един другия в Господа - отговорил старецът, - защото където има любов, там е и Бог. И бъдете смирени и простодушни, защото Бог обитава в простите сърца: *Близо е Господ до сломените по сърце, и смирените по дух ще спаси* (Пс. 33:19). Впрочем, който не е познал и не е вкусил Божията любов, е подобен на сляпороден: колкото и да му обясняваш колко е светло слънцето, той не може да си го представи, след като никога не го е виждал. И ако някой от раждането си не е ял мед, колкото и да му разказваш каква сладост има във вкуса му, все няма да може да те разбере”.

\*

Една сестра била изпратена в Москва по някаква манастирска работа и като се върнала, казала на стареца: “Простете ми, отче мой, можех да се върна и вчера, но не исках по време на празника да съм на път и останах в Москва за всенощното бдение и литургия. Но много се разкайвах и се смущавах духом и осъждах мислено другите заради това, че в енорията, в която ми се случи да бъда, не пеят добре и пропускат много неща, и пеят на два гласа, и не четат добре, и бързат”. - “ Не си се молила добре - казал старецът Зосима. - Осъждай себе си. Защото, който се моли добре, не може да забележи дали четат и пеят добре или лошо. Ако умът ти

и сърцето ти биха се молили с дух и истина и ако ти би стояла като странница някъде по-далеч в ъгъла и като митаря би внимавала само в греховете си и би призовавала с усърдие: “Боже, бъди милостив към мен, грешната”, тогава не би имала време да следиш четенето и пеенето, а още по-малко би имала дързостта да осъждаш, и не би се смущавала”.

\*

Една сестра казала със сърдечна скръб на стареца Зосима: “Какво да правя, отче мой? Много страдам от невъздържание на езика и когато празнословя много, винаги скърбя и съжалявам за това и в мислите си вземам решение да се поправа, но отново правя същото”.

“Старай се да помниш - отговорил старецът - какво е казал Спасителят: за всяка празна дума ще дадем отговор; и искай Неговата помощ. А когато отново съгрешиш, искай от Него прошка. И Който е заповядал на ученика Си да прощава седемдесет пъти по седем, не ще ли прости Сам на онези, които съгрешават и прибягват към Него с молба за помощ и прошка?”.

\*

- Понякога - продължила сестрата - говоря нещо нужно или дори душеспасително, или със сестрите, или и с миряни: отначало ще започне духовна беседа, а после и не разбирам как се увличам в празнословие, или дори в одумване и осъждане, или в любопитство и тщеславие, дори казвам някои неща с доукрасяване, за да се покажа, а после винаги скърбя и унивам. Какво да правя? Не мога да се поправа.

“За да се научиш да говориш добре и безгрешно - казал старецът, - трябва най-напред да се научиш да мълчиш. На старини четох, че банята, колкото и силно да е затоплена, ако често отворят вратите и прозорците ѝ, ще изстине. И стъкленицата с парфюм, ако често я отворят, парфюмът ще изветрее. И затова свети Давид Казва: *Бях ням и безгласен, и мълчах дори за доброто* (Пс. 38:3). Чуваш ли? *Мълчах дори за доброто*. Предпочел е да мълчи, отколкото да каже нещо добро. И тогава: *Пламна сърцето ми в мене, огън се разгоря в мислите ми* (ст. 4). Защото “и добро да се говори е по-нисше от мълчанието с разум” - е казал Калист Катафигиот (гл. 40). Мълчанието на устата е добро, но мълчанието на ума стои по-високо от него, и толкова по-високо, колкото душата стои по-високо от тялото. Но докато сме в тяло, то трябва да помага на душата във всичко, и затова е невъзможно да се постигне мълчание на ума или премирна чистота, тоест богомислие, преди да се постигне мълчание на устата с разсъждение. Тъкмо поради това царят пророк Давид ни учи да се молим: *Постави, Господи, стража на устата ми и огради вратата на устните ми* (Пс. 140:3).

\*

- Помня, отче, от пролога - казала сестрата, - че един подвижник (авва Агатон - ред.) три години носил камъче в устата си, за да се научи да мълчи. Благословете и мен да нося винаги нещо в устата си, за да помня това и да съдържам окаения си език.

- Носи камък, Бог да благослови - рекъл старецът. - А камъкът е нашият Христос!

И така, старай се винаги да имаш в устата си Иисусовата молитва и тя ще ти помогне по-добре от всеки камък не само в мълчанието, но и да се поправиш във всичко. Това, което е правено рядко и по-особен Божий промисъл, не може да ни служи за пример и няма да бъдем осъдени, ако не го направим, а трябва да се стараем да изпълняваме това, което е поставено от Църквата и от правилата на светите отци. Никой от светиите не ни е заповядал да носим камък в устата си, но на всички, искащи да монашестват, е предадено да имат Иисусовата молитва в устата, ума и сърцето си.

А апостол Павел е Казал на всички християни: *Непрестанно се молете* (1 Сол. 5:17).

Иисусовата молитва по-добре от всеки камък ще ни научи не само на уместно и благословено мълчание, но и на всичко добро.

- Нима мълчанието заради Бога може да бъде неуместно и неблагословено? - попитала сестрата.

- Може - отговорил старецът Зосима, - защото преподобни Пимен казва: "Един човек изглежда, че мълчи, но в сърцето си осъжда другите; такъв непрестанно говори. А друг говори от сутрин до вечер, а същевременно пази мълчание, защото не говори нищо без полза". А и Сам Господ е казал: *От препълнено сърце говорят устата*. И цар Давид, който ни учи да се молим: *Постави, Господи, стража на устните ми*, в подходящо време казва: *не забранявах* (слав.: *няма да забраня*) *на устата си* (Пс. 39:10). И затова премъдрият му син е казал: *Всичко си има време* (Екл. 3:1). И така, ако всички светии и боговдъхновени хора биха мълчали, как би се прославил Бог? Как би била проповядвана вярата? Как хората биха достигнали до познание на Божия закон и на Неговите заповеди? Как биха се обърнали и биха се поправили грешниците и всички неверници? Казано е: на един се дава *Дух на мъдрост* да поучава и да проповядва, на друг - *Дух на разум* да размишлява, да се вглъбява и да мълчи - и *всичко това го произвежда един и същият Дух* (1 Кор. 12:11). Господ е казал в Евангелието: *по думите си ще бъдеш оправдан и по думите си ще бъдеш осъден* (Мат. 12:37). - Ако винаги бихме помнили присъствието на Вездесъщия, бихме и мълчали, и говорили все за слава Божия, и не бихме посмели нито да кажем, нито да направим нещо, което не Му е угодно. *Винаги виждах пред себе си Господа, защото Той е от дясната ми страна; няма да се поклатя* (Пс. 15:8).

---

# Старецът Агапит Задонски (1750-1825)

Старецът Агапит (в монашество - Авакум) е бил килийник на светителя Тихон в Задонския манастир, а след това е живял в килията на стареца схимонах Митрофан.

Старецът Митрофан искрено обичал отец Авакум заради благоразумната му строгост към себе си и заради горещото му усърдие към Бога. Веднъж, когато бил в дух на духовно озарение, старецът Митрофан поставил двете си ръце върху главата на Авакум и благославяйки го, рекъл: “Божие благословение и моето монашеско благословение да почиват върху теб. Тичай, брате, в Господа, та да достигнеш до небесното отечество, което Бог е обещал на онези, които го любя! Доброто дело се познава по добрия край”.

С това благословение старецът Митрофан посочил бъдещите скърби и притесненията в живота, които на стареца Агапит щяло да му се наложи да понесе.

Поради възникнало гонение от страна на братята старецът бил принуден да напусне Задонск и постъпил в Алексеевския Акатов манастир (във Воронеж) и впоследствие се преместил в Предтечевия-Трегуляев манастир (близо до Тамбов), където приел велика схима с името Агапит. Но постоянното желание на Агапит е било да живее и да умре в Задонския манастир, където бил поставил началото на монашеството си, и през 1817 година желанието му се изпълнило - той се преместил в Задонския манастир.

Приел велика схима след специално Божие призоваване, за което впоследствие разказал следното:

“Обичах да гледам великосхимниците, ангелския им уединен и висок живот, ангелските им одежди, а сам не смеех и да помисля да приема велика схима, понеже считах себе си за недостоен и негоден за този труден подвиг. Впрочем, усърдно се молах, и по отношение на това с мен да стане според Господнята воля. И какво виждам веднъж насън? Преблаголепната и величествена Девица и чувам от Нея: “Великата схима (за еди-кого си) е готова, но той не ще я дочака, ти я приеми”. Тук трябва да кажа, че по това време бе представен за велика схима един иеромонах от Трегуляевския манастир, който действително почина още преди да бъде получено разрешение от епархийските власти за пострижение. Междувременно архипастирското благословение дойде и игуменът и братята обмисляха кого да посветят във велика схима. За мое удивление братята посочиха мен. Щом ми съобщиха това, аз с благоговение се покорих на волята на Божията Майка, изречена чрез устата на игумена, и започнах да се подготвям за приемането на великия ангелски чин. След като се помолих и си взех благословение от игумена, аз си определих 40-дневен пост. Прекарах без затруднения двадесет дни в молитва, без сън и храна, но отмахал, и по съвет на игумена изядох една просфора, тежаща около фунт, и изпих чаша вода, след което продължих поста и го завърших само с Божията помощ. Предпоследните дни бяха извънредно тежки. Целият горях, изтощението ме надви, изпаднах, така да се каже, в забравата на лек сън, и отново виждам Онази Девица, Която ми припомни за немощта ми, заповяда ми да се захващам със специални подвизи със страх и надежда не на себе си, а на Господа Бога, и произнесе: “Дръж се и се надявай на Мен”. След това ме благослови да се подкрепя с храна и вода. Подкрепен от това духовно утешение на Божията Майка и от храната, вече бодро завърших поста. Така Божията Майка приветливо ме призова и благослови, недостойния, за подвизи на ангелоподобен живот. Това благодатно видение ободри духа ми, укрепи в мен отпадналите ми телесни сили и тогава паднах с радостен трепет пред иконата на Божията Майка и излях горещата си благодарствена молитва към добрата Утешителка и Покровителка на всички християни”.

Старецът бил висок на ръст, външно изглеждал суров и строг, но главните черти на характера му били беззлобието и евангелската простота.

Никой не знаел за железните вериги, които старецът носил чак до кончината си. Веригите го опасвали подобно на дяконско препасване с орач преди Свето Причастие и притискали раменете и кръста му. По време на молитва старецът, въпреки веригите, е правел чести земни поклони с изумителна и за млад човек неподражаема лекота.

Молитвата му почти винаги била оросявана от обилни сълзи на съкрушение, умиление и от онази крепка вяра, която във всякакви душевни състояния, коленичейки пред своя Спасител, хваща края на ризата Му и вика: “Господи, искам или не искам, спаси ме!”.

Въздържанието на отец Агапит било разумно строго. В сряда и петък не хапвал нищо, а през светата Четиридесетница не приемал нищо и по цели седмици. Сам упражнявайки се във въздържание, боголюбивият старец изисквал това и от килийника си и съветвал всички поне да не ядат рано. Защото началото на деня - казал старецът - трябва да бъде посрещано, в съответствие с християнския дълг, с молитвено издигане към Бога.

Като се върнал веднъж от църква в килията си, той държал в лявата си ръка просфора и прикривайки я с дясната, казал, обръщайки се към килийника си: “Който е изпреварил деня с молитва и не е закусвал, той ще яде благословен хляб”. При тези думи килийникът се смутил, но желаейки прикрито да се оправдае, възразил: “А кой е закусвал?” - и отказал да си признае. “Лъжеш, погледът ти те издава!” - отговорил отец Агапит. Когато виновният искрено си признал невъздържаността си, той му простил и отново, с цел избягване на своеволието, му повторил заповедта си, умолявайки го смирено: “Заради Господа, не яж рано до Литургията, от това умът ти ще бъде по-светъл и тялото - по-здраво. Добитъкът яде рано, и не лъжи стареца! Тогава Божието благословение ще пребъде с теб през целия ти живот. Божественият дух на истината - добавил той - ни тегли към рая - вечното блаженство, а преизподният дух на лъжата ни тегли към ада - вечната мъка”.

Отец Агапит е притежавал дар на прозорливост. Така, веднъж при него дошъл един доста затлъстял чиновник и едва успял да мине през тясната врата на килията. След като го изпратил, килийникът казал с усмивка: “Колко е дебел!”, но старецът разсъдил по друг начин: “Дебел! Да. Защото е пълен с гореща любов. Едва влезе в килията, и зариде, слуша ме, спомня си за живота и пролива обилни сълзи, а ние с теб сме тънки, сухи, препостили сме и нямаме сълзи за греховете си. Никога не съди по външен поглед за ближния си - добавил старецът. - Не е ли по-добре всеки да следи самия себе си и да се учи да познава по-отблизо самия себе си?”.

Добродетелният и подвижнически живот на стареца Агапит, независимо от цялата му скромност, бил известен на мнозина.

Множество поклонници пристигали в Задонския манастир специално за да видят стареца, да си вземат от него благословение и да чуят душеспасителните му наставления.

Осем години преди кончината си старецът се затворил в килията си поради любовта си към уединението. Впрочем, допускал е до себе си онези, които търсели неговото благословение.

Старецът, който усърдно търсел Царството Божие, накрая се приближил до границата на вечността. Топял се като свещ. Дишането му ставало все по-повърхностно. Той все по-видимо губел телесни сили. “Кончината на отец Агапит, като на човек, отдаващ дълга си на закона на природата - по думите на Георги затворник, - бе болезнена и доста мъчителна, но същевременно и непосрамваща и мирна, като смърт на истински християнин”. Чувствайки приближаването на смъртния час, той благословил килийника си с иконата на Божията Майка с обещанието, че Тя не ще го изостави нито в този, нито в бъдещия живот, стига само той да се моли и да живее богоугодно, и му наредил да повика при него любимия му духовник отец Димитрий.

Старецът починал на 17 септември 1825 година.

## **Наставления на стареца Агапит Задонски**

Наставление за предсмъртно напътствие, назидателно за свещеници и за миряни, умиращи в отсъствието на свещеник

В момента на излизането на душата от тялото всички присъстващи да коленичат и внимателно да се молят.

Свещеник или някой друг от присъстващите да постави запалена свещ в ръката на умирация и докато е жив, да я придържа с ръката си. Ако самият немощен не може да я държи, да я държи някой друг от присъстващите.

След това умирацият да каже три пъти: "Иисусе, Иисусе, Иисусе, Сине Божий, помилуй ме!".

Ако сам не може, нека някой друг да каже това. Също: "В Твоите ръце, Господи Иисусе, предавам духа си! Господи Иисусе, приеми духа ми с мир! Господарке моя Пресвета Владичице Богородице, помощнице на целия християнски род, избави ме от въздушните митарства и измоли от Твоя Син, нашия Бог Христос, да приеме духа ми с мир".

И да поръси умирация със светена вода, като каже: "Благодатта на Светия Дух, осветила тази вода, да избави душата ти от всяко зло". Също: *Поръси ме с исоп и ще бъда чист, умий ме и ще бъда по-бял от сняг. В името на Отца и Сина, и Светия Дух, амин*".



---

# Старецът Агапит (Воинов), игумен на Нило-Столобенската пустиня

Преподобни Серафим Саровски е бил един от учителите на стареца Агапит - когато старецът, още като съвсем млад послушник, отишъл в Саровската пустиня, преподобният в дълга беседа му преподавал правилата на най-строг монашески живот. Преподобни Серафим предсказал на стареца Агапит, че ще стане архимандрит.

На стареца му се случило да служи известно време в Санкт-Петербург, където по време на холерата през 1831 година излязъл от архиерейския дом на улиците на Петербург с дароносен кръст на гърдите и с необходими лекарства за оказване на помощ на болните. Ходейки по улиците и посещавайки, без да прави разлика, домовете на бедни и богати, на знатни и незнатни, старецът навсякъде срещал страдащи, които били малодушно изоставени от близките си без помощ и умирали в гърчове и конвулсии.

Животът на стареца Агапит в Николовата пустиня бил 9-годишно, тежко и непрестанно мъченичество, което той понасял с християнско търпение и самоотричане. Гнусна клевета преследвала стареца и едва след две години той излязъл от тази кална бездна чист и непорочен пред съда на Свещения Синод. Никой не го чул да се оплаква, никой не го видял недоволен, печален или гневен. Изглеждало, че дълбок мир обитавал в доброто сърце на стареца.

Разказват, че един високопоставен чиновник, който пристигнал в пустинята, за да разследва случая, научил за строгия живот на отец Агапит и побързал да си вземе благословение от него. Той прегърнал здраво подвижника и като усетил тежките вериги по тялото му, още тогава обещал да ходатайства за стареца пред висшето началство. Скоро, сякаш като награда за търпението си, отец Агапит получил нагръден златен кръст.

Главните добродетели на стареца били нестяжанието, постът, молитвата, милосърдието, смиренieto.

Давал е на всеки, който идвал с някаква молба, без да отказва на никого, и често стигал дотам, че след като е раздал цялата си заплата до последната копейка, той искал от духовните си чеда рубли, за да даде милостиня на просящите, които винаги се тълпели около него. Когато имало много просяци, той слагал в джоба си сребърни и медни монети с различна стойност и ги е раздавал като милостиня, без да гледа на кого какво дава. Много семейства били избавени чрез стареца от бедност, от разорение, nerядко чрез пожертването на значителни суми. След смъртта му станало известно, че старецът тайно посещавал бедни жилища и затвори.

Само най-приближените до стареца са знаели за неговото въздържание и пост. През първата и последната седмица на Великия пост той почти не приемал храна - и при това в постановените от Църквата дни служел, Литургията продължавала от четири до пет часа и казвал поучения.

Въобщо, животът на стареца бил скрит, мълчалив вътрешен труд в Господа.

Той винаги идвал пръв за църковните служби и nerядко, изпреварвайки чредния иеромонах, сам четял вместо него полунощницата или часовете. Благодочието, великолепието и продължителността на службата му утешавали душите на богомолците. Древното трогателно стълпно пеене, което той отново въвел в Нило-Столобенската пустиня, предразполагало към молитва и предизвиквало сълзи. По лицето на стареца често струели сълзи и той, сякаш отричайки се от всичко земно, се потапял в невидимо, но дивно съзерцание. Невъзможно било човек да гледа стареца без дълбоко чувство на умиление.

Исключително умилително било служението му през Страстната седмица, когато, застанал в средата на църквата, той четял Светото Евангелие. В тези минути по лицето му струели обилни сълзи и гласът му секвал от плача.

Нерядко, след като стоял на килийна молитва през цялата нощ, при първия удар на клепалото за утрения, весело и бодро отивал в храма, обличал се за църковните входи, четял и пеел, и на никого не идвало на ум, че той цяла нощ не е затварял очи. Всенощното бдение продължавало до пет часа.

От нощното стоене на коленете му се образували мазоли. Нозете му, черни и постоянно отекли, били покрити с рани. Но въпреки болката, той стоял в служба на Бога и на хората по осем и повече часа, без да сяда, без да се подпира и без да се обляга на стената. Усвоил последния подвиг, подражавайки на преподобни Сергей Радонежки, и го извършвал до края на живота си.

Страдал също и от веригите, но никога не говорел за това. И само прислужващите му виждали кръв по бельото. Той отслабвал телесно и често страдал мълчаливо, без да прекратява служението си на Бога и на човеците.

Старецът Агапит имал много духовни чедра. Приемал с пастирска кротост и любов всеки, който желаел да принесе чрез него покаяние пред Бога. При изслушване на изповедта старецът плачел и от страх Божий изнемогвал тялом.

Занимавайки се ревностно с душите на чедата си, старецът им определял според силата на всекиго молитвени и други правила и строго изисквал те да бъдат изпълнявани. Но старецът никога и нищо не заповядвал, ако сам не е изпитал и не е преминал това. Учел другите с примера си и му било тъжно, ако негови духовни чедра не се поправяли или падали в някой грях.

Благодатта на Духа-Утешител била присъща на старец Агапит и той осиявал с нея всеки идващ и задълго укрепвал духа му в подвизите на спасението, в търпеливото носене на кръста, който често бил твърде тежък.

Духовните му чедра знаели, че винаги могат да събудят духовния си отец, да го вдигнат от масата, да прекъснат почивката му, че старецът винаги, дори и в лошо време и при заболяване, ще им помогне и ще ги утеши.

За отбелязване е още една добродетел на стареца - той никога не осъждал никого, дори клеветниците и враговете си, и не обичал да слуша, когато в негово присъствие други са осъждали някого.

Кротък и смирен, доверчив, общителен, простодушен и простосърдечен, старецът обичал всички, прощавал на всички, бил слуга на всички, но и при цялата тази простота оставал игумен на манастира, имайки твърд, праволинеен и непоколебим характер. Нищо на света не можело вече да промени решението му, щом веднъж, по Божия воля, е поел някакво бреме, заради собственото си спасение или за ползата на някой човек, макар то да се оказвало тежко и трудно за носене.

Старецът казвал и писал на приятелите си, че “е най-грешен измежду всички човеци, че Господ само премъдро е скрил от тях греховете му, за да не би да се съблазнят от тях, и като загубят доверието си в него, да тръгнат да блуждаят по непроходимите дебри на самомнението и да станат плячка на врага”. Молел се “да умре под гнета на страданията” и считайки себе си “недостоеен за християнско погребение”, искал кучета или зверове да разкъсат мъртвото му тяло за очистване на душата му”. Когато старецът казвал това, от очите му струели сълзи, а когато пишел, листчето било влажно и по него имало следи от смирения му плач.

Старецът приемал с бащинска приветливост и любов бедните поклонници, които идвали в Нило-Столобенската пустиня. В гостната му, на трапезата му, в каретата му често били виждани бедняци или странници с цървули и кални дрехи - старецът имал и такива духовни чедра. Понякога ги оставял да обядват, настанявал ги на масата, където вече са седели най-почетни гости - и обграждал смутените бедняци с голямо внимание.

Малко повече от половин година преди кончината си старецът Агапит започнал често да припомня на близките си за нея.

Готвейки се да пътува за Твер, той писмено поканил някои близки да дойдат да се сбогуват с него - нещо, което не бил правил никога преди това.

По пътя старецът се простудил, но надмогнал себе си и до 2 февруари, живеейки в архиерейския дом, служил няколко пъти в съслужение с преосвещения архиепископ Гавриил. За празника Сретение Господне (сряда) преосвещенияят отново го определил да служи заедно с него в катедралния храм.

На път към храма, старецът се отбил в дома на съборния свещеник, негов роднина. Като забелязала смъртната бледост на лицето на отец Агапит и студенината на ръцете му, една негова духовна дъщеря, която по това време била там, със сълзи го умолявала да се откаже от службата и да легне на легло. "Не - отговорил отец Агапит, - желая да служа и ще служа. Ти сама знаеш как благоговее пред служението на архипастира. А тази Литургия може би ще бъде последната в живота ми".

След Литургията той се върнал при същия свещеник и веднага легнал на легло. Открили тиф в много тежка форма. Както целият му земен живот бил само тихо, мълчаливо понасяне на страдания, така тихо и мълчаливо завършил старецът и последните си дни. Не произнесъл нито една нетърпелива дума, не показал дори знак на нетърпение и не искал нищо от прислужващите, а лежал, мълчал и се молел.

Повикали лекар, за да свали веригите. "Утре ще ги свалите" - рекъл страдалецът, който не искал и при кончината си да свали бремето, което сложил на себе си заради Господа и заради спасението на душата си. "Утре ще бъде късно - казали близките и приятелите. - Позволи ни да ги свалим сега". "Е, както искате" - съгласил се старецът. Но веригите били заключени. На въпроса, как се отключват, старецът казал, че не знае. Тогава повикали шлосер и шлосерът разрязал желязото. Веригите били свалени или по-точно, били изскубнати заедно с кръв и с парчета плът, в която били враснали. Ужас и жал обзели околните, и дори лекарите, свикнали с кървави операции. Старецът помолил да поставят веригите му заедно с него в ковчега (което и било изпълнено).

На следващия ден, петък, 4 февруари, старецът след Маслосвет и след като поискал прошка от свещенослужителите, се обърнал към присъстващите и като осенил всички с кръстния знак, казал: "Бог да благослови всички ви", после се отпуснал на леглото и тихо починал.

## Наставления на стареца Агапит Нило-Столобенски

Всички хора сме Божие семейство, всички сме чеда на един Отец, всички сме членове на Господ Иисус, и затова, като се разпалвам от Божия любов, бих желал да слея целия човешки род в едно цяло, за да притисна това цяло към гърдите си и да умра за спасението му в жестоки изтезания и мъки.

\*

От опит знам, че нашият Господ Иисус Христос умее да ни утеши, успокои и развесели. А за това, че сме безутешни, сме си виновни сами.

При скръб е достатъчно само да кажем в дълбините на душата си заедно със скърбящия с нас наш Господ Иисус Христос: "Господи! ти си мой Помощник!" - и Той веднага ще ни помогне. На мен, грешника, Той всеки ден милосърдно ми помага по хиляди пъти и при всеки скръбен случай.

\*

Нашият Господ е казал: *Блажени ще бъдете, кога ви намразят човеците* (Лук. 6:22). Защо тогава не търпим обидите от другите? Всеки би ни обичал, ако Господ би виждал, че ние, обичани от всички, се спасяваме. Но тъй като Господ спасява мнозина от нас чрез скърби, затова и трябва да има такива хора, чрез които ни сполетява скръб. Но не бива да ги обвиняваме, защото не те са ни докарали скръбта - тя ни е отредена за наше спасение от Самия Господ. Следователно не бихме останали без скръб, дори и когато не би имало оскърбяващи.

\*

Като се занимаваш със спасението на душата си - казал старецът, - замений благородничеството си с робство към Исус Христос и бъди слуга на всички. Не отказвай по всяко време да послужиш на когото и да е, не жали нито сили, нито здраве, нито покой, върши добро с каквото можеш на всички Христови членове - на всички християни. Утеши всеки, който се нуждае от твоето утешение.

Смирението се състои в това - когато човек се счита за най-грешен от всички, не унижава и не осъжда никого, внимава само в себе си, не търси богатство, похвала, слава, чест, считайки себе си за недостоеен за това; когато мъжествено търпи унижение, хули, укори, признавайки себе си в сърцето си за заслужил това; когато се държи приветливо с всички и е готов да служи на всеки с любов; когато не вижда добрите си дела и не говори за тях без нужда.

\*

Съветвам ви да усвоите едно от моите правила, което отдавна вече съм обикнал и прилагам при себе си.

То е следното: да се подражава на куче, което, ако стопанинът му замахне срещу него с тояга, бяга надалеч; а ако го приласкае, тича към него.

Така правя и аз: ако човек ме прогони от себе си със злоба, недоверие и т.н., по неволя се отдалечавам от него; но е достатъчно само да ме погледне с любов, и аз веднага забравям обидата и тичам към него като към син.

Усвоих това, защото всеки, които се разкайва за лошите си постъпки, по Божия милост ми е толкова мил, че не мога и да изразя това.

\*

Дяволът може да плени само онзи, който доброволно му се предава в плен, като изостави смирението, любовта и молитвата. А от въоръжения с тези три добродетели той се бои и трепери.

\*

Ние живеем в благословеното царство на Отца и Сина и Светия Дух, в благодатното царство на Христа, Който победи властта на дявола и ни даде сила да го побеждаваме чрез неизказани добродетели - любов, смирение и молитва, - макар, поради повредеността ни в праотеца Адам, да не бива да се надяваме много на себе си и да се доверяваме прекалено на себе си.

\*

Бъдете великодушни, когато ви нанасят обиди. Не се бойте нито от порицания, нито от оскърбления, нито от подигравки. Не слушайте внушенията на злите си помисли, не бягайте от отеческата строгост и не безчестете благото иго на смирението с дързостта на самоугодничеството и своенравието, а като сложите в сърцето си Господните думи: *който претърпи докрай, ще бъде спасен* (Мат. 10:22), изминавайте с търпение предстоящия ви подвиг на послушанието, *имайки пред очи началника и завършителя на вярата - Исуса* (Евр. 12:1, 2).

\*

Не считайте себе си за достойни да получавате от вашия отец изпълняване на всичките си желания и молби. Той, с Божията помощ, по-добре от вас разбира за какво сте достойни и по-добре знае какво да направи за вас и какво да ви откаже.

\*

В момент на отчаяние знайте, че не Господ изоставя вас, а вие - Господа.

\*

В името Божие, ето как ви заповядвам да живеете, когато сте сами. Макар и да ви е скръбно, макар и да не ви се иска, винаги призовавайте мислено в сърцето си Господа Исуса Христа, Който живее в душата ви и очаква да Го погледнете.

\*

Ако си спомните за родителите си, поискайте от тях благословение, поискайте и за тях милост от Господа Бога и вярвайте, че Господ не ще изостави и вас, и тях, и че благочестивият ви живот и молитва може да им помогне по пътя към спасението.

\*

Ако ви хрумне въпросът, какво ще е бъдещето ви, отговорете си, че то ще бъде такова, за каквото сте достойни.

Обект на вниманието на Христовите послушници трябва да бъде не своята, а Божията воля, която е забранила и на Апостолите, и на нас да изследваме бъдещето, което Бог е поставил в Своя власт.

\*

Ако живеете с други хора, служете им като на Самия Бог - не изисквайте любов за любовта, похвала за смирението, благодарност за служенето.

\*

В никакъв случай не правете нещо, с което можете да съблазните или да обидите живеещите с вас ближни. А ако те ви оскърбят, гледайте на това не като на оскърбление, а като на приготвен ви от Бога инструмент, с който, ако искате, можете да премахнете в себе си всяка сърдечна нечистота.

\*

Преди да кажете или да направите нещо, помислете дали думите, или действието ви няма да оскърбят Бога или ближния.

\*

Не съдете чужд слуга, който стои или пада. Той има Бог, силен да го възпре от падане и да го изправи след падането.

\*

По всякакъв начин се пазете от това - да осъждате или да осмивате както телесни, така и душевни недостатъци в ближния. Защо ви е на вас, осъждащите, да знаете, че пред Бога сте по-добри от осъждания от вас?

\*

Израилевият водач Моисей е имал големи говорни дефекти, но и при този недъг е бил украсен с името *приятел Божий*. Разбойникът е вършел злини, заради лошите си дела е разпънат от дясно на Господа; но въпреки това първи е влязъл в рая.

\*

Спомнете си, че минутата, която леността ви отнема, е може би последната от живота ви, а след нея следват смърт и съд.

\*

Не обръщайте внимание на обидата. Не огорчавайте никого и не отплащайте с хула за хула и със скръб за скръб - и името ви ще бъде записано заедно с преподобните в книгата на живота.

\*

Умолявам ви с любовта си да постъпвате благоговейно с родителите си.

\*

Ако хора засегнат самолюбието и гордостта ви, считайте ги, които и да са те, за изпратени от Бога укротители на душевния ви порок и затова не им се сърдете, а благодарете на Господа, че Той, милосърдният, ви предоставя благоприятен случай за придобиване на смирение.

Болните не ругаят опериращите ги хирурзи за това, че изрязват зловредните язви от тялото им, а, макар и с прискърбие, понасят болката си. Така и вие, като се молите с Иисусовата молитва, колкото и да ви е тежко да понесете обидата от засягащите вашето самолюбие, я понесете, без да се опълчвате против тях - и Бог ще ви благослови да вървите след Иисус Христос и да носите кръста Му.

\*

Прекрасните рози разцъфват на бодлив храст. Така и сладостните утешения са дял на този, който върви по стъпките на Иисус Христос и носи кръста Му.

Принадлежете Му със смирение, търпение и любов. Бъдете слуги на всички, прощавайте на всички, обичайте всички и ще бъдете утешени винаги и навсякъде. Утешението се дава като награда и никога - даром.

\*

Моля ви, приятели мои, не презирайте никое средство, с което можете да угодите на Господа Бога. А тези средства са множество, например: ласкаво отношение към хората, утешаване на печален, успокояване на разсърден, застъпване за обиден, даване на милостиня на сиромаш, отвръщане на погледа от лоши предмети, противопоставяне на лоши помисли, принуждаване на себе си към молитва, търпение, милосърдие, справедливост и други подобни неща.

Изпълняването на тези свещени добродетели ще привлече към вас всеилната помощ на Господа. А с нея ще преодолеете всичко трудно, което преди това е изглеждало непреодолимо от нашите сили.

\*

По всякакъв начин се пазете да не би да се разсърдите за нещо. Всяка неприятност ни сполетява не сама по себе си, а се допуска от Божия Промисъл със същата спасителна цел, с която свети апостол Павел е **бил в опасност от реки, в опасност от разбойници, в опасност от сънародници, в опасност от езичници, в опасност по градове, в опасност по пустини, в опасност по море, в опасност между лъжебратя, в труд и мъка** (2 Кор. 11:26, 27).

Като знаете това, не обръщайте внимание, кой ви е обидил и за какво ви е обидил, а само помнете, че никой не би се осмелил да ви нанесе оскърбление, ако Господ не би пожелал да допусне това, и затова по-добре благодарете на Господа, че чрез постигащите ви скърби Той ясно показва, че не сте му чужди и ви води към Небесното Царство. Свещеното Писание казва: *Ако търпите наказание, Бог постъпва с вас като със синове. Защото кой е **тоя** син, когото баща **му** не наказва?* (Евр. 12:7).

\*

Оставете своята сериозност и в държането си с хората бъдете пред Господа като незлобиви деца.

\*

Пребивавайте в Божията любов, учете се на нея, дишайте чрез нея. Бог е любов. И който пребивава в любовта, той е в Бога и Бог е в него. И в скръбния живот е сладко да се живее с Божията любов.

\*

Не казвайте нищо без благочестиво разсъждение, без благочестиви цели.

\*

Спасението се състои не в многото говорене, а в пълното внимаване в себе си.

\*

Отвиквайте от споровете. Смуцавайки сърцето, те ни лишават от мирно състояние на душата. На всяка лоша мисъл противопоставяйте Иисусовата молитва. Не вярвайте на предразсъдъци.

\*

Подозрителността съвсем не е християнско качество. Затова не я придобивайте. А Сам Бог чрез Свещеното Писание изисква от нас мъдрост, непорочност и предпазливост: *Бъдете мъдри като змии и незлобиви като гълъби* (Мат. 10:16). Винаги се придържайте към средата. Крайностите никъде и за нищо не са похвални. Помнете старческите думи: "Могущему понести все возвести", тоест: "Съобщи всичко на можещия да понесе", или: "Ако прецениш, че даден човек ще понесе някакво известие, съобщи му го".

\*

Спасявайте се чрез самопринуждаване към доброто.

Винаги бъдете предани на Божията воля, която е всецяло спасителна за нас.

\*

Уверен съм, че ще се отнасяте към ближните весело и с любов. Обичайте ги, служете им. Те са скъпи, за тях е пролята кръвта на Спасителя, те са Христови членове - не ги оскърбявайте дори с едва доловим жест.

Считам за най-високо служение за себе си да бъда слуга на всички християни. Подражайте ми в това и вие, чеда мои, ще утешите душата ми.

Спасявайте се чрез благоугаждане пред Господа Бога, като Му благоугаждате с всички видове свята любов. Само за това и се грижете - да се обогатявате с любов. У когото има любов, той има в себе си Бога.

Забележете, че сте напълно доволни от всичко само тогава, когато имате търпение, смиrenomъдрие, покорност и любов към всички.

\*

Не си спомняйте с упрек миналото. Иначе Господ Бог ще си спомни и ще ви потърси сметка за това, което вече ви е простил.

\*

При унииe принуждавайте и сърцето, и езика си да се молят така: "Господи, спаси ме, загивам".

\*

В момент на неблагочестиви мисли се молете така: "И ваяйки се в греховната бездна, призовавам неизследимата бездна на Твоето милосърдие, от тлението, Боже, ме изведи".

\*

Ако молите някого за нещо, молете с търпението на жената хананейка.

\*

Да се разкриват чужди пороци пред трето лице, е грях. Затова избягвайте такова греховно разкриване.

\*

Правете всичко с разсъдливост, без да бързате, за да бъдат делата ви на място.

\*

Побеждавайте злото с добро. Невъзможно е лошото да бъде поправено с лошо.

\*

Ако сметете, че е нужно да направите някаква правилна забележка на по-старши, направете това след предварителна молитва и с изключително дълбоко смирение. С когото живеем, чрез него Господ Бог и ни наказва, и ни спасява. Затова не се гневете на никого, който ви оскърбява, а при всяко оскърбление, като отминете оскърбителя, се обърнете направо към намиращия се наблизо Господ Бог и кажете: “Зная, Господи, че имам множество грехове и че Ти заслужено ме наказваш за греховете ми. И така, накажи ме, Господи, накажи ме в този живот, но ме помилвай в бъдещия”.

\*

Без отричане от своята воля е невъзможно не само да се спасим, но дори и да поставим начало на спасението. Измолвайте от Господа самоотричане, чеда мои. То е пренеобходимо за спасението.

\*

Ако решите да посетите някой ближен, при посещението си поставете като безусловно задължение да запазите същата любов и благоразположение към него, с които сте дошли, макар и да сте получили от него някакво оскърбление.

При всяка възникнала неприятност в отношенията с ближния се обърнете най-напред към себе си. След строго разследване почти винаги намираме, че сами сме били причина за пререканието.

\*

В моменти на избухливост мълчете и казвайте вътрешно Иисусовата молитва.

\*

Не се оправдавайте, не спорете, проявявайте снизходителност към характерите и към годините. Утешавайте всички и всекиго с каквото можете, не осъждайте никого, не се отплащайте за злото със зло, обичайте всички, прощайте на всички, бъдете слуги на всички.

Считайте себе си за най-последни и най-грешни от всички.

\*

Обичайте Господа Бога, молете Му се като на Отец, смирявайте се пред всички християни и вашият Господ Бог ще ви възлюби и пастирът ви ще се възрадва за вас.



\*

Оправдавайте надеждата ми на вас, чеда мои. Понасяйте без възражение несъобразителността, глупостта, невежеството, напразния гняв.

\*

Бъдете ревностни пазители на Божиите и отеческите заповеди, макар спазването им да ви струва не само телесното здраве, но и душевно разстройство. Това разстройство веднага ще се замени с неочаквано мирно състояние на душата.

Когато у вас се появи неволно чувство на неприязън към някого, старайте се да победите това греховно чувство. Принудете се да се молите така: “Спаси, Господи, твоя раб (*името*) и по неговите свети молитви умири сърцето ми”, и се самопринуждавайте да проявявате към необичания от вас човек всякакво внимание и да му правите всякакви услуги, и Господ, като види доброто ви намерение, не само ще изтръгне от сърцето ви греховната неприязън, но и ще го напълни със своята любов.

\*

Ако молитвата не ви утешава при извършването ѝ, знайте, че тя ви приготвя божествено утешение и сладост скоро след извършването ѝ. *Към Господа викнах в скръбта си, и Той ме чу* (Пс. 119:1).

\*

През целия си следващ живот, преди всяко ваше действие, се ръководете от следното християнско разсъждение: “Замисленото от мен действие не е ли противно на Господа Бога, не е ли гибелно за спасението на душата ми, не е ли обидно за ближния ми?”. Ако след строго самоизпитване съвестта не ви обвинява, изпълнете намерението си; а когато ви обвинява - въздържете се от изпълнение.

\*

Не засягайте с езика си честта на ближния, а използвайте езика си само за славословене на Бога и за нечия полза или назидание. А ако поискате непременно да злословите, спомнете си за греховете, извършени от вас на младини, и порицайте себе си за това, че сте ги извършили. Порицайте очите си за това, че са виждали чужди слабости и с това са ви довеждали до осъждане. Порицайте ушите си за това, че са слушали несполучливи и греховни неща. Порицайте езика си за това, че е произнасял суетен и богопротивен грях, че е осъждал, хулил, укорявал ближния, че е роптал срещу Господа. Порицайте нозете си за това, че са ходили в събранията на нечестивците и са стояли в пътя на грешници (ср. с Пс. 1:1). Порицайте ръцете си, и най-вече укорявайте окаяната си и необуздана воля, защото тя е истинска виновница за всичките ви грехопадения.

\*

Нека животът да не ви тежи. Той е непоносим само за злочестивите, а за този, който вярва в Исус Христос, надява се на Него и Го обича, винаги е поносим. Това може да се види при разбойника, който е бил разпнат отдясно на Исус Христос. Той целият е бил скръб и болка, но е разсъждавал като в дни на мир и благополучие. И не казвайте: “Не обичам живота” - с тези думи незабелязано за самия себе си сякаш казвате на Исус Христос следното: “Аз Те ненавиждам, Пострадалия за нас, и нехая за приготвеното ми чрез Твоите страдания вечно блаженство”. Животът ни е даден само за да славим Бога, да правим добро на ближния и да достигаме до вечното Царство по посочения в Евангелието тесен път, а не за да се веселим през него. *Блажени плачещите сега*, а не смеещите се.

\*

Ако, нарушавайки Божиите заповеди, някога сте осмивали ближния, подигравали сте се с неговите слабости, осъждали сте го за греховете и пороците му, мразили сте го и сте злословили за него, и ако заради това, като престъпници и нарушители на Божиите заповеди, сами търпите от Господа, чрез някого от ближните, хули,

оскърбления, клевети и ругатни, то не считайте хулителя си за ваш враг, а го обичайте като брат и очистител на вашите беззакония. Да допуснем, че Господ не ви е наказал заслужено чрез него; в такъв случай Той би ви наказал чрез някой от Своите Ангели, както в древността е изпратил наказание на нечестивите содомци. Да предположим, че живеейки по Божиите заповеди, вие никога не сте оклеветили и оскърбили никого, а вас ви оскърбят. Спомнете си обаче, че този свят е място, където не само вие, но и Самият наш Господ Иисус Христос е скърбял, тъгувал, бил е осмян, оплют, изпонаранен, бичуван и разпнат. И като помните това, не се сърдете на вашите врагове и оскърбители, а ги съжалявайте и се молете за тях, защото те наистина са достойни за съжаление, *понеже не знаят, що правят* (Лук. 23:34). О, ако биха знаели те, нещастните, че вършат волята на дявола, то, разбира се, биха се отказали от делата си!

Не ги откъсвайте от вашата любов заради незнанието им, а се молете за тях като за хора, намиращи се в прелест и близки до гибел.

\*

Смирението е получило началото си от смирилия се Господ Иисус и е венец и красота на всички добродетели. Каквото е дъждът за изсъхналата земя, такова е за човешката душа смирението.

\*

Смирението е такава добродетел, на която се любува Сам Бог. *Ето на кого ще погледна* - казва Той - *на смирения и съкрушения духом и на треперещия пред Моето слово* (Ис. 66:2).

Но в какво се състои смирението? Според мен то се състои в това, човек да счита себе си за най-грешен от всички, да не унижава и да не осъжда никого, да внимава само в себе си и да не търси нито богатство, нито похвала, нито чест, считайки себе си за напълно недостоеен за това, да търпи мъжествено унижения, ругатни, укори, признавайки се в сърцето си за заслужил това; да се държи приветливо към всички, да е готов да служи на всеки с любов; да не вижда добрите си дела и да не говори за тях без нужда. Измолвам ви подобно смирение от Господа Бога, чеда мои, защото то не само ще ви избави от греха, но и ще ви доведе до любов към Онзи, Който смири Себе Си до смърт, дори до смърт кръстна.

\*

Като минавате през някое селище или покрай някой дом, прекръстете се с молитвата: "Господи, спаси тези хора и по техните молитви помилуй мене, грешния". После се молете пред светите икони в домовете на селището и казвайте: "Покланям се пред вас, Божии свети, и ви моля, помилуйте ме, грешния, и ме опазете по пътя на целия ми живот". Щом влезете в някой дом, най-напред се поклонете пред намиращите се там икони и чак след това поздравете домакините. Същото правете и на излизане от дома.

\*

Ако бъдете утешение на скърбящия, облекчение на нещастния, помощ на бедния, баща и майка на сирака, упокоение на болния, доброжелател на врага, милостив благодетел на слугата, ръководител към спасението на заблудения и по възможност усърден служител на всеки християнин, то за тази ваша любов към помалките братя и членове на Иисус Христос не само ще бъдат заличени греховете ви, но и ще видите Господа лице в лице и ще се възраждате вовеки.

\*

Поставяйте стража на устата си, упражнявайте сърцето си в Иисусовата молитва, проявявайте усърдие към всякакъв вид въздържание - и ще получите безценен дар, дара на Божията любов към вас.

\*

Не отбягвайте благословените от Църквата жилища и места и ако се наложи да бъдете там, бъдете там с молитва. И обратно, гнусете се от омразните на Бога места, каквито са театрите, цирковете, сградите за

нехристиянски увеселения и събрания, маскарадите и другите богопротивни и недостойни за християнина зрелища - бягайте от тези места като от идолски капища, защото в тях се принася жертва на дявола, а не на нашия Господ Иисус Христос.

\*

Като извършвате външните, отнасящи се към общежитието, дела, по сърце непрестанно бъдете жертва на Бога и живеете в този свят, в този Вавилон, така че непрестанно да помните вашия Горен Иерусалим и вашето предназначение.

\*

Заменете благородното си потекло с робство към Иисус Христос. Противопоставяйте се на удоволствията, избягвайте разкоша и не се превъзнасяйте над слугите си - в горното те са равни с вас, защото нашият Господ кани и тях на светата Си трапеза със същите думи, с които кани и вас: *Вземете, яжте: това е Моето тяло. Пийте от нея всички; защото това е Моята кръв, която за мнозина се пролива, и т.н. (Мат. 26:26-28).*

\*

Долините почти винаги са тучни и плодородни, а високите планини в повечето случаи са сухи и неспособни да раждат плодове. По същия начин житният клас, който държи главата си нагоре, винаги е празен, а в този, който стои с наведена глава, има много зърна. Имайте смирено сърце и ще се обогатите с всичко нужно за спасението.

Дъждът се излива върху плодородната долина и направо от облаците, и от високите планини. Такова е и смирението. Под дъжд разбирам Божията благодат, която се дава на смирените и непосредствено от Бога, и чрез хора, издигнати от Господа в този живот духовно, както са издигнати планините. Ако вътрешността ви бъде смирено предадена на Божията воля и достъпът до нея бъде забранен за враговете ѝ, то Светият Дух - Утешителят, ще дойде при вас и ще се всели във вас.

\*

Забравете за широкия път. Господ, по Своето милосърдие, ви води през тесните врати към небесното царство, а онзи ще ви заведе във вечна гибел.

И на вас, и на себе си желая през настоящия живот само очистване от греховете и моля Господа Бога да направи с нас всичко това, с което ще Му бъде угодно да ни очисти от греховете и да ни умие от беззаконията, макар за тази цел да са необходими безчестие и безславие. И вие, и аз трябва да живеем според Божиите заповеди, а не според мненията на хората.

\*

За полза на душата си обичайте уединението и като се покорите напълно на заповедите на духовния ви отец, приучете сърцето си към непрестанна Иисусова молитва. От вътрешното пребиваване на Господа Бога във вас ще станете по-търпеливи, по-любвеобилни и по-смирени във всичко.

\*

Не делата ни ще ни спасяват, а Божията милост, на която ви поверявам, мои приятели, през всичките дни на живота ви. Слаби ли сте, или лоши, винаги прибъгвайте към Милосърдния Господ Иисус Христос и твърдо се надявайте на Него. Тази надежда не ще ви посрами веќе.

\*

Светът е притеснявал и е мразил своя Създател Господ Иисус, докато Той е бил в света. Нали за пресладкия наш Господ Иисус Христос Свещеното Писание казва: *Син Човеческий няма де глава да подслони... Дойде*

*у Своите Си, и Своите Го не приеха?* Да, светът постоянно и жестоко Го е гонил и Го е преследвал през земния Му живот; постоянно и жестоко преследва и подражателите на Христа. Светът е коварен, злобен, користолюбив, горд и притесняващ. Е, добре, нека се държи с нас според гибелните си правила.

---

# Старецът Адриан, иеромонах от Югската Доротеева пустиня (1800-1853)

Още от първите дни на постъпването си в обителта старецът Адриан винаги ставал при изгрев слънце и дори по-рано. В продължение на няколко години през цялото денонощие биел часовниковата камбана на всеки кръгъл час, понякога качвайки се на камбанарията, понякога дърпайки въжето. Чрез това упражнение се научил на бдение; сънят му бил кратък и лек. Често спял ту стоешком, ту седнал на столче. Когато веднъж прочел, че преподобни Серафим е спял на лакти, той съкрушено възкликнал: “Ех, да можем и ние да се научим да спим така. Тези, които са попаднали в рая, са спали малко”. Спял е само тогава и толкова, колкото са изисквали това или изнурената плът, или умът, уморен от молитвено напрежение и от размисли за прочетеното.

Прекарвайки времето си в домашна и църковна молитва, старецът Адриан посвещавал много време на четене на Божието слово и на светоотеческите съчинения. Четейки постоянно Божието слово (прочитайки ежедневно целия Псалтир), той особено обичал да чете и да заучава наизуст Новия Завет, “Добротолюбие”, Чети-Минеите, пролозите. Те били негово ежедневно четиво. Старецът особено обичал да чете “Лествица”-та на свети Иоан. Това била книгата, от която се е ръководел при извършването на подвига си. Имайки добра памет и солидно обогатен с познания в областта на Свещеното Писание и на светоотеческата книжнина, той притежавал богата съкровищница от назидания. Когато някои хора, удивлявайки се на неговата образованост и знаейки, че той не е учил никъде, не могли да не му изкажат удивлението си, старецът Адриан смирено е казал: “Обикнете Бога, и така всички ще знаете: само Той е източник на всяко познание и премъдрост!”.

Отец Адриан възлюбил поста още от началото на монашеските си подвизи и му бил верен до смъртта си. В буркан с вода накусвал ръжени сухари, малко овесено брашно, малц. Всичко това седяло със седмици в буркана и - което е за отбелязване, не се разваляло. Старецът се хранел с този разтвор, като постепенно прибавял там нова храна. Но дори и тази храна старецът отмервал на специалното си кантарче. Понякога се хранел с вода с овесени ядки или пък с триви.

Когато поел подвига на старческо служение на хората, старецът започнал да яде и по малко бял хляб и да пие чай. Но спазвал голяма умереност във всичко това. А чаят му бил приятен не толкова сам по себе си, колкото като занимание при прекарване на времето с посетителите на обителта и със своите почитатели, при което той водел спасителни беседи за полза на душите им. При това често сам не изпивал и чаша. Незабележимо сред разговорите скривал въздържанието си. Когато някой му носел някакъв подарък, например сладкиши, той или ги пращал на братята, или ги раздавал на сиромаси. Но за да не огорчи уважилите го, само за вид заделял уж за себе си нещо от донесеното. От време на време постел по-дълго; а веднъж изкарал и четиридесет дневен пост без каквато и да е храна.

Старецът бил нестяжателен. Не държал пари в себе си, а всичко, получавано от богомолците, раздавал на бедните или предавал на игумена. Поставяйки милостинята високо като средство за спасението на миряните, за монасите той казал, че вместо милостиня, те трябва да предават себе си в жертва на Бога. В килията си не държал нищо излишно. Понякога изхвърлял през прозореца свои вещи, които по разпореждане на игумена незабавно му били връщани. В килията му имало само един боядисан подрасник, мантия и книги и той никога не заключвал вратата си, когато излизал.

Запазил се от младини в целомъдрие, старецът до последни сили се борел с плътта и често ходел пеша до Пошехоне, за да се моли пред почитаната от него икона на Спасителя. При едно такова ходене нозете му измръзнали и той останал дълго време на лечение при свои познати. По нозете му, скоро след като ги

Старецът Адриан, иеромонах  
от Югската Доротеева  
пустиня (1800-1853)

разтрили, се появили мехури, силна болка, отоци. После се отворили рани. Около шест седмици престоял за лечение в дома на дякона на местната църква. През цялото време на боледуването си бил в изключително радостно състояние на духа. Думите му били поучителни за тези, които се грижели за него, но той още повече поучавал с безропотното и радостно понасяне на недъга.

След това измръзване старецът вече открито поел пътя на служение на спасението на своите ближни. И това служение продължило до деня на смъртта му. При него идвали богати и бедни, селяни и дворяни, и старецът приемал всички еднакво. Той често изпращал някой бедняк богомолец извън обителта и разговаряйки с него, сам носел сиромашката му торбичка.

Словото на стареца се разпространявало широко и надалеч. Неговите съвети и наставления, писма, а след смъртта му и негови портрети са били благоговейно пазени в рамки и под стъкло по много градове и села, и в трудни моменти тези наставления, а понякога и само видът на стареца са донасяли и утешение, и вразумление, и вселявали бодрост в носенето на житейския кръст. Докато старецът бил жив, мнозина, не само от простолюдията, но и дворяни и помешчици са напусkali родните си гнезда и се заселвали в близост до стареца - или в близкото селище, или в манастирската странноприемница, и живеели в подвизи на пост, молитва и четене на Божието слово и на аскетически съчинения под опитното ръководство на стареца, изкачвайки се в духовното подвизаване на високи степени на благодатно устройство.

Старецът прекарал доста време в подвига на събиране на средства за обителта. Но материалните придобивки били само слаба сянка на онова, което придобил чрез това странстване подвижникът за небесата и за душата си. Странстването било време за нови подвизи и за още по-широко служение на хората. Това било за него време за молитва и пост. Той се молел по време на път - в гората, на полето, а през зимата изкопавал с ръцете си ями в снега близо до пътя и се е молел до изпотпяване в тези снежни пещерички. По време на път не се качвал на коня, а вървял или малко пред него, или зад него, в молитвено самовглъбяване. Когато пристигали в някое село и спътниците му по най-бързия начин се качвали на топлата печка, бързал да отиде на двора. Там, в някое закътано ъгълче, той незабелязано заставал на молитва и поклони. Той се молел така усърдно, че независимо от силния студ, идвал по-късно целият в пот. През цялото време на оставането си в даден дом той вниквал с дълбока съпричастност в нуждите на домакините и им служел с молитва и със съвети. Независимо от пребиваването в домове на миряни, той непрестанно спазвал строгия си пост и се хранел с хляб и вода или чай. При това на масата така увличал с беседата си слушателите, че те дори и не забелязвали, че старецът е съумял да поседи и да не хапне нищо. Когато пристигал в някой град или село, той търсел не само беден, но и известен с най-лоша слава на това място дом. Като прекарвал в такива домове по няколко дни или по няколко седмици, той незабелязано повлиявал на домакините така, че те скоро се поправяли. Много добро, много семена на Божието слово е посял този мъдър странник по време на ходенето си за събиране на помощи за манастира. Много семейства са облагодетелствани нравствено от него през това време. Не е чудно, че след това и кореспонденцията на стареца се увеличила, и броят на почитателите му станал още по-голям. След това започнали да го почитат не само отделни лица, но, може да се каже, и цели градове.

Когато поискали да направят стареца Адриан игумен на манастира, той поел за две години подвига на юродството.

Продължавайки подвига на молитвата и на най-строг пост, през тези години той най-често се намирал в гората и там се молел, а се хранел ту с пищялка (*Angelika*), ту с филизи на млади дървета. Ходел с дрипи и изглеждал като малоумен.

Но и през това време не е преставал, макар и прикрито, да служи на ближните. Нахълтвал тичешком в къщи, в които имало болни, и ги утешавал, помирявал скарали се, като понякога и сам отнасял побои. Помолил веднъж една болна дворянка да го пусне в каретата си и щом влязъл, веднага изцелил недъга ѝ. Изобличавайки лъжа, веднъж се поразходил с необязден кон, и когато конят се препънал, а той едва не паднал, ронейки сълзи, рекъл: "От опит научих, че лъжата е кон към спасението и с буен кон доникъде не ще стигнеш!".

Когато опасността от игуменство отминала, старецът оставил подвига на юродството и пак започнал да служи открито на хората.

Старецът Адриан, иеромонах  
от Югската Доротеева  
пустиня (1800-1853)

Той е имал много духовни чеда. Приучвал ги към строг пост, към подвижничество съгласно "Добротолюбие"-то. Някои от чедата му притежавали специален дар на сълзи, на умиление и на непрестанни молитви в уединение, на други Господ по молитвите на стареца дарявал мъжество, опитно разсъждение, готовност да се изложат на всякакви опасности в света заради добродетелта, пълно безпристрастие към себе си, към всичко временно и чистота в живота.

Духовните чеда на стареца образували като че ли едно цяло семейство. Те се отличавали с голяма любов и скромност, с чистота на нравите, с изключително дълбока кротост, със смирение и покорност към Бога във всичко, с неуморимост в трудовете, усърдие към молитвите, любов към четене на Свещеното Писание и на светоотеческите книги.

"Умението на стареца - разказвал един московчанин, който се учил от него на духовен живот - да приучава хората към християнска любов и смирение бе поразително. Никакъв характер, никаква бързина на ума, никаква човешка гордост и своенравие не можеха да устоят на мъдрите му разпореждания - той успешно насочваше всичко към желания край на християнското смирение и любов. Старецът притежаваше необикновено умение и мъдрост да облекчава и да смекчава жестокостите и трудностите на посочвания от него път на подвижничество и строгост в духовния живот и да ги прави привлекателни и приятни в очите на поверилите се на неговото ръководство. Игото Христово, при неговото внимание и ръководство, им изглеждаше благо и бремето Му - леко".

За да научи на смирение някои от дворяните, които са идвали при стареца да се учат на духовен живот, старецът ги карал да жънат, да прислужват, да носят стари и скъсани дрехи.

Чрез трудовете на послушание и на най-различни поръчения от стареца, понякога като че ли преминаващи извън границите на обикновения живот, вратата на мнозина, които са търсели съвършенство в нея, е била мъдро изпитвана и укрепвана.

Новият игумен, отец Сергей, не можел да разбере старческото служение на отец Адриан и още от началото на игуменството си започнал да се отнася недоверчиво към подвижника. Адриановите недоброжелатели се възползвали от това обстоятелство. Започнали по всякакъв начин да очернят праведника - обвинявали го в користолюбие, клеветели чистия му девствен живот. Накрая игуменът забранил на стареца да приема хора и разрешил това едва след като многобройните духовни чеда на стареца започнали да му досаждат и да не го оставят на мира.

Сам старецът, като видял голямото смущение сред братята заради него и като съзрял в това смущение козни на врага, смирено решил да напусне манастира, за да има в него спокойствие и тишина... "Кой съм аз - е казал той по онова време, - че заради мен, убогия, да се смущават игуменът и братята от светата обител?". Югският игумен, като се срещнал с игумен Сергей в Ярославъл, го помолил да пусне отец Адриан да постъпи в неговия манастир. Игумен Сергей се съгласил с радост. Той се радвал да се отърве от създаващия безпокойства, според него, човек, без сам да разбира, че отървавайки се от стареца, той служел на врага и лишавал обителта от голямо съкровище на Божията благодат.

Щом научил за волята на игумените, старецът смирено напуснал така скъпата му обител. В нея той прекарал тридесет години от монашеския си страдалчески живот; тук приел пострижение; тук, край гробницата на своя ангел първомъченик Адриан, намирал утешение и подкрепа в тежки моменти на борба. И поради хорската злоба му се наложи да напусне този манастир.

Изгнаникът смирено напуснал любимата си обител и постъпил в новата обител на 14 февруари 1851 година, по време на камбанния звън за Литургия.

В Югската Доротеева пустиня старецът Адриан бил приет в числото на болничните монаси и бил настанен в странноприемницата, където му била дадена стая. Игуменът Варсануфий разрешил свободен достъп на богомолците до стареца и той започнал, както и преди, да служи на ближните. Той ту приемал богомолците при себе си, ту ги посещавал по техните стаи. Водел обширна кореспонденция, както преди, и четял получаваните писма нощем, сред молитвата. Денем изобщо нямал време за това.

Старецът Адриан, иеромонах  
от Югската Доротеева  
пустиня (1800-1853)

---

Две години и половина живял тук старецът Адриан, служейки на ближните.

С радост посрещал жадуващите да се очистят от греховете си чрез покаяние, дълбоко скърбял за неразкаяните и умолявал всички да живеят благочестиво. Сам прекарвал времето си, както и преди, в подвизи на бдение и пост. Молитвата му била толкова постоянна и напрегната, че от пост косата му се сплъстявала и заприличвала на шапка, а ризите му за няколко дни изгнивали от пот. Хранел се само с хляб и вода, или с вода, оцет и чай.

Но и тук врагът не го оставил на мира. Сред братята скоро се намерили такива, които мразели подвижника и по всякакъв начин злословели. Наричали го умопобъркан, а преданите му ученици - малоумни; наричали го лицемер, самохвалко, измамник, лакомия, безполезен за манастира човек, на когото му дай само да ходи да пие чай с богомолците. Но това съскане на злобата се извършвало тихомълком.

Само веднъж, когато отец Вартоломей бил поканен да стане соловецки игумен и отишъл в Петербург, за да откаже, а игумен бил гонителят на стареца адриановският игумен Сергей, тази злоба си пробила път навън и отново щели да започнат притеснения за стареца, но това било за кратко. Когато отец Вартоломей се върнал, отново дали на стареца покой и свобода при приемането на богомолци.

А самият старец, знаейки и виждайки враждата против себе си, смирено понасял всичко. Никого не осъждал, срещу никого не роптаел, никого не обвинявал за нищо. Само казвал на съчувстващите му да се молят по-усърдно на Бога за него и често повтарял: "Краят на живота ми ще каже всичко". И усилено се отдавал на молитва в храма и в килията.

Старецът чувствал края на земния си живот и през последната година от живота си често, ту явно, ту прикрито, говорел за кончината си. "Не губете време - казвал той. - Питайте ме за всичко, бързайте, ще си тръгна от вас. Ще ме преместят в друга обител, в която килията е в тъмна пещера (тоест гроб). Ако не си намерите истински приятел - духовен ръководител, изберете си за приятел "Добротолюбие"-то и здраво се дръжте за него. Душевно се радвах да послужа на всички за слава Божия, но телесните сили ме напускат. Днес съм жив, а утре може вече и да ме няма, така че, дръжте се по-здраво за "Добротолюбие"-то.

На 4 юли 1853 година той за последен път получил поща, а от 13 юли започнал непрестанен молитвен подвиг чак до смъртта си, без да спи и без да приема храна.

През това време отдадеността на стареца на Божията воля била пълна. Светлата надежда на милостта на Спасителя и за скорошно виждане с горните обитатели на небесните чертози не напускала подвижника. А от 5 юли той по възможност започнал да се потапя и в пълно безмълвие. До 13 юли почти ежедневно ходел на църква, вече воден под ръка. На 23 юли, съвсем изнемощял, излязъл до братската трапезария и там поискал прошка от всички. Отвели го в килията му под ръка, вече напълно обезсилен. По време на предсмъртното му изтощение пелената на вражеското потъмняване започнала да пада от духовните очи на недоброжелателно настроените към отец Адриан братя. Те започнали ясно да виждат светостта на този, когото така жестоко и злобно били преследвали. Дълбоко покаяние обхванало всички, а трогателното смирение на отец Адриан и измолването на прошка от братята съвсем очистило сърцата на недоброжелателите. След изповедта на стареца духовникът на манастира казал със сълзи: "Какво сме правили? Колко много сме се заблуждавали по отношение на батюшка отец Адриан! О, ние сме били в голямо изкушение по отношение на велик човек, на необикновен подвижник! Ето каква е нашата гордост и невежество! Да можем поне малко да се уподобим на него душевно!". И тези думи били израз на общото съжаление, глас на всички братя. Така се сбъднали думите на подвижника, че краят на живота му ще каже всичко!

Праведникът починал на 7 август 1853 година, петък, в първия час на деня (в седем часа сутринта - б. пр.). Половин час преди кончината му лицето му се озарило, очите му станали проникновени и чисти. Устремил поглед към светите икони и нагоре, сякаш съзерцавал Някого, виждало се, че умствено беседвал с Виждания. После погледът му отново се преместил върху иконата, тихо шепнел молитва. След молитвата легнал на бедния си одър, сам поставил ръцете си върху гърдите, както поставят ръцете на покойниците, и започнал да диша все по-рядко и по-рядко. Дишането бързо станало повърхностно. Лицето му още повече засияло и временният живот на праведника завършил с тих и блажен сън; и започнало блаженото му битие в едно от онези Жилища в Дома на Небесния Отец, които Спасителят е приготвил за нас.



## Из духовните наставления на стареца Адриан

В странничеството старецът Адриан е съветвал всеки, който е поел по този път на богоугаждане, да постъпва във всичко със същата предпазливост, с която човек носи запалена свещ и се бои вятърът да не я угаси.

За да не угаси странникът дарената му от Господа искра, е крайно необходимо да бъде предпазлив по отношение на храната и водата, съня, срещите с хора на път и в домовете.

По-добре е да се странства двама с единомислен спътник, но не в група.

Старецът Адриан съветвал девойките никога да не тръгват на дълъг път сами, без надежден спътник в лицето на по-възрастен познат.

Странникът, ако не е страдалец, значи не е и странник.

Странническият живот, без подслон, воден разумно, с пълна покорност към Бога, с живо спазване на заповедите Му, под ръководството на Библията и на “Добротолубие”-то - е сигурен и действащ метод на духовно самообразование.

При такава настройка на ума е безусловно необходимо да се странства с паспорт.

Не е одобрявал и е считал за безсмислено тъпоумното, без духовни цели, обикаляне от място на място.

“Странствай без пари - казал старецът на един млад човек, който искал да странства, - а иначе няма и да си странник. Дори и да имаш най-необходимите неща за живот, учи се да ги нямаш, докато не се приучиш към нямане”.

Спътници на странника трябва да бъдат Новият Завет и Псалтирът.

Молитвата по време на път е източник на облекчение и утешение.

\*

Когато един човек се оплакал, че помисли на отчаяние и помисли за неизбежността на вечната гибел не му дават мира, старецът му отговорил:

“Не бъди малодушен, приятелю мой. Това е вражеско мечтание поради завист към доброто ти християнско начало в благочестивия живот! Мисли за себе си така и осъзнавай себе си така, сякаш току-що си се родил и не искаш да познаваш никого и нищо, освен своя Създател. Забрави всичко, сякаш не си живял и не си правил нищо - нито добро, нито лошо - а едва сега започваш да живееш. И с истинска детска покорност се предай с душа и тяло в разпореждане на Господа! Така, с простота на сърцето Му се моли с любов, като поразяваш врага с Иисусовото име. И ще бъдеш спокоен през целия си живот! За слава Божия и заради общата полза няма да скрия, че фантазии от подобен род дълго време ме безпокояха и мен веднага щом започвах да се моля. Внезапно таванът на килията ми изчезваше, стените се разрушаваха, земята пред мен се разтваряше, пред мен зейваше огнена бездна. В нея сякаш вече бяха хвърлени грешниците - един бе затънал до шията, друг - до кръста, трети - до ушите, а някои бяха целите потопени. А на мен ми оставаше местенце само на тази дъсчица от пода, на която стоях и се молех. Но и от нея искаха да ме свлекат в огнената бездна. При тези страшни бесовски мъчителни фантазии детската покорност към Господа, моя Създател, усърдната Иисусова молитва и казването на подходящи за тази ситуация псалми ме спасяваха, от което фантазиите се разлетяваха и привиденията изчезваха. Така че, каквото и да се случи с теб, каквото и привидение, страшилище, фантазия или каквото и да е друго нещо да ти покажат демоните, наяве или насън - не бъди малодушен, не се доверявай на нищо, предай се с жива покорност на Божията грижа за теб, усърдно и чисто казвай Иисусовата молитва. А ако при тези обстоятелства човек не се моли усърдно, смирено и чисто и не огражда ума си с Иисусовото име, може да полудее. Смиреномъдрието, придружено от усърдна молитва към Господа и към Небесната Царица, е мощна защита против всички вражески мрежи.

\*

На един брат, който се оплакал, че се измъчва от килийното уединение, старецът рекъл:

“Какво да се прави, брате?! Припомняй си за страдалците, заключени в тъмници и окови, и всички бедстващи по най-различен начин. При това се считай за престъпник. Така ще търпиш охотно всичко в уединение. За кого е написано: *преминахме през огън и вода и Ти ни изведе на покой?* Необходимо е да преминеш през огъня на всякакви изкушения, скърби и душевни терзания, за да влезеш в Божия покой. Тук е добавено: *и вода*. Значи за човека е неизбежно да поплаче тук, за да се радва вечно. О, брате! Да знаеш само с какви страхотии, беда, бесовски мрежи и непоносими страшилища е напълнен въздухът! Така че, ако човек би прогледнал за това, едва ли би могъл да остане жив. Но всичко това е скрито от нас от благия Промисъл на Господа, по Неговата милост. Денем ни свети слънчицето, нощем - луната и звездите - каква утеха. А тези изкушения и мрежи, скрити от сатанинското коварство във въздуха, неминуемо докосват всеки. И тогава на човек му става мъчително, тежко. И в тази скръб той се хвърля пред Господа, търсейки Неговата милост и покровителство, като дете към майчицата си! И му става леко! Затова е и заповядано: *бъдете и се молете, за да не паднете в изкушение*. И така, брате, потърпи търпеливо заради Господа, като Му благодариш за всичките Му милости към нас, които у Него са голяма бездна за кротките и покорните към Него сърца. Защото не ще избегнем адовите мъчения от бесовете, ако не се решим да се помъчим тук заради Господа и добродетелта - кой където му е отредено, а на теб - в уединение с “Добролюбие”-то.

\*

Старецът е разказвал още: “Дяволът се зарадва на моята прибързаност. Веднъж, като бързах поради някаква нужда, излязох, без да се прекръстя. Той се нахвърли върху мен с цялата сила на бесовската си ярост. Стори ми се, че и земята се разтрепери под нозете ми. Но покровът на Небесната Царица и застъпничеството на преподобномъченик Адриан чудотворец ме спасиха”. Разказвайки това, отец Адриан е съветвал: винаги, когато някой излиза от къщи, да се помоли по-усърдно.

\*

Нерядко поклонници са изказвали пред стареца съмнението си относно това, дали ще има вечен живот. Давайки разяснение по този въпрос, старецът е наблягал специално на това, че заради Небесното Царство светиите са претърпели изключително много мъчения, което не би могло да стане, ако не би имало бъдещо въздаяние, и е добавял: “Защо вече толкова векове в Светата апостолска Църква се чете Символът на вярата и в него тя провъзгласява: *Чакам възкресение на мъртвите и живот в бъдещия век?* О, това е свята и непреодолима от портите адови истина. Макар в днешно време да се намират и такива, които се опитват да докажат, че всичко това е басня, че то няма да се случи, че с него залъгват простолюдието, по никакъв начин не е възможно да направят това: невярващият е осъден, а над Църквата Божия и портите адови не ще надделеят. Защото, колкото и да бягаме от Бога поради гордост, нехайство и неверие, никъде не можем да избягаме. Ще ни намери! Той отдавна ни е казал: *Страшно е човек да попадне в ръцете на живия Бог*.”

\*

Когато смутени от своите грехове хора са разкривали пред него болката на душата си и са изразявали страх от вечно осъждане, старецът е казал: “Понасянето на срам намалява наказанието за греховете. А и ако не опиташ горчивото, няма да различиш и сладкото. Но не бъди малодушен. В пролозите и в Чети-Минеите има множество примери. Припомняй си, че няма грях, който да побеждава Божието човеколюбие. Моля те да приемеш моето доброжелателство към теб. Труди се и се моли. “Азбука”-та (на свети Димитрий Ростовски) ще те подкрепи”.

\*

Когато при стареца Адриан идвали хора, които желяели да се изповядат, но не се решавали да открият греховете си, старецът, по действието на присъщия му дар на прозорливост, сам, сякаш говорейки за някой друг, е разкривал пред дошлия целия му живот, така че той вече не виждал нито смисъл, нито дори

Старецът Адриан, иеромонах  
от Югската Доротеева  
пустиня (1800-1853)

възможност да се скрие. У него се появявала решимост да се открие. И човекът се е успокоявал, принасяйки чисто покаяние, и си тръгвал радостен и мирен от благодатния отец.

\*

Към стареца често се обръщали образовани хора. Той много усърдно ги съветвал да четат Божието слово, пролозите, Чети-Минеите и им казвал, че тези книги, “макар да не са красноречиви по светски, казват много неща за устройването на нашето и временно, и вечно благополучие”. В беседи с образовани хора, когато те се оплаквали от духовна незадоволеност при изобилието на всякакви развлечения, от терзания и тъга, старецът се спирал в беседите на причините за това явление и обяснявал тази незадоволеност с това, че при образованите хора търсенията на духа, неговото влечение към Бога, към духовния свят - всичко това се заглушава със служение само на плътта в ущърб на духа.

\*

На енорияшите, когато е ставало дума за пастирите, старецът е казвал: “Обичайте, уважавайте, пазете свещениците си. Осигурявайте им всичко необходимо за издръжка на живота. Купувайте им книги, за да не се разсейват с телесните си нужди, а да четат и да ви разказват от купените от вас книжки и в замяна на вашето осигуряване на техните телесни нужди, да ви осигуряват в делото на душевното спасение, поради това, че нямате време, и с техните молитви и поучения. А ако правят нещо несправедливо, не ги гледайте какво правят, а слушайте какво говорят и изпълнявайте това на дело”.

\*

Старецът особено настойчиво съветвал родителите да възпитават децата си в страх Божий, да ги водят по-често на църква и да ги научат да четат Божието слово. “За кого - казвал старецът - са написани свещените книги? Те са дарени от Светия Дух специално на нас, за да придобиваме чрез тях благополучие. О, страшно ще отговаряте пред Господа вие, родители, които поради нехайството си не полагате грижи за просвещаването на децата ви в духа на християнското благочестие. Ако бяхте поискали и бяхте положили усилия, това би било възможно при всяко звание и състояние. Що за християнски родители са тези, които предоставят на децата си всичко потребно за тялото, а за душата им изобщо не ги е грижа?... И езичниците, и животните умеят да раждат и да отхранват малките си. А при нас възпитанието трябва да бъде в лоното на Православната Църква, под ръководството на Библията”.

А на кръстниците (възприемниците при св. Кръщение) казвал: “Щом сте поръчителствали за децата при светото Кръщение, дръжте здраво на вашето поръчителство. Щом сте кръстници, и сами бъдете на кръста, и на децата сочете към него. Господ ви е поставил да разпространявате царството на светлината и истината Му, да бъдете помощници на пастирите на Църквата, и вие сте поели обещание за това пред Църквата. Така че, внимавайте да не би поради нехайството си да се лишите от тази Божия милост и да попаднете заедно с кръщелниците си във външната тъмнина”. “Ако - казвал още старецът - сами не започнете да четете и не започнете да учите децата да четат посочените от Църквата книги, няма да бъдете благоразумни и годни да вършите делата на вашето призвание”.

\*

Старецът съветвал всички, като стоят в храма, да внимават в четенето и пеенето, да не се разсейват, да не разговарят и да проявяват уважение към всичко църковно. Съветвал ги да изяждат антидора и просфорите благоговейно и с молитва.

От храма трябва да се излиза тихо и да се върви поединично, а след служба човек трябва да се отдава на назидателно четене.

\*

Старецът съветвал чедата си да живеят мирно и кротко с тези, с които им се налага да живеят заедно или в съседство. Да не натрапват на другите своите убеждения и строгости относно живота. Да не спорят с тези,

Старецът Адриан, иеромонах  
от Югската Доротеева  
пустиня (1800-1853)

които имат други възгледи. А дори и да кажат нещо за полза, това да става само в особено благоприятни моменти на предразположеност на ближните към такава беседа. На обидите да не се отговаря с отмъщение. Съветвал чедата си да се отдалечават от невярващи хора и от нечестивци и в никакъв случай да не участват в техните дела, макар чрез това сами да пострадат материално да извършват благоговейно всяко дело и с това да служат на Бога и на ближните. По отношение на храната и на облеклото трябва да се спазва строга умереност. Осъждал и всяка лакомия.

\*

Давайки различни съвети, старецът често спирал вниманието си върху книгите, които, по негово убеждение, са необходими за желаещите да вървят по пътя на спасението. “О, Библията, Житията на светиите и Пролозите са най-скъпоценните спътници на временния ни живот към вечното благополучие” - казвал често той. “Добротолюбие е пряк път към рая”. “Нека преподобните Ефрем Сирий, Иоан Лествичник и Исаак Сирий да ви бъдат съветници. Изпълнителите на техните съвети се наслаждават на благополучие”.

А когато имало недостиг от тези книги, старецът съветвал чедата си да си купят “Духовна азбука” на свети Димитрий.

“Обикни “Азбука”-та - е казвал той. - Тя ще посрами лукавството и леността и ще те вразуми във всичко!”

Съветвал е някои: “Ако искаш скоро да се научиш да обичаш Бога, чети по-усърдно с молитва “Добротолюбие”-то и Макарий Египетски”. Често купувал голям брой книги от “Духовна азбука” и ги раздавал на свои духовни чеда.

Високо е ценял също и житието, и съчиненията на стареца Паисий (Величковски), и писмата на затворника Георги Задонски.

А що се касае до обикновените книги, той е съветвал чедата си да четат с голямо пресяване и предпазливост дори и духовните по съдържание книги, търсейки указания от духовните си отци и ръководители.

\*

Умолявайки духовните си чеда да ходят по-често на църква, отец Адриан ги съветвал колкото е възможно по-често и по-сърдечно да дават милостиня, която може да покрие недостига от подвизи на благочестието. Осъждайки контенето, пиянството, плътските грехове, користолюбието, злобата, нехайството за собственото спасение, старецът е съветвал роднините на страдащи от тези пороци хора да поръчват имената им да бъдат споменавани за здраве шест седмици подред по време на света Литургия, да дават за тях милостиня и да отслужват молебени пред икони на Божията Майка, особено - пред “Всех скорбящих Радост”, а също и пред иконите на някои светии.

\*

Старецът много настойчиво съветвал всички да се укрепяват с умерен пост. Посветил е много от изказванията си на поста, на ползата от него, на възможността и уместността му и за миряните. А избралите девствен живот той е предразполагал към спазване на постоянен пост. Съветвал ги също да избягват всякакви други ястия и супи.

\*

Отец Адриан съветвал желаещите да имат чист ум и свежа глава при молитвените подвизи да пият хладка, непреварена вода, за която се изказвал така: “При най-различни мои недъзи съм ползвал вода с чести земни поклони и о, каква лекота имах тогава в природата си, какво здраве, веселие и чистотата на мислите”.

\*

Съветвал е възрастните, негодни за труд, да се молят с покаяната молитва на митаря.

Старецът Адриан, иеромонах  
от Югската Доротеева  
пустиня (1800-1853)

---

\*

Старецът изпитвал силно състрадание към болните от различни недъзи - и просто от телесни болести, и от болести - греховни навици, каквито са алкохолизмът, плътските грехове и т.н. Съветвайки ги да прибегват към молитвена помощ, той им препоръчвал да предприемат пътувания до светини, по манастири, поменаване на имената им на света Литургия, давал е също и различни практически съвети; съветвал такива хора най-вече да водят въздържан, постнически живот. Често ги съветвал също да принасят чисто сърдечно изповядване на греховете си и да пристъпват към тайнството свето Причастие, и да четат Житията на светиите и Пролозите, като спират вниманието си на сходни примери. Нерядко сам се молел заедно с болни пред мощите на преподобномъченик Адриан, поставял върху болните неговите вериги; молел се заедно с болни пред чудотворната икона "Успение на Пресвета Богородица". И мнозина недъгави, по молитвите на стареца, получавали благодатно изцеление от доста застарели и тежки недъзи.

\*

Съветвал също младенците да бъдат носени по-често, за да приемат свето Причастие, като казвал, че чрез това те после ще бъдат и по-здрави, и по-умни, и по-щастливи.

\*

"Господ да избави Русия - е отбелязал старецът в записките си - от адското змийско жило - от душегубелната зараза на западните псевдомъдри философи, които признават само природата, а не признават Бога, виждат в човека само телесни органи, считат бъдещия живот за фантазия, наричат доброто и злото човешко изобретение". Старецът е говорел с голяма сърдечна скръб за подобно безумие на светските хора - когато е ставало дума за гордостта им и за неверието на мнозина светски умници.

---

# Старецът Амфилохий (1748-1824)

Старецът Амфилохий имал няколко послушания едновременно - ризничен, надзирател на благочинието, отговорник за гробището и типикар, и за да ги изпълнява, било необходимо крайно напрежение на силите. Старецът прекарвал почти целия ден и по-голямата част от нощта в молитва. За отдых не си е давал повече от пет часа, като постоянно съкращавал това време.

В продължение на четиридесет и три години, присъствайки, с малки изключения, на всички служби - вечерня, утрень, ранна и късна Литургия, той постоянно се молел и в килията си. В полунощ стоял на колене пред разпятието и със сълзи, съкрушение и разкаяние много пъти повтарял думите на молитвата. Особено се молел преди свето Причастие; тогава сълзите му се леели неудържимо.

Старецът много четял Свещеното Писание. Без да е получавал образование в училище, той бил рядък познавач на Свещеното Писание. Знаел наизуст и цитирал по памет множество места от него, в съответствие с обстоятелствата от живота на хората, с които говорел. Така че, когато някой го избирал за духовник и ръководител, сякаш не той, а самото Божие слово насочвало поверилия му се човек.

Четенето му дало толкова много знания, че беседващите със стареца образовани хора оставали поразени.

Отец Амфилохий извънредно много обичал светителя Димитрий Ростовски. Оценявайки възможността да служи близо до мощите на светителя, старецът упорито се отказвал от игуменските места, които му предлагали.

Заедно с другите послушания той бил и духовник на обителта.

Освен за изповед, той приемал братята и за откриване на постоянни, случващи се с тях недоумения или изкушения, което вече е представлявало отношения на старчество. И в такива случаи той не жалел време за разговор с този, който се нуждаел от незабавна духовна подкрепа.

Не бил прекомерно строг, нито пък излишно снизходителен, умее да установява духовното състояние на всекиго и назначавал на всекиго това, което му било по силите.

Изключително дълбокото смирение на стареца било съединено с гореща ревност и прямота при изобличаването на това, което изисквало изобличаване. Веднъж направил строга забележка на един монах за безчинство в църквата. После се оказало, че забележката била незаслужена. Тогава старецът пред всички в църквата се хвърлил в нозете на оскърбения, умолявайки го да му прости.

След монасите към отец Амфилохий започнали да се обръщат и миряни. Мнозина си пишели с него.

Не само писмата и думите на стареца са оказвали отрезвяващо духовно въздействие. Само от вида на просветленото му лице на душата ставало по-добре.

Предлагал е съвети и наставления с тон по-скоро на приятел, отколкото на наставник. В него имало голяма проникателност. Понякога от пръв поглед познавал целия човек и думите му често се сбъждали с удивителна точност.

Вършел добро така, както другите дишат, несъзнателно. Искало му се да види всички щастливи.

Този живот спечелил на отец Амфилохий всеобщо уважение. Освен от множество миряни с високо обществено положение, старецът Амфилохий бил почитан от император Александър I и от майка му, императрица Мария Феодоровна. Когато ходели в Ростов, те посещавали стареца и дълго беседвали с него.

На 24 май 1824 година в десет часа вечерта старецът заспа вечен сън.

## Духовни наставления на стареца Амфилохий

Съветвам ви да не скърбите и да не се опечалявате прекалено от злополуките, а да се облегнете на Божия Промисъл. Нищо не се случва без Божията воля. Нещастията ходатайстват на небето радост за нас, които тук сме ги понесли великодушно; и сеешите тук със сълзи в бъдещия век ще пожънат радост. Животът ни няма да свърши тук, а ще продължи в бъдещия век. Когато тук някой е обидил някого, в бъдещия живот Бог ще му отмъсти; а който претърпи обида, вечно ще се радва с Бога в слава.

\*

Крайно съжалявам за вашите нещастни обстоятелства. Съветвам ви да възложите цялата си печал на Господа Бога. Имайте мъжествено търпение и несъмнена надежда на Неговия свят Промисъл. Той ще допусне да ви се случат беди през този временен живот и ще ви приготви нескончаема радост в бъдещия вечен живот: *през много скърби трябва да влезем в царството Божие* (Деян. 14:22), потърпете тези скърби, та вечно да се развеселите с Него. Моля Бога да ви даде помощ в скръбта!

\*

Бъдете състрадателни и милостиви към бедните: *блажени милостивите, защото те ще бъдат помилувани* (Мат. 5:7), и: *който дава на сиромаш, дава назаем на Бога* (ср. с Притч. 19:17).

\*

*Да живеем целомъдрено, праведно и благочестиво в сегашния век, и да очакваме да се сбъдне блажената надежда, и да се яви славата на великия Бог и Спасител наш Иисус Христос* (Тит. 2:12, 13).

*Всички ние трябва да се явим пред Божия съд* (2 Кор. 5:10; Рим. 14:10).

\*

Нашият живот е изкушение. Написано е: *Ако искаш да служиш на Господа Бога, приготви душата си за изкушение, и: който претърпи докрай, той ще бъде спасен.*

Дай Боже, да получим онзи живот, където не ще има ни скръб, ни въздишка, според казаното от Господа: *Аз пак ще ви видя, и ще се зарадва сърцето ви, и радостта ви никой няма да ви отнеме* (Иоан. 16:22).

\*

Христос Спасителят е изрекъл: *защото игото Ми е благо, и бремето Ми леко* (Мат. 11:30).

Свети Иоан Златоуст тълкува това, че Христовото иго не е леко, но в сравнение с бъдещите въздаяния от Бога, приготвени за любещите Го, е леко.

По този въпрос и апостол Павел споменава, че *страданията на сегашното време не са нищо в сравнение с оная слава, която ще се яви в нас* (Рим. 8:18). Той изпитал това, когато бил грабнат на небето. Затова и пише: *Сега се радвам в страданията си* (Кол. 1:24). Така и ние трябва великодушно да понасяме скърбите.

\*

Господ Бог устройва всичко за полза, искайки да ни направи наследници на Небесното Си Царство. Допуска различни болести и скърби да спохождат и мен, окаяния; понеже *през много скърби трябва да влезем в царството Божие*. О, да би се сбъднало върху мен това Божие желание! Да бъде Неговата свята воля!

\*

Не се смущавайте много в скърбите си. Помисли, че всички, които са угодили на Бога, са вървели по този скръбен път. Възложи на Господа своята печал и Той ще ти помогне. Викай към Него: "Радосте моя, избави ме от тези, които са ме обиколили!".

\*

Тези, които искат да живеят благочестиво, ще бъдат гонени. С търпението си спасявайте душите си. Моля Господа да ви даде търпение. Нищо не се случва без Божията воля. Всичко ще има край; но въздаянията в Божието Царство са безкрайни.

\*

Най-необходимите добродетели за човека, без които той не може да съществува, са смирение с кротост и дълготърпение с любов.

\*

Здравето невинаги ни позволява да постим, невинаги имаме време да се молим, но нищо не ни пречи винаги и навсякъде да се смиряваме.



---

# АТОНСКИ СТАРЦИ

---

---

# Старецът Арсений (Минин) (1823-1879)

Старецът Арсений възлюбил Светия Атон с цялото си сърце. Там той намерил и уединение на природата, и строг монашески устав, и ръководство от опитни в делото на спасението старци, и богати библиотеки. Но Господ отредил старецът да изживее по-голямата част от живота си в Русия и да почине в Москва.

През 1862 година отец Арсений бил благословен от атонските старци да предприеме пътуване из Русия с цел събиране на средства за манастира. Оттогава насетне старецът ще живее в Русия, където по-късно ще построи в Москва параклис в чест на светия великомъченик и лечител Пантелеймон, ще основе и ще развие книгоиздателството "Света Гора".

В Москва, в храма на Бोगоявленския манастир, а след това и в светогорския параклис старецът имал мнозина духовни чедра и още повече такива, за които се молел.

Мирното и любвеобилно изражение на лицето на стареца неволно вливало духовна топлина в сърцето на скърбящия. Обикновено мълчалив, старецът Арсений, когато било нужно, изливал обилен поток от духовна реч. Речта му била силна, понеже била основана на духовния опит на богомъдрите отци на Църквата и на техните съчинения и подкрепена чрез собствения му опит.

Старецът умеел веднага да установи духовното състояние на човека, дошъл при него за духовна помощ, а оттук - и да даде на всекиго нужното духовно лекарство.

По време на изповед цялото му същество някак си се преобразявало - лицето му сияело с неземна святост и умиление, а вдъхновените му уста с небесна радост изричали благодатно опрощаване на греховете.

Старецът сякаш целият светел с небесна благодат и при разрешителната му молитва се усещала такава неизразима радост, която не може да се опише с думи.

Смирението му било изумително. Той винаги се считал за най-големия грешник. Той се смущавал от това, че сред разнообразните занимания, далеч от Света Гора, не може да изпълнява съвсем точно нейния устав на монашески живот. И се стараел да заменя това нарушаване на устава с дела на християнска любов.

Огромните средства, които били давани на стареца от обкръжаващите го богати почитатели, веднага били разпределяни сред нуждаещите се, сред бедните, сред пострадалите от нещастия. Нито едно обществено-полезно мероприятие не минавало без дейното участие на стареца Арсений - негови дарения са били изпращани за Русия, за Япония, за Алтай и за Кулджа.

Много средства били дадени от стареца и от братята на светогорския параклис за нашите съплеменници и едновременници през годините на руско-турската война за освобождаването на славяните от чуждо иго.

Старецът станал член на Дружеството на Червения кръст, което се е грижело за ранени и болни войници, устройвал е болници.

"Господ няма да се погрижи за нас - казвал старецът Арсений, - преди самите ние да сме се погрижили за другите".

След като светогорският параклис в Москва бил построен и осветен, отец Арсений помолил светогорските старци да го освободят от послушанието на служение при параклиса и да му разрешат да се върне на Света Гора, за която душата му постоянно тъгувала, още повече, че зрението и нозете му започнали да отслабват. Но Господ, Който познава Своите Си, му отредил друго. Светогорските старци не само не го освободили от послушанието при параклиса, но и му дали друго, още по-трудно послушание - да намери на Кавказ място, където да може да се построи монашеска обител, служеща като метох на руския манастир "Св. Пантелеймон".

И старецът с обичайните за него жар и енергия се заел с новото дело. Скоро намерил в Абхазия, близо до Сухуми, удобно място за обител. Впоследствие там бил построен Новоатонският Симоно-Кананитски манастир. Старецът бил предварително определен от светогорските старци за игумен на новата обител, но заради руско-турската война започнатите работи били спрени.

В началото на есента на 1879 година, вървейки по улиците на Петербург, старецът внезапно се спънал, паднал и си ударил крака. Кракът му така пострадал, че той бил принуден, по съвет на лекуващия лекар, да не излиза доста продължително време от килията си, а след това да се лекува в Москва. Но едва преминала болката в крака, и старецът се разболял от пневмония и бил принуден да легне на легло. Тогава разбрал, че Господ го вика при Себе Си. Старецът побързал да извести светогорските старци за положението си и да поиска от тях последна прошка и благословение.

Причастил се няколко пъти със Светите Христови Тайни. Старецът Арсений съжалявал, че Господ не му отредил да приеме велика схима.

На 17 ноември над него бил извършен молебен при разлъка на душа от тяло и около два часа през деня старецът Арсений мирно починал в Господа.

## Из духовните поучения на стареца Арсений

И устно, и писмено старецът винаги внушавал на духовните си чеда да обичат Бога с безпределна любов, с цялото си сърце, с цялата си душа, с всички сили на съществуването си; не да отдават половината си сърце на Бога, а другата половина на света, а изцяло да се отдават на Господа и на Неговата свята воля.

\*

Учението за благодатното смирение, търпение и благоразумно носене на кръста е било любимата тема за разговор на стареца. Той винаги е казвал: “Благодарете на Господа за скърбите още повече, отколкото за радостите, защото скърбите са венчален залог на душата с Господа - това е най-скъпоценен дар на разпнатия за нас Спасител, оставен от Него като наследство и благословение на любимите Му ученици, апостоли, мъченици и на всички свети подвижници. Без скръб не ще влезеш в рая”.

И всичко това е било казвано с такова съчувствие, с такава топлота на евангелска любов към страдащия от скръб, че на последния би му се искало да страда още повече, само и само да бъде удостоен с подобни утешения.

\*

Старецът е казвал, че Ангелите пазители се отдалечават от страстно танцуващите.

\*

“Скърбите поради уединението в живота, от ограничаването на свободата, а когато ви затворят в ковчег, тогава няма ли да бъдете още по-ограничени? - е казвал старецът. - Но знайте, че всички, които тук живеят весело и вървят по широкия път, след преселването във вечността ще бъдат в голяма теснотия, в голяма беда, и това е истинската скръб - и тази скръб не ще има край. А лишените тук или лишавашите се заради Бога от свобода там ще бъдат в голям простор, в голяма и безкрайна радост”.

\*

“Човешкият род - е казвал старецът - в каквато степен преуспява в изобретенията, откритията и другите дела на този век, в такава степен се помрачава в представите си за духовния живот.

Човек се е оплел с различните си прищевки като с мрежи и не ще се освободи от тях до гроба”.

\*

“За да укрепне в нас спасителният страх Божий, трябва да си поставим за задължително правило да отделяме ежедневно, в определено от нас време, по няколко минути за беседа с душата, така че постоянно да се самонаблюдаваме и да проверяваме живота си”.

\*

“Земният живот на Началника на нашия живот, на Пречистата Му Майка, на светите Му ученици и апостоли, на мъчениците, преподобните и на всички угодили на Бога е бил лишен от земни утехи. От това е очевидно, че сме създадени в този живот не за да му се наслаждаваме.

Като пример за това служи споменатият в Светото Евангелие богаташ, който *всеки ден* е пирувал *бляскаво* (Лук. 16:19) и слязъл в ада. И друг евангелски богаташ, който казал на душата си: “Имаш много съкровища за много години, *почивай, яж, пий, весели се*” (Лук. 12:19), още същата нощ е бил поразен от смърт. Затова и Господ е казал: *Богат мъчно ще влезе в царството небесно* (Мат. 19:23). Богатият ще бъде спасен само в случай, че щедро дава милостиня на нямащите, съсипвани от глад и студ, каквито има множество винаги и навсякъде”.

\*

“Който истински се грижи за душата си, не може да задържа в себе си богатство. То постоянно ще тревожи съвестта му, че той, имайки възможност да окаже помощ на мнозина бедни, не прави това, а се ограничава само с незначителни в сравнение с големината на богатството му подаяния”.

\*

Жаждата за богатство е ненаситна жажда, защото често виждаме, че колкото по-богати стават хората, толкова са по-големи скъперници...

Богаташът, увеличаващ богатството си, е подобен на човек, имащ неутолима жажда.

\*

Приличаме на хора, стоящи на брега на морето и хвърлящи в него злато - това е прескъпоценното време, което ни е дадено за спасение на душата. Ще мине време, ще го потърсим, но вече не ще го намерим.

\*

Ако презреш всичко светско, ще бъдеш по-скъпоценен от целия свят.

\*

Като гледаме суетата на този свят, ни идва на ум мисълта, какви големи грижи имат хората за временния си живот, колко безпокойства, начинания, планове, каква непрестанна дейност, неуморимост в трудовете, дълготърпение при постигането на целите си! И всичко това се прави заради кратковременния земен живот. Всичко това има следните главни движещи сили: самолюбие, сребролюбие, честолюбие. Тези три гиганта крепят целия греховен свят.

\*

Замисляш ли се за това, че грешното ти тяло, което така глезиш и украсяваш и за чието благосъстояние влагаш цялото си усърдие, ще стане някога храна на червеите и колкото по-охранено е то, за толкова по-обилно хранене ще им послужи? Идвало ли ти е някога на ум, че всички, които сега толкова много желаят да ти бъдат близки, някога ще бъдат далеч от теб? - Смрадта на тялото ти ще ги прогони. Размисли за всичко това и по-малко се грижи за тленното си тяло, а повече се грижи за безсмъртната си душа.

\*

Нашият Ангел пазител не се радва на нищо толкова много, както, когато вършим добри дела - дела на милосърдие и на любов към ближния, защото на Божия съд не можем да бъдем оправдани с нищо друго, освен с подобни дела. Там в пълна мяра ще видим колко скъпоценни и спасителни са добрите дела. Душата ни ще се радва за всяко добро, сторено през настоящия кратък живот.

\*

Сребролюбецът няма душевен покой, ден и нощ е зает с мисълта за увеличаване на богатството, страхува се да не го изгуби, и когато поради някакви обстоятелства изгуби някаква, макар и най-малка част, страда неопишуемо и не си намира покой, терзан от злата страст, за която свети Иоан Златоуст ненапразно е казал: "Жесток е недъгът на сребролюбието". И на Божия съд сребролюбците ще бъдат съдени като идолопоклонници, защото вместо на Бога са се покланяли на златния телец.

Честолюбието също е ненаситна страст. Колкото повече човек е на почит, толкова повече желае да се ползва от още по-голяма почит. Щом види в някого превъзходство, бива изяждан от завист и се мъчи като ранен. А след преминаването от временния живот към вечния ще наследи нескончаема мъка, като чужд на Бога и на светото Му Евангелие, като усърден изпълнител на волята на своя учител, гордия дявол.

И другите груби страсти - преяждане, пиянство, сластолюбие и други - пораждат същите мъчителни последствия.

Заради кратковременни удоволствия човек си приготвя доста печално бъдеще, преждевременна старост и ранна смърт, а след това - вечно осъждане.

Въпреки тези гибелни последствия, произтичащи от страстите, хората от сегашния век, за съжаление, са им станали роби - всеки си има свой мъчител, от когото не е възможно да се избави с нищо друго, освен със сърдечна молитва към Господа, искрено разкаяние и след това - с пълно отказване от греховните навици.

\*

Сластолюбивото гърло и ненаситният стомах са стена между Бога и човека.

\*

В началото на всяко добро дело се появява пречка. Преодолявай я, като търпиш с радост случилото се и желаеш още повече от това.

\*

Колко спокоен е човекът, който живее благочестиво, и колко е благоустроено всичко при него, а прекарващите живота си в страсти винаги са в смущение.

\*

"Най-необходимо за живеещите в многосуетния свят е да имат страх Божий, който угася всички греховни страсти, навици и пожелания. Страхът Божий се придобива чрез усърдна молитва към Бога и чести размишления за разлъката на душата с тялото и за бъдещата участ, неминуема за всеки от родените на земята".

\*

"Често се случва да видим някое насекомо, попаднало в паяжина. Колкото и да се мъчи, бедното, не може да се измъкне. Това е точно подобие на душата на човека, уловена от дявола. Тя по никакъв начин не може да се освободи сама, със собствените си усилия, от греховните мрежи. Но ако викне с цялото си сърце към Господа, Той ще я избави".

\*

“Младенецът, който едва започва да пълзи, няма нито сила, нито ум, дори не може да си послужи с нищо, а за всичките си нужди се обръща към родителите си и във всичко се ръководи от техните желания, не им възразява и не им противоречи, а бърза да изпълни това, което разбира. Това е точно изображение на човека, поставящ началото на спасението на душата си. Той не може нито да направи нещо, нито да разсъди правилно сам, счита, че ако разчита на своя разум, лесно ще се заблуди по пътя към спасението. И затова, като вижда безсилието си, за всичко проси Божията помощ и вразумяване свише и подражава на младенческата простота, покорност, кротост и беззлобие. *Ако се не обърнете и не станете като деца, няма да влезете в царството небесно* (Мат. 18:3), - е казал Господ”.

\*

*Без Мене не можете да вършите нищо* (Иоан. 15:5) - е казал Господ. При всяко добро начинание трябва да измолваме Божията помощ и благословието Му, тъй като без Божията помощ не можем да направим нищо, и затова трябва да приписваме на Бога всяко добро, което извършваме, и Той в деня на Своя Съд ще припише всичко това на нас. А ако припишем някакво сторено от нас добро на себе си, на собствените си трудове и усилия, вместо награда ще получим осъждане, което ясно е описано в притчата за фарисея - той се похвалил с добродетелите си и с това ги изгубил. Трябва да помним казаното в Евангелието: *Кога изпълните всичко вам заповядано, казвайте: ние сме слуги негодни* (Лук. 17:10)”.

\*

Когато ни докосне някаква скръб и си въобразим, че носим тежък кръст, нека да си спомним за скърбите на единородния Божи Син, Който не е извършил никакъв грях, предсмъртната Му прежестоката скръб и мъка в Гетсиманската градина, моленето Му до кървава пот и накрая, след безброй поругания и мъчения, позорното Му разпване на кръст. Да почувстваме дълбоко всичко това и ще видим колко нищожни ще се окажат всичките ни скърби в сравнение със скърбите на Богочовека, претърпени заради нашето спасение. Но ние, неблагодарните и ожесточените, не признаваме Христовата Кръв за нищо, а само гледаме собствените си скърби, породени от нашите грехове, и поради неразумието си понякога дори роптаем против Бога, докато в същото време тези скърби са спасителни, тъй като чрез тях се очистваме от греховете си.

\*

Скърбите стоят по-високо от добродетелите, а болестите стоят по-високо от скърбите и ги търпите по-трудно от скърбите. За скърбите и за болестите венците са по-светли, отколкото за добродетелите.

\*

Скърбите на този век са като удари с лозова пръчка, нанасяни от ръката на умна майка.

\*

Приемай всяка скръб с благодарност и радост, като скъпа гостенка, и скръбта ти ще бъде лека, и дори ще желаеш тя да продължи, щом размислиш за ползата от нея.

\*

Който търпи доброволни скърби, се избавя от тежки неволни скърби. Първият подвиг превъзхожда втория, тъй като произлиза от свободната воля.

\*

Когато отиваш с молба при по-високопоставено от теб лице, обмисляш как да изложиш молбата си, за да бъде тя благосклонно приета. Като пристъпваш с молитва към Царя на царете - Господа, помисли, кой си ти и Кой е Този, пред Когото се готвиш да застанеш.

По време на молитва за теб не трябва да съществува нищо земно. А ако суетни помисли нахлуят против волята ти, няма да отговаряш за това. Прогонвай с Христовото име бесовското нашествие и ще бъдеш награден за борбата.

\*

Ако, молейки се, имаш вражда против някого, молитвата ти е напразна. Не казваш ли всекидневно: *“и прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на длъжниците си”*? Как можеш да се надяваш на прошка, след като сам не прощаваш?

\*

“Духът на смирение, покорност, преданост към Божията воля привлича Божието благоволение към молещия се: *ето на кого ще погледна: на смирения и съкрушения духом и на треперещия пред Моето слово* (Ис. 66:2)”.

\*

“Не намалявай усилията си в молитвата, дори и да не виждаш изпълняване на твоите молби. Господ понякога се бави да изпълни и полезните ни молби, за да продължаваме нашите просителни молитви, чрез което да покажем по-голяма надежда на Неговото милосърдие, да очистим по-добре сърцето си от грубите пороци и по този начин да станем по-достойни за Неговото милосърдие”.

\*

“Ако грешник се моли за Бога, без да има разкаяние и желание да остави греховете си, молитвата му не ще бъде чута”.

\*

“Един монах бил нападат от врага преди началото на молитвеното си правило - ту треперел от студ, ту го обливали горещи вълни, получил силни болки, вече бил на умирање. И какво направил? “Е - рекъл, - душо, дойде време да се умира. Хайде да се помолим за последен път и да поплачем пред Господа”. Застанал на молитва и принуждавал себе си. Главата го боли силно, а той продължава молитвата. Свършил правилото и болката преминала. На следващия ден отново се повторило същото. Тогава боголюбивият монах разбрал, че това е от врага, и вече никога не пропускал молитвеното си правило, както и да бил отклоняван от него”.

\*

“Гръмоотвод. Ако някога се разгневиш на някого (което за жалост се случва често), спомни си, че началникът на всяко зло е дяволът, той сее раздори между хората, и вместо да се гневиш на ближния, насочи гнева си към този, който е главната причина за всички злини. Човек често става сляп инструмент на духа на злобата и затова заслужава снизхождение и съжаление”.

\*

“Да бъдеш гневен и раздражителен не е нищо друго, освен да наказваш себе си за чужди глупости”.

\*

Страстите ни са подобни на лошо угасена факла - винаги могат да се разгорят и дори да предизвикат пожар.

\*

Необходимо е ежедневно да отделяме поне малко време за разговор със своята душа, като размишляваме за това, че Господ е скрил от нас часа на излизането от настоящия живот, за да бъдем ежечасно готови да се явим пред Божия съд. Да не отлагаме спасението си за утре, защото утре може би ще бъде вече късно.

\*

Назидателно и спасително за душата е да проследим мислено отминалата година - как сме я прекарали, какви промени са настъпили в живота ни, станали ли сме по-добре, преуспели ли сме в делата на благочестието?... Утешително е да видим в себе си поправка на живота, увеличаване на любовта към Бога и ближните, преуспяване в смирението, въздържанието и в другите добродетели. А ако сме влезли в новата година със същите недостатъци, които сме имали и преди, със същата студенина към Бога и въобще към делото на нашето спасение, то нека да поскъrbим и да изпитаме душевна болка за това, да започнем по-усърдно да молим всеблагия Бог да ни укрепи занаяпред във всичко, което Му е благоугодно и е спасително за нас, по-често да си припомним евангелските думи: "Каква полза за човека, ако придобие целия свят, а не спаси душата си?"

\*

Времето на нашия живот е твърде кратко. Трябва да го използваме - да успяваме да вършим добри дела, защото те ще се явяват с нас на Божия съд и ще ходатайстват за нашето оправдаване. Трябва постоянно да помним, че тук сме странници и пришълци, а истинското ни отечество е на небесата. Натам трябва да се стремим мислено. Там е приготвено неизказано блаженство за тези, които любяТ Господа и изпълняват святаТя Му воля. Животът ни е кратък. Нека да ценим всеки ден, всеки час, та да ги прекарваме душеполезно. Намираме се сякаш на пазар. Трябва да успеем да си купим небесни блага. А когато пазарът бъде затворен, тогава кой каквото е успял да си купи, с това и ще си остане. Това ясно е описано в притчата за мъдрите и неразумните девици.

\*

Трябва да бъдем внимателни и благоговейни към пътищата на Божия Промисъл, чрез което умът ни се просвещава със светлината на истината, според Господните думи: *Аз съм пътят, и истината, и животът* (Иоан. 14:6). В Свещеното Писание не всичко е открито на човека, поради ограничеността на разума му. Човек ще прогледне напълно едва след като премине във вечността. В настоящия живот на човека му е открито само толкова, колкото той може да побере и колкото му е нужно, по преценка на Бога, за този живот, който той живее чрез вяра. Той стои върху вратата като върху непоклатим фундамент".

\*

"Всички добродетели са приятни на Господа, но милостта стои над всичко, защото тя е накарала Господ да слезе от небето на земята, и само тя е толкова силна, че може сама да ни издигне от земята на небето".

\*

*Блажен оня, който пригледва бедни (и сиромаси)! В злочест ден Господ ще го избави* (Пс. 40:2) - казва Божественият Псалмопевец. В злочестия ден, тоест в деня на всемирния Страшен Божи съд, само милостивите ще бъдат удостоени с Божията милост. Господ, Който приема върху Самия Себе Си стореното на ближните добро, ще им каже: *Гладен бях, и Ми дадохте да ям; жаден бях, и Ме напоихте (...) наследете царството, приготвено вам от създание мира*. Блажени, които бъдат удостоени да чуят тези пресладки слова на Спасителя".

\*

"Каквото поседем през тукашния живот, това и ще пожънем през бъдещия. Там напълно ще разберем колко благотворни и скъпоценни са добрите дела, защото само те могат да ни осигурят вечно блаженство. Колко често виждаме в този свят как някои имат голямо богатство, но ни най-малко не се грижат да вършат добри дела, и така изживяват живота си само за свое удоволствие. Такива там ще чуят: *Чедо, спомни си, че ти получи вече доброто си приживе* (Лук. 16:25). Заради временни наслаждения те ще се лишат от вечно блаженство. Господ е нарекъл милостивите блажени, наследници на Небесното Царство, защото и Самият



Той е много милостив. Който е милосърден, той подражава на Господа и ще бъде удостоен да пребивава в неизказана радост заедно с Него и с всички, които са Му угодили.

Блажени внимаващите в Божието слово и грижещите се за това, което е най-нужно от всичко, тоест за небесното, тъй като всичко земно е суетно, нетрайно, ненадеждно. Необходимо е все по-често и по-често да мислим за вечния живот, неизбежен за всеки от нас. Там е истинското богатство, за увеличаването на което сме длъжни да се грижим денем и нощем”.

\*

Най-необходимо за починалите в Господа души е поменаването. Напразно някои издигат скъпи паметници - това не ще донесе ни най-малка полза на починалите. А поменаването и милостинята са две криле, с които душата се издига към Господа.

\*

За внезапно починалите, които не са били удостоени с християнско напътствие (тоест със свето Причастие - б. пр.), трябва да се усилят молитвите - и църковните, и домашните - и по възможност да се дава милостиня, с което и ще се запълни техния недостиг по безграничното Божие милосърдие.

\*

Според степента на отричането на човека от земното в душата му се възцаряват мир и тишина.

\*

Ако сърцето на човека се прилепя към суетните неща на този свят, то той вече не е раб Божий, а е раб на света и ще бъде осъден заедно с него.

\*

Хората от този свят постоянно тичат след щастието, а то не им се дава като някакво имане. Те приличат на жадни, които пият солена вода, защото вместо да правят суетните си желания по-умерени, ги разширяват.

\*

Не се извисявай, не се показвай с нещо особено в мнението си, а бъди в числото на другите, подлежащи на падение, грешки и различни немощи, че иначе току-виж ти пораснат рогца на суетеността.

\*

Главният труд на истинското подвижничество се състои в унижаване на своето “аз”. Послушанието стои по-високо от подвижничеството. Затова и е казано: “Настояващият на своето мнение или искащият да вземе превес в разговора нека знае, че е болен от дяволска болест”. Подобен на него е и онзи, който се счита за по-разумен от другите. Ако имаш разум, не го приписвай на себе си, иначе той ще ти бъде отнет заради неблагодарността ти.

\*

Търси повод навсякъде да се самообвиняваш за всичко. Не се успокоявай, докато Господ не те успокои. Иначе ще бъдеш ограден.

\*

Обичащите света са милиони, а любещите Бога са единици и целият свят не е достоен за тях.

\*

Бъди роб и слуга на всички, като подражаваш на Господ Иисус Христос.

\*

Цялата ти грижа да бъде за това - да бъдеш угоден на Възлюбилния те. Представяй си Го като Такъв, Който винаги те гледа и разглежда движенията на душата ти. Ходи пред лицето Му. Старай се да проявяваш въздържание, смирение и всяка добродетел, та да бъдеш удостоен с любовта Му.

\*

Послушанието е духовно мъченичество. Отсичането на волята се равнява на отсичане на части от тялото. С това се обяснява непрестанната бесовска ловитба, целяща да препъне послушника. Запазилият до края на живота си послушание към духовните отци несъмнено ще застане отдясно на Разпнатия. Послушанието ще покрие немощите му.

\*

Трябва да гледаме хладнокръвно на всичко житейско, земно и да се питаме: "По Бога ли е то?".

\*

Ако си прилепил сърцето си към нещо земно, ти си уловен. Ловецът само за това и се старее - да отвлече ума и сърцето ти от Бога.

\*

Най-нужното е: непрестанна молитва - и по време на хранене, и по време на пиене на чай, и непрестанно помнене на смъртния час.

\*

Вътрешното занимание е главата на всичко. Бог те пази на всяка крачка, а ти?...

\*

Път към просвещаване на греховната тъмнина:

Без Мене не можете да вършите нищо...

Отричане от своята воля, разум и сърце.

Всецяло поверяване на себе си на Божията воля.

Устата на духовника са уста Божии.

Послушание към братята, любов, снизходителност, неосъждане на никого.

Пост и молитва. Търпение с благодарност за всичко, което ни се случва - скука, тъга, болести.

\*

Размишления:

Плача и ридая...

1. Къде и как ще доживея края на дните си и колко общо ще живея?...

2. Какви ще бъдат старческите ми и предсмъртни болести или от какво, пази Боже, ще настъпи скорошната ми кончина?...

3. Кой ще бъде до мен при кончината ми, кой ще извърши Маслосвет и ще прочете молебния канон за разлъка на душа от тяло?...
4. Какво ще видя при напускането на този свят? Какво ще бъде излизането на душата от тялото? Каква ще бъде смъртната чаша?...
5. Дълго ли ще остане душата ми близо до тялото?...
6. В ковчег или мантия (тоест по светогорски) ще ме погребат и къде?...
7. Кой ще ме опее, кои ще бъдат певци?
8. Как Бог ще ми помогне да мина праз страшните митарства?
9. Какво ще стане после? Кой ще ме поменава?...

\*

Всяка сутрин. След като се помолиш на Бога, помисли за преживяното от теб, за твоя край, за това, което ти предстои през деня, и главно - за неизвестността на последния час. Отделяй по половин час за всичко това.

По време на хранене и на пиене на чай благодари на Бога, защото мнозина са лишени от това и страдат. След като се нахраниш, кажи благодарствена молитва, и си направи равносметка за изминалия половин ден. След като пиеш чай благодари и си направи равносметка и т.н. за четвърт час. Преди да легнеш да спиш, си направи равносметка за целия ден. Леглото е ковчег, подрасникът е погребален саван, одеялото е капакът на ковчега.

\*

Духовният живот изисква: уединение, тишина, състрадателност, мълчание, самовглъбяване, самоотричане, отказване от житейските суети и утехи.

Това не на всички е дадено. Който може да вмести, нека вмести. Онзи, който знае да върши добро и не върши, грях има.

\*

Живеейки в света, не е възможно съвсем да не се грижиш за потребното за живот. Но тези грижи трябва да бъдат на втори план, без да прилепваш сърцето си към тях и с пълно отдаване на Божията воля. Свети Иоан Касиан нарича излишните грижи за житейското смъртоносни.

Обграждаш се с житейски удобства, осигуряваш си бъдещето, а не знаеш и не помисляш, че смъртният час може би внезапно ще те свари точно в разгара на суетната ти дейност. Не помниш казаното: "В каквото те заваря, за това и ще те съдя".

Ако те повикат на весело пиршество и ти кажат, че след края му ще ти вържат ръцете и нозете и ще те предадат на съд, би ли отишъл на пиршеството при цялата му сладост? Не е ли описано същото в притчата за богаташа, който живеел в разкош и затова е бил хвърлен във вечния огън? За кратковременно удоволствие на тялото...

\*

Гледай на парите и на всичко земно като на духане на вятър и като на дяволски мрежи (последното е още по-вярно).

\*

В който ден не си висял на кръст - не си отишъл далеч.

\*

Когато се сърдиш, настояваш на своята воля или противозаконно изпитваш удоволствие от нещо, бесът, след като те е уловил в мрежата си, подскача тържествуващо около теб, а Ангелът пазител се отдалечава с наведена глава.

\*

Какво те интересува еди-кой си? Спомни си за жената блудница! Ако помисълът те кара да осъдиш някого, обвини себе си за това и изкушителят сам ще се улови с мрежите си.

\*

Сам не можеш да понесеш и една дума, а другите оскърбяваш дръзко, без да имат вина и без да си проучил как точно стоят нещата. Ама че си смирен!...

\*

Колкото по-строго и по-безпристрастно съди някой за собствените си дела, толкова по-снизходителен, но същевременно и по-точен е съдът му за делата на другите.

\*

Началото на въздържанието е отсичане на помислите и предварително установен ред (но всичко това не ще устои без призоваване на Божието име), и вътрешна молитва още по времето на трапезата или на чая. Тя не ще допусне излишък.

По-често трябва да призоваваш на помощ Небесната Царица. Знай и помни, че ти си агънце<sup>1</sup>, излязло на борба с чудовище - ламя, или че ти предстои изкачване в знойна жега по скали с петпудови<sup>1</sup> тежести на ръцете и на нозете. Какво можеш да направиш със собствени сили?...

\*

Преяждаш, напиваш се, а колко хиляди малки деца и старци умират през това време от глад, нямайки къшей плесенясал хляб. Обличаш се изящно, седиш в богато обзаведена стая, прислужват ти, а колко хора има, които нямат къде глава да подслонят и умират от студ, глад и болести.

---

<sup>1</sup>Пуд - стара руска мярка за тегло, равна на 16,38 кг.

---

# Старецът иеросхимонах Аристоклий (1838-1918)

Великият старец Аристоклий продължил делото на стареца Арсений.

Отец Аристоклий се подвизавал повече от четвърт век в руския манастир “Свети великомъченик Пантелеймон” на Света гора. В средата на 80-те години на XIX век той започва да служи в Москва, на “Большая Полянка”, където по онова време се намирало подворието на светогорския манастир “Св. Пантелеймон”. Десет години е оглавявал подворието и е бил председател на параклиса “Св. Вмчк Пантелеймон”, издигнат срещу църквата, посветена на Владимирската икона на Божията Майка, която се намира на “Никольская улица” край китайградската стена.

Московчани започнали да приивдат към батюшката за духовно обгрижване, знаейки, че добрият пастир не ще откаже на никого. Старецът Аристоклий, като светия праведен Иоан Кронщатски, е предавал пожертвованията на едни за нуждите на други, заплащал е обучението на деца от бедни семейства, помагал е, като светителя Николай Чудотворец, на девойки да се омъжат, устройвал е живота на много хора, вразумявал е, наставлявал е, молел се за чедата си, като с цялото си сърце и душа желал спасението им.

На стареца му се паднало да продължи и да развие книгоиздателската дейност на издателство “Света Гора”. Светогорското подворие започнало да издава “Душеполезен събеседник”. Това издание свидетелствало за живота на манастира “Св. Вмчк Пантелеймон”, в него били помествани животоописания на светогорски подвижници, светоотечески тълкувания на Свещеното Писание, писма на старци до техни духовни чедата, мъдри мисли на свети отци. Имало е много разкази за изцеления от чудотворни икони, станали както на Света Гора, така и в Русия от докарвани там с усилията на стареца Аристоклий светини, които той поръчвал за православни манастири и храмове от Московска епархия. Книгоиздателската дейност се разгръщала все по-широко. Духовната литература с характерната рисунка на Света Гора се радвала на все по-голямо търсене.

През 1894 година старецът се върнал на Света Гора, бил назначен за касиер, приел велика схима и по решение на събора на духовниците на манастира “Св. Пантелеймон” отново отишъл в Москва като председател на светогорското подворие.

Старецът Аристоклий бил вече на над седемдесет години, страдал от многобройни болести и се нуждаел от предан нему човек. До отеча по това време бил неговият послушник, впоследствие бележитият старец Исаия.

Старецът бил придобил от Бога дар да изгонва бесове, дар да извършва изцеления, дар да предвижда бъдещето.

При него в параклиса често довеждали обладани от зли духове. Щом старецът започвал да им чете закланателни молитви, а после ги помазвал с елей, те и пищели, и джавкали, и скимтели, а някои направо се усуквали и се тресели - страшно било да се гледа това. Старецът заповядал на бесовете да си тръгнат и те го слушали. Веднъж довлекли при него една обладана от бесове жена. Тя така се съпротивлявала, че двама яки мъже едва я удържали, и то само поради това, че я вързали с въже, от което тя все се мъчела да се освободи. Когато я поставили пред стареца, той я погледнал доста строго и рекъл: “На тебе кой ти разреши да влизаш в нея, а?”. И тогава обладаната от бяс отговорила с някакво тъничко, пискливо гласче, сякаш дори не била тя: “Не съм влизал в нея. Тя сама, тя сама! Тя прелюбодейства с ковача, имайки законен съпруг... И аз имах право да вляза в нея!”. По молитвите на стареца Господ пред очите на всички изцелил жената.

Много чудеса, изцеления на болни и нещастни са станали по молитвите на стареца в параклиса “Св. Пантелеймон” на “Никольская улица” и “Большая Полянка”, в светогорското подворие.

Старецът доживял да види и октомврийския преврат, и първите следреволюционни времена. Светогорският подвижник починал на 26 август 1918 година.

## Разкази за стареца Аристоклий

Старецът обичаше всичко да бъде покрито, така че нито просфорите, нито хлябът да стоят открити, и отец Н. винаги, щом чуеше батюшкините стъпки, бързаше по-скоро да покрие всичко. Батюшката винаги ни учеше: “Моля, покривайте всичко, така че нищо при вас да не бъде непокрито. Който има кравичка, да покрие ведрото за доене, млякото - всичко да бъде покрито с молитва. И не хвърляйте хляба заедно с боклука в помийната яма, а го натрошете на птичките. Всичко трябва да се върши благоговейно, благоприлично”. Той изобщо беше много акуратен и в нищо не обичаше немарливостта.

Мога да кажа твърде малко за отношението на стареца към хората, защото сутрин бързах за работа, а вечер мама ме чакаше, и старецът, знаейки това, нареждаше да ме пускат при него без ред, когато и да идвах. Рядко ми се налагаше да го чакам и затова не можех да видя всички скърби, всички телесни, душевни и духовни болести, с които идвах при него, но, както казваха, той бе излекувал множество недъзи.

\*

На всяко второ число от месеца, в деня след молебена, старецът раздаваше чрез отец Н. помощи: на един - десет рубли, на втори - пет, на трети - по рубличка, на някой - чай и захар, на друг - някакви дрехи или обувки. А на колко млади съпруги батюшката бе помогнал да си намерят работа, колко плащаше за учението на бедните! Преди началото на учебната година всички деца, които го познаваха, се събираха при него за благословение.

\*

Всяка неделя и на дванайсетте велики Господски и Богородични празници старецът служеше в Богоявленския манастир, в който обикновено служеха архиереите, които много го обичаха, особено Преосвещеният Трифон (Туркестанов). И нашият патриарх Трифон бе много добре разположен към него. Случваше се, отидеш, а там народът вече чака стареца - и в манастира, и на стълбищата от двете страни пред храма, и в храма, чакайки неговото, на нашия молитвеник благословение. Щом влезеше в църквата, старецът винаги благоговейно целуваше иконите. Същото правеше и преди да излезе. А ако не можеше да се приближи до някоя икона, я поглеждаше благоговейно, и ще въздъхне молитвено.

\*

А необикновените празнични неделни молебени в параклиса “Свети великомъченик Пантелеймон”! Който е присъствал на тях, никога не ще ги забрави. Събираха се толкова много хора, че ако мъничко закъснееш, вече не можеш да влезеш. Винаги отивах в три часа, за да заста на най-отпред, където служи старецът, а молебенът започваше в пет, а през зимата - в четири и половина, и свършваше в осем или малко след осем. Имаше изключително много болни - нервни, или както казват, урочасани, и щом старецът започне да слиза по стълбището от килията към параклиса, веднага разбираш, че е излязъл, тъй като сред болните се вдига врява и шум. “Идва, идва!” - крещят те, така че ужас те обзема.

- Е, как се помоли вчера? - случваше се да ме попита старецът, когато отида на другия ден при него за благословение.

- Ах, батюшка - ще кажа, - много хубаво беше! Само че отзад една Божия рабиня така викаше, че не ми позволяваше да се моля, а така ми се искаше да се моля!

- А ти - ще каже старецът - не обръщай внимание на това, което става зад теб, стой пред Господа и си внуши, че тук сте само Господ, Който те вижда, и ти, и сякаш няма никой друг.

\*

След молебена батюшката почти винаги казваше малко наставление. Обичаше изключително много Божията Майка и каквото и да започнеше да говори, винаги насочваше речта си към нея. Той имаше такава

необикновена, такава нежна и благоговейна любов към Божията Майка, че не можеше да говори без изключителна радост за Нея. И когато приемаше хора и на изповед не сваляше поглед от лика на Божията Майка, който се намираше пред него, сякаш Я питаше нещо.

\*

Никога не съм виждала стареца гневен или да се смее, а някаква тиха радост, някаква светлина го озаряваха целия, когато бе доволен от нещо; и се виждаше тиха тъга, а от гърдите му се изтръгваше дълбока въздишка, когато виждаше грях, неизправност, порок. Понякога се случваше да те вразуми като състрадателен баща или пък ще замълчи, ще въздъхне дълбоко-дълбоко, с вътрешна молитва. Забелязах молитвата му - лицето му така се изменяше, така се одухотворяваше, че бе невъзможно да не се забележи. А служенето му в храма бе изключително благоговейно, изключително умилително, сякаш е сам пред Господа и Му служи! Веднъж старецът служеше Литургия в храма на Владимирската икона на Божията Майка, а аз бях там с майка ми.

Внезапно тя ми казва:

- Виж как сияе лицето на батюшката!

Погледнах го и онемях от удивление. С него бе станало нещо необикновено. Лицето му бе прозрачно, бяло, вътре в него сякаш сияеше някаква светлина и проникваше през кожата.

\*

А колко внимателен беше батюшката! Винаги забелязваше как се молиш.

- Не си мисли, че хората са стъпкали с нозете си сълзите ти. Ангелът пазител ги е събрал всичките и ще ги пази.

А аз бях забравила, че предишния ден се бях помолила и бях поплакала от душа...

\*

Понякога се случваше, стоиш в църквата разсеяна, батюшката минава, кади на "Хвалите имя Господне...", щом се изравни с теб, ще се забави, ще те погледне втренчено и ще рече: "Жертва Богу е дух съкрушен", и така ще го изрече, така ще възбуди душата, с такова благоговение ще се изпълниш, че неволно ще се свлечеш на колене в молитва пред Господа. Именно със страх, благоговение и сърдечно съкрушение. А понякога нищо няма да каже, само ще те погледне, но така, че погледът му ще проникне дълбоко-дълбоко в душата ти и ще те научи какво да правиш. Или пък ще започне да те благославя и ще те отблъсне с ръката си, когато я целуваш. Казваше, че с това прогонва помислите и възбужда към трезвение.

\*

Независимо от видимата си снизходителност, любов и някаква тихост по отношение на хората, отец Аристоклий имаше твърда воля и не допускаше в духовните си чедата ни най-малко непослушание. Достатъчна бе само една тихо казана дума или поглед и отпаднаше всеки опит за непослушание. Но аз не привикнах и не разбрах скоро практикуването на духовния живот и непозволеността на своеволието. Така, веднъж му казвам:

- Батюшка, днес една Божия рабиня (където работех) ме помоли да отида да работя в кроачната, а аз ѝ казах: "Не, няма да отида да работя там, ще бъда по-добре тук, защото съм свикнала".

Като ме изслуша, той каза, без да ме поглежда:

- Иди.

После, като погледна право към мен, добави:

- А при нас на Света Гора е по-добре да изгониш послушника от манастира, отколкото да му дадеш свобода на волята му.

И батюшката така каза това, че мен ме затресе някаква треска. Не знаех какво да правя. Бях неопитна и не съобразявах, че трябва да поискам прошка. Паднах в нозете му и постоянно повтарях:

- Какво да правя сега? Ще отида, ще ѝ кажа...

Като видя състоянието ми, батюшката каза съдържано, спокойно:

- Не, дръж се, сякаш нищо не се е случило, работи както си работила досега, а ако пак те помоли, иди, без да противоречиш.

И веднага ме отпрати и спря да говори с мен. Не помня как съм излязла - такава скръб ме бе обзела. Постоянно си мислех: "Как ще отида сега при батюшката, как ще си върна благоразположението му?". Нямах сили да чакам кога отново ще ме пратят в кроячния цех. Не послушах стареца - избрах удобен момент и казах на онази Божия рабиня, че ще отида да работя там. Как се зарадва тя! Постоянно повтаряше: "Вие сте много, много нужна там!..."

\*

Отидох една вечер при стареца, изчаках реда си. Той ме благослови и каза:

- Не можеш ли да кажеш там, на началниците си: "Три Божии рабини, сестри, търсят работа". Помоли ги да им дадат работа. Само че нямат шевна машинка - може би и машинка ще им купят?

- Знаете ли, батюшка - казвам, - по-добре да помоля да ги устроят на място, а не да работят къщи. По-бързо ще ги устроят и е по-удобно да се помоля за това. И за тях е по-добре - след като отработят часовете си, ще успяват да ходят и на всенощно бдение, и на Литургия сутрин.

Батюшката ме изслуша мълчаливо, благослови ме и ме пусна. Вървя към къщи, а ми стана тежко на душата. И старецът не ми бе казал нищо такова, и сама като че ли не бях сторила нищо лошо, но ме налегна такава тежест, такава скръб, че ми се искаше да плача...

Скоро неочаквано срещнах същите тези сестри и казвам:

- Чуйте какво измисли батюшката - да помоля в нашата кроячна да ви дадат работа, че и шевна машина! Но това е напълно невъзможно. - Казах му: "Батюшка, по-добре да помоля да ги устроят на място".

Те ме гледат с широко отворени очи:

- Така ли казахте на стареца? Но как можахте? - и се смеят, и ме прегръщат. - Ех, и Вие! Та нима батюшката не знае кое е възможно и кое е невъзможно? Щом той е казал, значи е възможно.

- Как ще е възможно? - казвам им. - Ами че нали ще ми кажат: "Вие да не сте ненормална?". Това е напълно невъзможно!

Но те започнаха да ме убеждават, че за стареца няма невъзможни неща, и така ме засрашиха, че отидох при него и му казах:

- Батюшка, простете, че се осмелих да възразя на молбата Ви. Благословете, ще попитам за сестрите.

Отивам в кроячната, започнах да говоря да им дадат работа и че нямат шевни машини. И внезапно завеждащата казва:

- Кажете им да дойдат утре сутринта.

Минаха няколко дни, отивам при стареца, той ме благославя и казва:



- Каква машинка само! Крачна, "Сингер!"

Казва това с такава радост, с такава любов, а аз нищо не разбирам - за какво говори той? Тогава бях на общо благословение и ми бе неудобно да попитам. После вече разбрах, че тези сестри са ходили при нас в кроячната и са им дали изключително изгодна работа и са им купили шевна машина, ще им удържат по две рубли на месец за нея. Те бяха много доволни и казаха: "Старецът ни уреди всичко това!". Аз просто не вярвах на ушите си - нали само бях изпълнила молбата му... И при това не само се съмнявах, но и я считах за неизпълнима. И изведнъж всичко стана така просто и така бързо! Тогава вече действително разбрах, че много неща, които ни изглеждат невъзможни, за батюшката са възможни, и започнах да се отнасям с благоговение и дори със страх към всяка негова дума.

\*

Отивам една вечер при стареца, вземам си благословение. А той, когато благославяше, обичаше да казва: "Амин". Целунах ръката му, погледнах го в очите и очаквам, че ще каже: "Амин", а той ме побутна и каза:

- Иди в стаята, погледни Божия Угодник Николай.

Отидох, без да разбирам какво означава това, погледнах голямата икона на светителя Николай Мирликийски Чудотворец, целунах я и си тръгнах към къщи. Току-що си бях купила първата духовна книга "Поучения на авва Доротей". У дома я отворих и изведнъж чета: "Да гледаш някого в очите е дързост. Трябва да се приближиш до него и да говориш с наведени надолу очи". Тогава разбрах защо старецът каза така. Той въобще понякога поучаваше, без да казва направо или да изобличава, а сякаш с притчи.

\*

На мястото където работех, една Божия рабиня така ми завиждаше и се стремеше да ме злепостави пред собственичката, че с обидите си ме докара дотам, да искам да напусна работа! Не знаех какво да правя. Не казвах нищо на стареца - как така ще се оплаквам? Отивам веднъж при него след изкушение с нея, а той ме благославя и казва:

- Познаваш ли отец Н.?

- Познавам го, батюшка.

- Ами той не може да ме гледа! Никога няма да мине покрай мен, без да ме обиди. А аз винаги се моля за него. И ти също, ако ти се случи да потърпиш, прави за този човек сутрин и вечер по три поклончета.

- Батюшка, и мен също... - казвам аз. А той не искаше да ме слуша. Погледна сериозно, сякаш искаше да каже: "Нали за теб говоря".

\*

А как ме утешаваше батюшката с беседите си! Случваше се да каже:

- Ех, възлюбено мое чедо, ако знаеше как ми се иска да се спасите! Всичко бих претърпял заради вас, само и само Господ да ви спаси! Само и само да ви заведе при Него! Само и само да се спасите! Нямам по-голяма грижа от тази, да ви заведе при Господа, и на земята няма по-сериозно дело от спасението на душата. Целият свят не струва колкото една душа, служеща на Господа.

И от очите му падаха едри капки сълзи.

\*

Когато влизах в килията му за благословение или съвет, той винаги ще ме погледне в очите и ще запее: "Во смирении нашем помяну ни Господ: Аллилуиа!" - и с това влага в сърцето ми: "Смирявай се!".

\*

Отивам веднъж при батюшката и му казвам, че правя по триста поклона на ден. Той пита: “Какво?”. Повторих, че правя по триста поклона на ден, а той ме плясна по челото и казва:

- Какво правиш! Кой ти разреши?

Скоро прочетох в една книга, че без благословение не бива да се предприемат никакви подвизи и трудове, в противен случай може да се изпадне в такава гордост и прелест, че вместо до спасение да стигнеш до гибел.

\*

Веднъж отидох с изповедното си листче с грехове и в този момент един иеромонах се отби при стареца по някаква работа. Аз стоя на колене, но престанах да чета, а той казва: “Чети”. Продължавам да чета шепнешком, почти на ум - беше ме срам. А той високо повтаря и пита отново. Колко тежко и скръбно ми беше тогава! Мисля си: “Ох, дано този монах да си тръгне по-бързо!”. Чак после разбрах, че с това старецът лекуваше душата ми от гордост и своеволие.

\*

Майка ми вече няколко години се оплакваше от силни болки в ръката. Каквито и лекарства да изпробвахме и към каквито и лекари да се обръцахме, болката не минаваше. Случваше се, отида през нощта да погледна майка ми, дали не се е отвила, а тя седи на леглото и се люшка - така я болеше! Веднъж ѝ казвам:

- Да отидем при стареца, той ще помогне.

- Че какво може да направи той? С какво ще помогне? Какво ли не направихме вече!

А сама просто плаче.

Но все пак я убедих. Отидохме сутринта. Старецът не бе съвсем здрав и беше в килията си. Прие ни с такава любов! А сам някак все се усмихваше, не седеше на мястото си и сякаш очакваше някого. Благослови ни и започна да разговаря. Взе ръката на мама и започна да я разтрива. Свалих ѝ горната дреха, а той все продължаваше да търка ръката ѝ, и се усмихваше, сякаш имаше нещо утешително за нас и не можеше да не се усмихва от радост. На мен ми даде да разглеждам цял куп пощенски картички с изгледи. После остави ръката на майка ми, даде ни просфорка, помаза ни с елей и така, радвайки се, ни пусна. Качих майка ми на трамвая, а сама отидох на работа. Вечерта при нас дойдоха хора, сутринта отидох рано на Литургия, и така минаха няколко дни. Седя веднъж на работното си място и си мисля: “А какво ли става с ръката на мама? Нещо мълчи”. Вечерта я попитах. Мама се хвана за ръката и сякаш учудвайки се, каза:

- Не ме боли! И откакто бяхме при стареца, не ме е боляла нито веднъж.

Оттогава не е имала болки. Чак към края на живота си, десет-дванадесет години след описания случай, понякога се оплакваше, но вече от местца се болка - в ръцете и нозете. Мисля, че старецът се радваше, знаейки, че по молитвите му Господ е изцелил моята майчица.

\*

Батюшката винаги се радваше, когато виждаше усърдието на духовните си чеда един към друг или към другите. Испитваше необикновена благодарност и за най-малката подкрепа от страна на друг човек. Помня, че на големи празници правех венци от цветя за молебен в параклиса “Св. Пантелеймон”. И неведнъж, когато съм пристъпвала да целуна кръста и след това, когато съм минавала да си взема благословия, ми се е случвало да чуя от него думи на благодарност. Той с такава любов ще каже: “Господ да те спаси, възлюбено мое чедо”, и така ласкаво-ласкаво ще те погледне, че ти иде да полетиш сякаш с криле. Никаква житейска скръб не може да те извади от равновесие, сякаш живееш не в тяло, а само можеш да кажеш: “Господи, Майчице Божия!” - и нищо повече не казваш и не искаш.

\*

Веднъж прочетох в една книга, че във всичко е нужно смирение - не само по отношение на хората, но и по отношение на себе си, дори и в леглото например тялото ти трябва да бъде в смирено положение, да не се изляга неприлично. И това така ме удиви, че постоянно си мислех: "Ама че работа! Нима не може и да поспя, както ми се иска - да се протегна или пък да направя нещо друго?". Този помисъл ми се запечата в съзнанието. След няколко дни отидох при батюшката. Отец Н. казва: "Вървете, старецът е в килията си". Влизам, а той лежи в леглото и ме гледа. Спрях с недоумение и изведнъж си спомних за помислите си за това, как трябва да се лежи. Батюшката лежеше точно така, както бе описано в книгата - на една страна, с леко сгънати колене, бе подложил едната си ръка под главата, а другата бе поставил на коленете по протежение на тялото. И старецът ми показва някак с очи и всичко ми стана ясно, сякаш ме бе повикал, за да разреши недоумението ми, защото сутринта няха намерение да ходя при него. После се приближих до стареца и - не помня как се получи това - дали той ме повика, но само коленичих пред него и той с длан покри лицето ми. Батюшката лежеше неподвижно, без да ми казва нито дума, после ме благослови и аз си тръгнах, без да съм чула нито една дума, но чувствах, че съм получила и разбрала много.

\*

Както сега, така и преди, някак си не умея да се изразявам, и при това, като не познавах духовния живот, не разбирах какво трябва да кажа на стареца, за какво да попитам. Веднъж му казвам:

- Батюшка, вижте колко често идвам при Вас, а за нищо не Ви питам и не знам какво да попитам.

Той се наведе към мен и тихичко ми прошепушна:

- Не, не, ти все пак идвай, и по-често идвай!

Батюшката неведнъж е казвал:

- Не бива да се уморяваш до такава степен, че да оставаш без сили за духовен труд. Всичко трябва да бъде с мярка. А трябва да ставаш в три часа или в три и половина. И непрестанно призовавай Пресвета Богородица - дали отиваш на работа или вършиш нещо друго - казвай: "Цялото си упование възлагам на Теб, Майко Божия, запази ме под Твоя покров". Или така: "Богородице Дево, не ме презирай, настойчиво молещата за Твоята помощ и Твоето застъпничество". Или по друг начин, както умееш, само Я призовавай.

\*

Старецът ме учеше:

- Когато говееш, трябва да постиш два дни, изпълнявай правилото преди изповед и Причастие както се полага. На изповед стой на колене, със сложени кръстообразно пред гърдите ръце и с наведена глава. Към причастие пристъпвай със сложени кръстообразно ръце пред гърдите, пред светата чаша не се кръсти и оттегляйки се, не се кръсти, а само, без да сваляш ръцете, се поклони. Спусни ръцете, когато пристъпиш да пиеш светена вода, не по-рано. В деня на Причастието в никакъв случай не ходи никъде на гости, през деня не спи, а само ако си немощна, полежи малко, бодърствай и чети Евангелието.

\*

Батюшката забраняваше да се работи на празници, като казваше:

- Празничната работа я вземи и я хвърли в печката. На този, който работи на празник, работата няма да му спори.

\*

- Батюшка - казвам веднъж, - дадох ми работа, благословете да я свърша добре.

- Ех, възлюбено мое чедо - отговаря той. - Всичко това е временно, а ти се стреми към Господа!

\*

Старецът ми казваше, че ни очаква друг живот, пълен със скърби, че няма да има вяра, всички ще бъдат врагове един против друг, ще се опълчат един срещу друг, ще има купони за хляб, глад - всичко, което ни се наложи да преживеем по време на революцията. Говореше и за антихриста, за неговите предшественици

- Цени, цени това време, то няма да се върне.

- А аз, батюшка - казвам, - лошо изпълнявам всичко - ту поради немощ, ту поради немарливост.

- А ти най-вече вярата, вярата дръж здраво! Няма да има вяра. Тя ще бъде в твърде, твърде малко хора. - И после пак: - Чедо, пази вярата.

И казваше всичко това, когато още животът беше мирен, когато още не чувствахме заплаха над себе си. И с такава скръб говореше! След това няколко пъти се случи следното: отивам при него, той взема парче бял хляб, сякаш нарочно приготвен, целият плесенясал, старателно го загъва с бяла хартия за писане, завързва го с връвчица, внимателно ми го подава и казва:

- Яж.

Отивам си вкъщи и мисля: "Как да ям този хляб? Ами че от него се дига прах, целият е зеленясал". През онова мирно време с такъв хляб хранеха само добитъка. Мисля, мисля, а трябва да го изям - батюшката е наредил. Едва-едва го преглъщам... И дойде време, когато с удоволствие ядах и такъв хляб!

\*

- Почина една моя духовна дъщеря - каза той друг път (през 1915 година), - ще има служба.

- Как се казва, батюшка?

- Паша Дивеевска.

\*

Старецът не обичаше духовните му чедо да му се оплакват, че нещо не им е наред или че са недоволни от нещо.

- За всичко - казваше - трябва да казвате: "Слава Богу!". Ние сме недостойни да получаваме и това, което Господ ни праща.

\*

Веднъж отидох при стареца - той вече беше болен. Благослови ме и внезапно казва:

- Чеденце, какво време настъпва! Дечицата ще молят за хлябец, хлябец ще има, но няма да им дадат. А после ще става все по-лошо и по-лошо. А после ще има и печати. И на теб ще ти поставят печат и ще получиш хлябец. А народът ще стане жесток от такъв живот.

\*

Старецът ме учеше да избягвам многословието, разговорите, и по-добре да пребивавам в мълчание.

- Ако отидеш някъде и видиш, че там се води празен разговор, не по същество, поклони се, кажи: "Простете" - и си тръгни. А може да си тръгнеш и просто така, тихичко, незабелязано. Но не осъждай никого. Всеки сам отговаря за делата си пред Господа.

\*

Старецът ми заповядваше задължително да постя в сряда и петък, а ако може - и в понеделник, защото сряда е денят, в който Иуда е казал на първосвещениците, че ще им предаде Христа, в петък Спасителят е претърпял издевателства, поругание, бичуване и кръстна смърт с цел изкупуване на човешкия род, а понеделник е денят на Божия Архистратиг Михаил, предводителя на Небесните Сили, този пост е заради Ангела пазител.

\*

Старецът започна все по-често и по-често да боледува, почти не излизаше, приемаше посетители все по-малко. Казваше, че ни чакат големи скърби, глад, болести, молеше да не губим вярата и да се стараем да имаме любов един към друг.

- Ако нямате любов, целият ви труд ще бъде нищо.

- Батюшка, как сте със здравето? - ще го попиташ някога, макар да виждаш, че му е тежко. А той винаги весело ще отговори: "Слава Богу".

\*

И ето, моят скъп старец вече го няма. Остана само гробът му, на който ходя, и чувствам, че старецът не ме изоставя, чувствам неговото общуване с мен, неговите молитви и помощ.

Много пъти съм получавала помощ от батюшкиното застъпничество пред Господа - и при болести, и при изкушения, и в скърби, но най-вече - по време на глад. Случвало се е, няма нищо и няма откъде да се вземе, но отивам при портрета на стареца, откривам му нуждата си или му поисквам прошка, и винаги съм получавала облекчение. Той ми подари този портрет малко преди смъртта си с думите: "Това е за теб от мен". Той стана за мен като жив старец. Боя се дори да го кажа, но съм виждала - и неведнъж - промяна на израза на лицето му, на погледа му. Казвам това като пред Бога, не лъжа.

---

# Старецът Кирик

За съжаление, известни са ни твърде малко данни за стареца Кирик. Роден е в бедно семейство. Светското му образование се ограничило със завършването на градското училище. Но през целия си живот той е обогатявал богословските си познания и духовното си съкровище. След като постъпил млад в манастира “Св. Пантелеймон” на Света Гора, той е бил пратен първоначално в светогорското подворие в Москва, където е участвал в издаването на книгите на светителя Теофан, Вишенски затворник. По-късно старецът бил назначен за предстоятел на светогорското подворие в Одеса, където придобил широк кръг от духовни чедата, “от градоначалника до продавачките”. Като се върнал на Света Гора, той дейно се борил с ереста на Булат Булатович, който твърдял, че Бог присъства в самата дума на името Иисус Христос. По този повод бил изпратен с доклад до Светейшия Синод в Петербург.

След революцията старецът останал в манастира си, където е бил духовник на братята. През 30-те години на XX век по съвет на митрополит Антоний (Храповицки) Сръбският патриарх Варнава го поканил в Югославия.

Старецът Кирик е бил опитен деятел на сърдечната молитва и е назидавал чедата си преди всичко със собствения си пример. С прости и достъпни за всички думи той им говорел за великия подвиг на сърдечното съкрушение, смирение и послушание; напомнял им е, че заставайки на молитва, трябва да помнят, че Бог гледа моленията се; не красотата на облеклото, а скрития човек на сърцето (виж 1 Петр. 3:4).

## Из духовните поучения на стареца Кирик

“Трябва да имаш доброжелателен дух към всички без изключение. Да бягаш като от геенски огън от пороците: осъждане на ближния, гняв, вражда, злопаметност, подозрение, насмешки, недоброжелателност, и други подобни пороци, тъй като оная, която има тези пороци, е човекоубиец и син на антихриста”.

\*

Трябва да знаеш, че съществува задължителен закон на възмездието, тоест каквото направиш на ближния, непременно ще ти се случи и на теб - добро или лошо, - и макар мислено да осъдиш някого, същото ще те сполети и теб, защото: *с какъвто съд съдите, с такъв ще бъдете съдени; и с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери*, е казал нашият Господ.

\*

При църковна или килийна молитва трябва да се облечеш от главата до петите сякаш с дреха на виновност пред Бога и да си представиш, че си гукащо дете, и тогава да кажеш на Бога: “Господи, благослови ме да отправям молитви и моления към Твоето добросърдечие за моето недостойнство и за всичките ми близки, както живи, така и починали (имената), за които Ти умря на кръста”, а после казвай молитвата бавно, като пред Светия Дух. Трябва да се молиш и за самата молитва.

\*

По същия начин се обръщай към Бога и преди четене на Священото Писание.

\*

А когато пристъпваш към светата Чаша за Причастие, тогава не мисли нищо за греховете си, а само си кажи (мислено): “Господи, не съм достойна за Твоето сладко Причастие, но вярвам, че ще ме удостоиш”, а след това отвори широко портите на устата си, с благоговейно внимание и жива вяра, че Сам Христос те причастява невидимо за хората, но това действително е така, макар видимо да се извършва чрез свещеническа или архиерейска ръка. При това след светото Причастие трябва да целунеш горния ръб на светата Чаша, сякаш целуваш реброто на Христа, от което е изтекла светата Кръв.

\*

Трябва да имаш благоговение пред величието на Божеството, тоест краен страх да не разгневиш Бога нито с дело, нито с дума, нито с помисъл.

\*

Не гледай никого в очите, защото това (според светите отци) е духовна дързост, а имай всекиго като по-голям и по-добър от теб. Трябва да имаш съзнание за това при разговор и при среща с друго лице и да се изпреварвате един другото с поклон, “като отдавате един другиму по-голяма чест”, както е казал свети апостол Павел.

\*

Когато някой те хвали в очите, не бива да му отговаряш на похвалата, макар и със смирени думи, защото това би означавало, че похвалата, която не може да се слуша без вреда за душата, е приета, а трябва да замълчиш, и по време на мълчанието да мислиш за греховете си, знайни за Бога, макар хората да не знаят за тях. А когато чуеш укор или обида, тогава също не бива да отговаряш на тези думи, а трябва да мислиш, че Бог е допуснал това за твое смирение и търпение. И когато мислиш така (“Аз съм заслужила това”), тогава Светият Дух идва в душата ни и гради там спасението по незнаен за самите нас начин.

\*

Трябва да благодариш на Бога за всичките Му явни и неяви за нас благодеяния: “Слава на Тебе, Боже, че още съм жива и имам време за покаяние”.

\*

Най-важните добродетели са следните: искрена изповед, да считаш себе си за най-лош от всички и за най-грешен от всички и отсичане на своята воля.

Това са основните добродетели на всеки човек, а също и монашеските в частност.

\*

Не започвай никакво дело, дори наглед най-малкото и нищожното, преди да си призовал Бога да ти помогне да го превърнеш в действие. Защото Господ е рекъл: *Без Мене не можете да вършите нищо*, тоест нито да кажете, нито да помислите. С други думи: “Без Мен нямате право да вършите никакво добро дело!”. И затова трябва да призоваваме благодатната Божия помощ или с думи, или мислено: *“Господи, благослови, Господи, помогни!”*, с увереността, че без Божията помощ не можем да направим нищо полезно и спасително. А ако правим нещо, без да сме измолили благодатна помощ от Бога за делото си, с това само правим явна духовната си гордост и се противопоставяме на Бога. Но с призоваването на Божието име получаваме благословение от Господа, Който ще каже в оня ден: *Дойдете вие, благословените на Отца Ми, наследете царството, приготвено вам от създание мира*. А на тези, които няма да имат на себе си печата на Божието благословение, ще каже: *Махнете се от Мене, не ви познавам...* Ето колко е важно за нас призоваването на Божието име и получаването на благословение от Него за всички наши дела и начинания (и особено - преди четене на Свещеното Писание, и най-вече - преди молитва).

\*

“А когато ни нападне униние или ожесточение на сърцето, пречещо на молитвата, тогава, за да прогоним това бесовско изкушение, трябва да си кажем: “Господи, нямам нито умиление, нито усърдие, нито съкрушение, за да Ти се моля, както трябва!...” След такова сърдечно съкрушение Бог ще ни даде благоугодна и спасителна молитва, тъй като сърце, съкрушено и смирено, Бог не ще презре, тоест не ще остави без помощ. При такава

наша загриженост за Божията слава и при осъзнаването на немощта на нашето естество в теб ще се всели благодатна Божия сила и ти ще бъдеш в числото на тези, за които Христовият Апостол е казал: *Чеда мои, за които съм пак в родилни болки, докле се изобрази във вас Христос!*

Божие Царство не се отваря за този, в когото още тук, на земята, не се всели (според вярата му) Христос. А където е Христос, там е незалязваща светлина и няма тъмнина. И ще имаш в душата си мир и радост от пребиваването на благодатта на Светия Дух в сърцето ти като залог за нашето спасение и за вечната радост, която е на небесата”.

\*

“Веднага, щом забележиш в себе си (в светлината на съвестта и на Божия закон) грях на ума, с дума, с мисъл или някаква греховна страст или навик, която те надвива по всяко време и на всяко място, в същата минута се кай пред Бога (макар и мислено): *Господи, прости ми и ми помогни!* (Тоест: “Прости ми, че Те оскърбих, и ми помогни да не оскърбявам Твоето величие.) Трябва да произнасяш тези три думи: *Господи, прости и помогни*, бавно и няколко пъти или по-точно, докато въздъхнеш. Тази въздишка означава идването на благодатта на Светия Дух, Който ни е простил греха, за който се каем в дадения момент пред Бога. Тогава всяко бесовско действие в мислите ни, и особено - във въображението ни, отпада от нас. И ако бесовското действие дойде отново, отново се помоли с покаяна молитва. Само по този начин човек ще постигне чистота на сърцето и душевен мир. При такова покаяние никаква страст (тоест нередна мисъл) или греховен навик не може да устои, а постоянно ще се смалява и накрая напълно ще изчезне според степента на чистота на сърцето. Защото Господ е рекъл: *Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога* - и най-напред в изпълненото си с душевен мир сърце, защото Свещеното Писание казва: *В Салим* (слав.: *мира*) (тоест в мирното сърдечно устройство) *беше Неговото жилище, и Неговото пребивание - на Сион* (Пс. 75:3). Но за да имаме добър навик за покаяние пред Бога, трябва силно да пожелаем да имаме твърда решимост за това спасително дело и да молим Бога да укрепи волята ни за това дело. И да го започнем от момент, когато денят клони към вечер и настъпва нощ, и тогава, преди да легнем да спим, трябва да помислим: “Как прекарах деня?”.

Спомни си къде си бил, какво си видял и какво лошо си направил против Бога, против ближния и против съвестта си, и ако видиш нещо греховно, покаяй се пред Бога за целия ден, а ако не видиш, не си спомниш нищо, това не означава, че нищо не се е случило, а означава, че поради разсеяност на мислите всичко е забравено. Тогава трябва да се каеш пред Бога и за самото забравяне за Бога, като казваш: “Забравих Те, Господи! Горко ми! Но Ти, Господи, не ме забравяй, забравящият Те!”. И трябва да произнесеш (макар и мислено) тези думи няколко пъти с протяжен тон, защото точно при такъв тон, а не при скоропоговорка сърцето е съкрушено и смирено. Тогава и ще се получи въздишката, като знак на идването при нас на благодатта на Светия Дух, без Когото човек сам по себе си е нищо! “Ако Господ не съзида душевния дом, напразно се трудим”, пее Светата Църква.

Вечерният навик за покаяние пред Бога ще те доведе по-нататък до средата на деня, а после ще улавяш греховното падение и в малките неща. Такова покаяние пред Бога без особени подвизи ще те доведе до пълно съвършенство или святост! Както са казали по този въпрос древните свети отци, Бог не изисква от нас извънредни подвизи, а малки, само че - постоянни, по думите на светителя Йоан Златоуст.

## **Някои монашески опити (които не са чужди и на миряните)**

Трябва да преминаваш спасителните пътища (тоест църковното и килийното правило) с голямо смирение, без да мислиш за себе си, че вършиш нещо добро, а като търсиш чрез тях помощ от Бога за побеждаване на борещите се с нас страсти и като очистиш чрез тях потъмнения от страстите Божий образ, стремейки се към Божията любов, но, не можейки да я достигнеш поради висотата ѝ, да слизаш в най-дълбоко смирение, тогава Господ ни награждава с духовни дарове. Но е погрешно да искаш или да желаеш духовна награда заради подвизите. Това - кога, кого и с какво ще награди - е в Божията воля.



Пазете се от това - да мислите, че вършите нещо добро. Това има лоши последствия. Всичко трябва да се върши със смирение, от което и се ражда духовен плод: любов, радост, дълготърпение, кротост, въздържание и т.н. Помнете, молитвата е дар, а не е ваша собственост. Този дар трябва да бъде заслужен не само с молитва, но и с други добродетели: смиреномъдрие, простота, търпение, простодушие, а без тези добродетели, макар някой да се моли, мислейки, че уж е придобил молитва, всъщност се мами. Това не е молитва, а е маска на молитва!

Не бива да се отчайвате, ако нямате чиста молитва, и не бива да я оставяте. Трябва да се подготвяте за нея с вяра и като си представяте Божието величие и собственото си нищожество, нуждаещо се от Божията помощ. А най-вече, тоест най-много от всичко, когато искате да отправите молитва, трябва да изгоните от сърцето си злопамятността по отношение на ближните.

Чрез помненето на излизането ни от настоящия живот ще придобием сълзи, в които няма падение, тоест високоумие. Нерядко към това божествено ридание се примесват богопротивни сълзи, произлизащи от тщеславие. Истинското съкрушение се състои в това, когато душата ни стине без каквато и да е гордост, без да търси никакво утешение за себе си. Когато някой плаче и при това се смее или се гневи, такива сълзи са неправилни: под носа на такива явно танцуват бесове. Често се случва така, че лекомислени сълзи възгордяват хората. Отхвърляй с десницата на смирението раждащата се в сърцето ти радост като нещо неочаквано, за което си недостоен, та да не бъдеш измамен от нея и вместо пастир, да приемеш вълк. От постоянното упражняване се ражда навик, навикът се превръща в чувство, а това, което се прави с чувство, не може да бъде премахнато лесно. Макар и да извършваш велики подвизи, ако не придобиеш изпитващо болка сърце, всички те са лицемерни и суетни. Ако при наличие на сълзи мислиш, че те идват от любов към Бога, то това е явна прелест. Най-напред трябва да понесеш скърбите, срещащи се при изпълняването на Божиите заповеди, и чрез тях да бъдат изцелени страстите, и тогава няма да търсиш утешение, а то само ще дойде.

Трябва да пребиваваш повече в покаяние, а не - да търсиш утешения. А един духовен мъж предпочита кръста пред духовните наслаждения и казва, че ние търсим в тях не Бога, а себе си.

Когато вървиш със смирение и не търсиш утешения, а освен това и се счита за недостоен за такива, то ще придобиеш и духовни плодове, ако не скоро, то - в края на живота си. Високоумието, самонадеяността и превъзнасянето на ума погубват всички подвизи и добродетели - толкова опасна е тази незабележима болест на душата! Винаги остава несъвършен този, който си мисли, че сам е достатъчен да ръководи самия себе си. Който пита без вяра, не получава никаква полза, а щом някой се препъне в камъка на неверието, то такъв без съмнение вече е паднал или ще падне. И наистина е така, че *всичко, що не е от вяра, е грех!* Така и Иисусовата молитва трябва да казваш не за да придобиеш дара на молитвата, а за да побеждаваш страстите по Божията воля, с преданост към твоя Създател, като Негово създание, като изразяваш пред Него немощта си и искаш от Него благодатна помощ, която се разпознава при смирената въздишка.

При молитва не си представяй в ума си никого и нищо, освен Бога. Ние имаме три врага: своята воля, самооправданието и човекоугодничеството. Божият път е да отсичаме своята воля.

Невъзможно е да се спасим по друг начин, освен чрез строго внимание и пазене на ума.

Желаещият да спазва заповедите трябва да започне със страха Божий, за да не се подхлъзне в пропастта, тъй като при седемте дара на Светия Дух, който не започне от страха, никога не ще достигне до другите. Така и в Господните блаженства Господ най-напред ни учи на страх, като казва: *блажени бедните духом*, тоест всеки да бъде проникнат от страх Божий, като има неизказано съкрушение на душата. Начало на мъдростта е страхът Божий.

Винаги трябва да имаме благоговейно разположение на духа, особено на молитва или когато говорим или слушаме за Бога. До такова благоговейно разположение ни довежда непостижимостта на Божеството.

Мислите ни, думите ни, делата ни - всичко това се съхранява! Не можем да ги унищожим, защото съществува властен закон за съхранение на мислите! Те още тук, на земята, не отстъпват от нас. И някога след смъртта ще се върнат при нас и ще живеем заедно с тях в самотата на вечността! На Бог Му се угажда чрез

вътрешното настроение - чрез вяра, страх Божий, преданост към Него, сърдечно прилепване към Него и надежда на Него. Който проявява снисходителност към брат си поради страх Божий, Духът Божий почива на него.

Трябва да се молиш с Иисусовата молитва с осъзнаване на Божието присъствие и с убеждението, че не ти виждаш Бога, а Бог вижда теб и познава всичко, което е вътре в теб; с поддържане на мирна, неподвижна топлина, с размишляване за Христовите страдания и с благодарност към Бога за всичко, за всичко!

Страхът Божий да не престава и трезвеността да не угасва и да не отслабва!

Признак за преуспяването в духовния живот е все по-голямото и по-голямо осъзнаване на своята негодност в пълния смисъл на думата, без никакви ограничения. Има множество добри чувства, но чувството за негодност е основното, така че, щом го няма, значи всичко е тръгнало не направо, а накриво.

Чети с размишляване и с прилагане към себе си.

Пази се като от огън от тщеславие, лицемерие, лукавство и осъждане.

Считай всеки човек за по-добър от теб. Без тази мисъл, дори някой и чудо да извърши, не е угоден на Бога.

При молитва трябва да има благоговение, надежда и отдаденост на Божията воля (с вяра в Бога).

При молитва трябва да имаш силно желание.

Умът на тези, които ни най-малко не се грижат за очистването и поправянето му, се опива от самомнение и се вцепенява под въздействие на бесовете.

Ходи с непрестанно помнене на Бога и помнене на смъртта, и с това възбуждай бодър и ревнуващ за спасението помисъл.

Главното е стоенето и ходенето пред Бога с викане към Него от сърцето.

Молитвите, отправяни без каквото и да е сърдечно чувство, са неприятни на Бога и по-скоро възпламеняват гнева Му, отколкото благоволенieto и милостта Му.

Започвайки молитви, трябва да се приготвим за тях. Трябва да си представим живо Божието величие, а после от Него да обърнем погледа си към самите себе и да видим, че при цялото ни тщеславие в основата си не сме нищо повече от шепа прах.

Не бива да излагаме пред Него нито едно от желанията си, без да сме поискали от Него прошка за това, че дръзваме да Му говорим.

Всичко е от Бога, всяка дарба. Човек няма с какво да се похвали.

Стой пред Господа изправен, със страх и трепет, направи на челото си кръстен знак и отправяй към Него молитви.

Рано сутринта, след изминалата нощ, и вечерта, след изминалия ден, кажи с умиление в молитвата си към Владиката Бога: "Владико! Прости ми всичко заради Твоето свято име и изцели душата ми, защото съгреших пред Тебе".

Душевният сън е нерадение и непомнене на смъртта.

Забравата, нехайството, безгрижието и незнанието са гиганти, които се борят с нас до гроба.

Господ избрал апостолите, за да бъдат с Него и да ги изпраща да проповядват и да имат власт да изцеляват недъзи и да изгонват бесове. И всеки християнин е избран за подобни дела, а именно: да бъде с Господа с

непрестанно помнене за Него и със съзнание за Неговото всеприсъствие, с проповядване и изпълняване на Неговите заповеди и с готовност да изповядва вярата си в Него. Всеки християнин има власт да изцелява недъзи - не чужди, а своите, и не телесни, а духовни, тоест греховете и греховните навици - и да изгонва бесове, като открива всяваните от тях зли помисли. Прави така и ще бъдеш апостол, извършител на това, за което си избран от Господа.

Пази ума и сърцето по всяко време. Пази го от всякакви празни мисли и с чувство на страх Божий и за непостижимото Му всеприсъствие, с покаяно разположение на духа, внимателно се самопринуждавай към молитва. С Божия помощ пази ума и чрез молитвата ще придобиеш всичко и ще се спасиш.

Покаяние пред Бога: "Господи, прости и помогни!". Малко думи, но това покаяние може да доведе човека до съвършенство без особени подвизи, тъй като споменът за покаянието не ще позволи на волята да съгреша.

Бой се да не спреш вниманието си и да галиш в душата си нечисти помисли, защото, макар от това да не е станало нищо нередно в тялото ти, ти ще останеш виновен пред сърцеведеца Бог, Който е казал: *Всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си.*

Постоянно бди над душата си и духа си, над тялото, осезанието, езика, погледа (предимно чрез него демоните проникват в сърцето ни), слуха, над мислите и всичките си действия. Внимавай особено, през времето, посветено на молитва, въображението ти да не блуждае от предмет към предмет, а ходи винаги със страх и сякаш пред лицето на Бога, изгонвай от сърцето си всички земни мисли и грижи, бъди по време на молитва като един от блажените духове, съзерцаващи Бога на небето, прилепвай се към Него, подобно на херувимите и серафимите.

Който се прилепва с духа си към Бога - *един дух е с Него!*

Не съди и не унижавай никого, защото от това изнемогва сърцето и ослепява умът; а оттук се появява нехайство и се ражда сърдечна безчувственост. Божият път е - във всичко да отсичаш своята воля и да се считаш за последен и най-лош - в това е спасението. Умът бива грабван от зверовете, когато човек не побърза да укори себе си. Тогава е необходимо лечение: покаяние. Който проявява снизходителност към брата си поради страх Божий, върху него почива благодатта на Светия Дух. Собствената ни воля ни пречи да достигнем до умиление. До смирение ни довеждат: вярата, надеждата и любовта. На начинаещия монах му прилича следното: дълбоко смирение - да счита себе си за нищо и да не се сравнява с никого; пълно послушание и покорност; и когато бива презиран, да не негодува.

Чрез търпение на скърбите спасяваме душите си и ставаме съучастници в Христовите Страдания не по друг начин, а чрез търпение на скърбите. За всичко благодари на Бога, защото благодарността ходатайства за нашите немощи. Правилото ти да се състои в това - да живееш, като внимаваш в помислите си, и да имаш страх Божий, като принасяш покаяние и търпиш изкушения и скърби.

Дай на тялото си труд според силите му и насочи целия си подвиг към ума, показвай се пред Бога в ума си, като помниш смъртта.

Само Бог е навсякъде и във всичко, така че вижда и всичките ни помисли, и всичките ни вътрешни движения, и всички скрити неща в душата. Няма създание, което да е скрито от Него, а всичко е голо и открито пред очите Му! И Той справедливо изпитва сърца и утроба.

На Бога Му се угажда с вътрешно настроение, вяра, страх Божий, преданост към Бога, сърдечно прилепване към Него и надежда на Него. И почти цялата ни външна дейност преминава в общуване с братята. Главното тук е не на себе си да угаждаме и не своето си да търсим, за каквото и да става въпрос.

За монаха е невъзможно да се спаси по друг начин, освен чрез строго внимание и пазене на ума! След смъртта душата ни няма да бъде освежена от вечен сън. Не. Нашите мисли, нашите думи, нашите дела непрестанно и неуморно ще идват и ще си отиват... ужасно разкаяние ще гори като пожар в душата ни. Това е самият ад! Това е онзи вътрешен свят, който сами сме си изградили през живота, вечен огън, безкрайно общуване с постъпките от земния ни живот. Отрова за душата са: злопаметността, злобата,

враждата, измамата, неприязънта, омразата, завистта, подозрителността, отмъстителността, мнителността, недоброжелателството, тщеславието, гордостта, лукавството, сърдитостта, клеветата, ревността, кавгата, склонността към спорене, осъждането, огорчението, гневът, човекоугодничеството, самоугодничеството, сребролюбие, плътската похот и услаждането от нея посредством сласт в помислите си, недоверие, безстрашие пред Бога, униение, печал, възразяване, преяждане, користолобие, безнадеждност, униение, леност, безгрижие, самодоволство, самомнение и други фини скрити страсти, приведени в движение от демоните в мислите ни.

Възможно е и за малко време да достигнеш до съвършенство на душата си, необходимо е само да се захванеш с главното: имай смирение на духа, считай се пред всички за слуга и сякаш за продаден роб, имай детска простота и любов към всички, а по разум бъди пълнолетен мъж. Този път е труден, но е най-краткият.

Но у теб има скрито желание за превъзходство и тази немощ се проявява чрез завист и настойчивост до упоритост, недоволство, гняв и бързо смущение (всичко това се върши въз основа на търсенето на слава).

Гледай края на вниманието и молитвата и не се мами. Защото техният край, умилението, е постоянно съкрушение на сърцето, любов към ближния и други подобни.

На Страшния съд най-много ще потърсят сметка за недостиг на любов към ближния - любовта е Самият Бог! Дори ангелите не могат да постигнат това чувство. За поелия по духовния път са опасни не толкова страстните изкушения, понеже са явно зло, колкото разленяването, изоставянето на вниманието, забравянето и умствените представи от врага под благовидни предлози. Причината за забавянето на това, разбира се, е разсеяността. При най-малкото отклонение от помненето на Божието присъствие и следователно, от Неговата скрита в нас сила, човек много лесно, по умствени представи, внушени от врага, се отдалечава от Бога! Изпадайки във внушаваното от дявола самовластие, лесно, като сух лист, пада от дървото! Уви!.. Като се успокоява с известни познания, не може и да се изправи от нехайство и не чувства, че слиза отново до степента на начинаещ! Виж какви са плодовете ти от познанието, на което ти безгрижно почиваш!... О, колко са необходими бодро сърце и трезва мисъл - да виждаме пред себе си Бога, защото без Него не можем и да помислим нещо добро! Когато човек се моли, тогава той разговаря с Бога, а когато чете Свещеното Писание, тогава Бог разговаря с човека.

Всичките ти дела да бъдат предхождани от телесно целомъдрие и чистота на съвестта, тъй като без тях всяко дело е суетно пред Бога. И знай за всяко дело, което извършиш без размишление и изследване, че то е суетно, макар да е благоприлично, защото Бог вмениява правда по разсъдливост, а не по неразсъдливо действие.

Пазенето на разсъдливостта е по-добро от всеки начин на живот, по какъвто и начин и в каквато и човешка мяра да бъде воден.

Този, който в единение с Бога винаги е обезпокоен от мисълта за Неговия Съд, е храм на благодатта. А какво означава да имаме безпокойство за Неговия Съд, ако не това - винаги да търсим Неговото упокоение, да скърбим, непрестанно да се безпокоим за това, че не можем да достигнем до съвършенство поради немощта на естеството ни? Да имаме непрестанна скръб за това означава - непрестанно да носим в душата си спомена за Бога, както е казал свети Василий Велики.

Неразсеяната молитва поражда ярка мисъл за Бога. И внедряването в душата на спомена за Бога е вселяване в нас на Бога. Така ставаме храм Божий.

Грижата за това и съкрушеното сърце са подготовка за упокоението в Бога.

Имай Божий страх в сърцето си и се моли на Бога често със сълзи.

Имай за цел на ума си измолване на благодатта на Светия Дух.

Преминавай от благоговение към страх Божий, а не обратно, иначе ще паднеш в такава пропаст, от която няма да излезеш, и ще загинеш...

При молитва трябва да си представяш, че си гукащо пеленаче и с детска любов и простота да казваш молитвите си към Бога - твоя Създател.

Бой се по време на молитва да си представяш каквото и да е, така че по време на молитвата ти между Бога и теб в ума ти да няма никого и нищо, в противен случай Бог ще те отхвърли от лицето Си.

Убеди се, че си нищо, и тогава ще бъдеш нещо, а ако си мислиш, че си нещо, тогава ти си нищо. Убеди се, че не ти гледаш Бога, а Бог гледа теб; разликата между първото и второто е като разликата между небето и земята. Който не знае това, не може да се моли истински и неминуемо изпада в самоизмама, а след това - и в бесовска прелест.

Сражавайки се със страстите или със злите навици, човек същевременно трябва, с помощта на Божията благодат, да отглежда в себе си кълна или зародиша на духовния живот. Положителните условия за съзряване в духовния живот са следните: 1) навик за постоянно помнене на Бога и размишляване за Него и Неговите съвършенства; 2) всичко да се върши за слава Божия, и 3) да се пребивава в послушание към Божията воля. Целта е стремежът към Бога. Страхът Божий и следването на своята съвест са неизчерпаем извор на духовни радости!

Отдаляят се на Бога или удостоеният с този дар започва да бъде действен от Бога и Бог го чува и действа в него или чрез неговите сили. В това се състои истинският, божествен живот на духа ни. Това е жив съюз, живот в Бога, утвърждаване в Него и с цялото ни същество - мисъл, сърце и воля. В духовния живот на човека този живот се изразява в "ходене пред Бога", богомислие, молитва и послушание към Неговата воля.

Преди всяко добро начинание измолвай благодатта на Светия Дух, *защото без Мене не можете да вършите нищо.*

Винаги трябва да се стараем да ходим в смирение, съгласно Господните заповеди. Господи, помогни ми! Господи, укрепи немощта ми и отвърни очите ми от суетата и от всичко несполучливо!

Когато има сълзи, не се услаждай от тях, не мисли, че са от благодатта, а след сълзите трябва да мислиш за какво си ги проливал, в противен случай бесовете ще откраднат сълзите: или ще се потщеславиш, или ще се усладиш от тях, и сълзите ще бъдат напразни... Няма отрова, по-силна от отровата на аспидата и василиска, и няма зло, по-голямо от самолюбието.

Амин. И слава на нашия Бог!

---

# Преподобният старец Силуан Атонски (1866-1938)

Животът на великия светогорски старец преподобни Силуан е бил умерено суров, с пълно пренебрежение към външността и към тялото. Старецът се обличал небрежно, като монах работник, носел много дрехи, защото през годините на пълно пренебрежение към тялото често се простудявал и страдал от ревматизъм. По време на пребиваването си в стария Русик силно си простудил главата и мъчително главоболие го принуждавало да лежи на легло. Тогава прекарвал нощите извън манастира, в голямото помещение на продоволствения склад, за който отговарял. Правел това за по-голямо уединение.

Когато бил назначен за първи път за иконом, като се прибрал в килията си, се молел горещо Господ да му помогне да изпълнява това отговорно послушание. След дълга молитва получил в душата си отговор: “Пази дадената ти благодат”. Тогава разбрал, че пазенето на благодатта е по-важно и по-ценно от всички други дела, и затова, като поел послушанието на иконом, той непрестанно следял молитвата му да не престава.

Като иконом на манастира преподобни Силуан имал под свое разпореждане около двеста работници. Сутрин обхождал работилниците и давал общи указания на старшите майстори и след това отивал в килията си да плаче за “Божия народ”. Сърцето го боляло от скръб за работниците; оплаквал всекиго.

Старецът се е молел тайно за “Божия народ”, но работниците чувствали това и го обичали. Никога не натрапвал своето присъствие по време на работа, не ги гонел и те, приласкани, работели по-весело и с по-голяма енергия, отколкото при другите.

Преподобни Силуан бил малограмотен, през детството си ходил в селско училище само “две зими”, но от постоянното четене и слушане в църквата (на Света Гора по време на нощните служби, и особено на всенощните бдения, които продължават по осем, девет и повече часа, четат на глас много поучения от светоотеческата книжнина) на Священото Писание и на велики съчинения на свети отци той се развил много и правел впечатление на начетен в монашеско отношение човек. По природа имал жив и съобразителен ум, а дългият опит на духовна борба, на вътрешна умствена молитва, опит на изключителни страдания и на изключителни Божествени посещения, го направили изключително мъдър и проникателен.

През 1932 година един католически лекар посетил манастира и с удивление узнал, че монасите четат Иоан Лествичник, авва Доротей, Теодор Студит, Иоан Касиан, Ефрем Сирий, Варсануфий и Иоан, Макарий Велики, Исаак Сирий, Симеон Нови Богослов, Никита Стифат, Григорий Синаит, Григорий Палама, Максим Исповедник, Исихий, Диадок, Нил и други отци.

Тогава Старецът Силуан отбелязал: “Нашите монаси не само четат тези книги, но и сами биха могли да напишат подобни на тях... Монасите не пишат, защото вече има множество прекрасни книги и те се задоволяват с тях, но ако тези книги поради някаква причина изчезнат, монасите биха написали нови”.

По време на дългия си живот на Света Гора старецът се срещал с мнозина големи подвижници. Някои от тях познали от опит състоянията, за които пишат такива велики аскети, като Исаак Сирий, Макарий Велики и други, и затова думите на стареца са напълно естествени. Самите големи светогорски подвижници са считали, че преподобни Силуан е “достигнал мярата на светите отци”.

При беседа преподобният сякаш се срамувал да отиде по-далеч от намека, благодарение на което голямата му мъдрост и изключителният му опит често оставали скрити за събеседника. Приживе преподобният старец останал за болшинството “неявен”. Без съмнение, това е била не само Божията воля за него, но и неговото собствено желание, което Бог приел и изпълнил, като го скрил дори от болшинството отци от Света Гора. Само някои монаси и немонаси, лица, които са посетили Света Гора или са водели кореспонденция с него, го оценили и дълбоко го обикнали. Сред тях е имало и епископи, и свещеници с висше богословско образование, и благочестиви миряни. Особено много обичали стареца монаси от сръбските манастири. Те виждали в негово лице духовен отец, който ги възраждал с любовта си.

Един православен чужденец гостувал доста време в манастира. Срещата със стареца му направила дълбоко впечатление. Той го обикнал и често ходел при него. Монасите узнали това. Веднъж един от най-влиятелните съборни старци, иеромонах Н., начетен човек с жив ум, го срещнал из коридорите на манастира и казал: “Не разбирам защо вие, учените академици, ходите при отец Силуан, неграмотния мужик? Нима няма никой по-умен от него?”. “За да разбере някой отец Силуан, трябва да бъде академик” - отговорил гостът не без болка в душата.

Същият иеромонах Н., продължавайки да не разбира защо “учени” хора уважават и посещават стареца Силуан, разговаряйки с отец Методий, монах, който много години отговарял за книжарницата на манастира, отбелязал: “Чудя се, защо ходят при него. Той май нищо не чете”. “Той нищо не чете, но всичко върши, а другите много четат, но нищо не вършат” - отговорил отец Методий.

Старецът схимонах Силуан починал в два часа през нощта срещу 11/24 септември 1938 година и бил погребан същия ден следобед в четири часа.

## Из духовните наставления на преподобни Силуан

Какво трябва да правиш, за да имаш мир в душата и тялото? За тази цел трябва да обичаш всички като самия себе си и всеки час да бъдеш готов за смъртта. Когато душата помни смъртта, се изпълва със смирение и цялата се отдава на Божията воля, и желае да бъде в мир с всички и обича всички.

\*

Господ обича хората, но изпраща скърби, за да познаят хората немощта си и да се смирят и за смирението си да приемат Светия Дух, а със Светия Дух - всичко добро, всичко радостно, всичко прекрасно.

Някой много страда от бедност и от болести, но не се смирява и затова страда без полза. А който се смири, ще бъде доволен от всяка съдба, защото Господ е богатството и радостта му и всички хора ще се удивляват на красотата на душата му.

\*

Казваш: “Имам много скърби”. Но аз ще ти кажа или по-добре Сам Господ казва: “Смири се и ще видиш, че бедите ти ще се превърнат в покой, така че и ти самият ще се удивиш и ще кажеш: “Защо по-рано се мъчих и скърбях така?”.

А сега се радваш, защото си се смирил и е дошла Божията благодат. Сега, макар и да живееш в бедност, радостта не ще те напусне, защото в душата ти има мир, за който Господ е казал: *Моя мир ви давам*. Така Господ дава мир на всяка смирена душа.

\*

Всички искат да имат мир, но не знаят как да го постигнат. Паисий Велики се гневял и молел Господ да го избави от раздражителността. Господ му се явил и казал: “Паисие, ако искаш да не се гневиш, не пожелавай нищо, никого не осъждай и не мрази, и няма да се гневиш”. Така и всеки човек, ако отсича своята воля пред Бога и пред хората, винаги ще има мир в душата, а който обича да върши своята воля, никога няма да има мир.

\*

Душата, предала се на Божията воля, понася леко всяка скръб и болест, защото и в болестта тя се моли и съзерцава Бога: “Господи, Ти виждаш моята болест; Ти знаеш колко съм грешен и немощен. Помогни ми да

търпя и да благодаря на Твоята благодат”. И Господ облекчава болестта, и душата чувства Божията помощ, и е благодарна и весела пред Бога.

\*

Ако те постигне някакъв неуспех, мисли: “Господ вижда сърцето ми и ако Му е угодно, ще ми бъде добре, и на мене и на другите” - и така душата ти винаги ще бъде в мир.

А ако някой роптае: “Това не е така и онова не е хубаво”, никога не ще има мир в душата, макар да пости и много да се моли.

\*

Как да запазим душевния мир сред съблазните на нашето време?

Ако се съди по Писанието и по характера на днешния народ, ние живеем в последните времена, и все пак трябва да запазим душевния мир, без който е невъзможно да се спасим, както е казал великият молитвеник на руската земя преподобни Серафим. Докато преподобният Серафим е бил жив, заради молитвите му Господ е пазел Русия. А след него се явил друг стълб, издигащ се от земята до небето - отец Иоан Кронщатски. Ще се спрем на него, той е от нашето време и сме го виждали как се моли, докато другите не сме ги виждали.

Помня как след Литургия, когато доведоха фойтона и той тръгна да се качва, народът го обкръжи, искайки благословение, и в тази блъсканица душата му непрестанно пребиваваше в Бога, и сред тълпата той не се разсейваше и не губеше душевен мир. Как постигаше това? - ето нашия въпрос.

Той постигаше това и не се разсейваше, защото обичаше народа и не преставаше да се моли за него на Господа:

“Господи, дари Твоя мир на Твоите люде”.

“Господи, дари на рабите Си Светия Твой Дух, за да стопля сърцата им с любовта Ти и да ги упътва към всяка истина и добро”.

“Господи, искам Твоя мир да бъде в целия Твой народ, който Ти си възлюбил докрай, и си дал Единородния Си Син, за да спаси света”.

“Господи, дари им Твоята благодат, за да Те познаят в мир и любов, да Те възлюбят и да кажат, подобно на апостолите на Тавор: “Господи, добре ни е да бъдем с Тебе”.

Така, молейки се непрестанно за народа, той запазваше душевен мир, а ние го губим, защото в нас няма любов към хората.

Светите апостоли и всички светии са желаели спасението на народа, и пребивавайки сред хората, пламенно са се молели за тях. Светият Дух им е давал сила да обичат народа. И ние, ако не обичаме брата, няма да можем да имаме мир.

Нека всеки помисли за това.

\*

Слава на Господа, че не ни е оставил сираци, а ни е дал на земята Светия Дух. Светият Дух учи душата на неизказана любов към народа и на жалост към всички заблудени. Господ е пожалил заблудените и е изпратил Единородния Си Син да ги спаси. И Светият Дух учи на същата жалост към заблудените, които отиват в ада. А който не е придобил Светия Дух, не иска да се моли за враговете.

\*



Преподобни Паисий Велики се молел за един свой ученик, който се отрекъл от Христа, и докато се молел, Господ му се явил и казал: “Паисие, за кого се молиш? Та нали той се отрече от Мене?”. Но преподобният продължил да жали ученика си и тогава Господ му рекъл:

“Паисие, ти се уподоби на Мен в любовта”.

Така се придобива мир и няма друг път, освен този.

Ако някой много се моли и пости, но няма любов към враговете, не може да има душевен мир. И аз не бих могъл да говоря за това, ако Светият Дух не ме бе научил на любов.

\*

Трябва да вразумяваме брата кротко, с любов. Мирът се губи, ако душата се потщеслави или се превъзнесе пред брата, или осъди някого, или вразумява брата, но не кротко и с любов; а ако ядем много или се молим вяло - заради всичко това мирът се губи.

Но ако свикнем да се молим усърдно за враговете и да ги обичаме, мирът винаги ще пребивава в душите ни, а ако намразим или осъдим брата, умът ни ще се помрачи и ние ще изгубим мира и дръзновението пред Бога.

\*

Душата не може да има мир, ако не се поучава ден и нощ в Божия закон, защото този закон е написан от Божия Дух, а Божият Дух преминава от Писанието върху душата, и душата чувства наслада и приятност в това, и вече не иска да обича земното, защото любовта към земното опустошава душата, и тогава тя става унила и подивява, и не иска да се моли на Бога. А врагът, виждайки, че душата не е в Бога, я разколебава и свободно влага в ума каквото си иска и гони душата от едни помисли към други, и душата прекарва целия ден в такъв безпорядък и не може да съзерцава чисто Господа.

Който носи в себе си мира на Светия Дух, той излива мир и върху другите; а който носи в себе си злия дух, той излива зло и върху другите.

\*

За да има благодат, човек трябва да бъде въздържан във всичко: в движенията, в думите, погледа, в помислите, в храната. И за всяко въздържание спомага поучаването в словото Божие. Казано е: *Не само с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божиите уста.*

Преподобна Мария Египетска взела с пръсти малко сочиво от свети Зосима и казала: “Това е достатъчно, при Божията благодат.” Трябва да се приучиш да ядеш колкото е възможно по-малко, но трябва да правиш това с разсъждение, доколкото ти позволява работата. Мярата на въздържанието трябва да бъде такава, че и след хранене да ти се иска да се молиш.

\*

Ето най-краткия и лек път към спасението:

Бъди послушен, въздържан, не осъждай и пази ума и сърцето си от лоши помисли, а мисли, че всички хора са добри и Господ ги обича. За тези смирени мисли благодатта на Светия Дух ще живее в теб, и ти ще кажеш: “Милостив е Господ”.

А ако осъждаш, роптаеш, обичаш да изпълняваш своята воля, макар и много да се молиш, душата ти ще оскъдне и ще кажеш: “Господ ме е забравил”. Но не господ те е забравил, а ти си забравил, че трябва да се смиряваш, и затова Божията благодат не живее в душата ти. А в смирената душа тя влиза лесно и ѝ дава мир и покой в Бога. Божията Майка е била най-смирена от всички и затова се прославя и от небето, и от земята. И всеки, който се смирява, ще бъде прославен от Бога и ще види Божията слава.

\*

Велико благо е да се предадеш на Божията воля. В Душата тогава е единствено Господ и няма друга мисъл, и тя се моли с чист ум на Бога и чувства Божията любов, макар тялото да страда.

Когато душата всецяло се е предала на Божията воля, тогава Сам Господ започва да я ръководи и душата се учи непосредствено от Бога, а по-рано е била наставлявана от учители и от Писанието. Но рядко се случва Учител на душата да бъде Сам Господ със Своята благодат на Светия Дух и малцина - само тези, които живеят по Божията воля - знаят това.

Горделивият не иска да живее по Божията воля. Той обича сам да управлява себе си. И не разбира, че без Бога на човек не му достига разум да управлява себе си. И аз, когато живеях в света и не бях познал още Господа и Неговия Свети Дух и не знаех как ни обича Господ, разчитах на собствения си разум. Но когато познах чрез Светия Дух нашия Господ Исус Христос, Божия Син, душата ми се отдаде на Бога и приемам всичко скръбно, което ми се случи, и си казвам: "Господ бди над мен. От какво да се плаша?". А по-рано не можех да живея така.

\*

На този, който се е предал на Божията воля, му е много по-леко да живее, защото и в болест, и в бедност, и в гонение той си мисли: "Така е угодно на Бога, а аз, заради греховете си, трябва да търпя".

Ето, мен от много години ме боли главата и ми е трудно да търпя, но пък е полезно, защото чрез болката душата се смирява. Душата ми пламенно желае да се моли и да извършва бдения, но болестта ми пречи, защото болното тяло има нужда от покой и отдиш. И аз много молих Господа да ме изцели, но Господ не ме послуша. Значи това не би ми било от полза.

А ето, че ми се случи и друго нещо, и Господ бързо ме чу и ме спаси. Веднъж на празник сложиха риба на трапезата; и докато ядях, една кост влезе в гърлото ми, доста надълбоко, в гърдите. Призовах свети великомъченик Пантелеймон и го помолих да ме изцели, защото лекар не би могъл да извади костта от гърдите. И щом казах: "Изцели", получих в душата си отговор: "Излез от трапезарията, изпълни докрай гърдите си с въздух, издишай рязко и костта ще изскочи заедно с малко кръв". Така и направих: излязох, поех дълбоко въздух, позакашлях се и голямата кост изскочи заедно с малко кръв. И разбрах, че щом Господ не изцелява главата ми, значи, ще е полезно за душата ми да търпя такива болки.

\*

Как да разбереш дали живееш по Божията воля?

Ето признака: ако скърбиш за някаква вещ, значи, че не си се предал напълно на Божията воля, макар може би и да ти се струва, че живееш по Божията воля.

Който живее по Божията воля, не се грижи за нищо.

И ако му е нужно нещо, той ще предаде на Бога и себе си, и това нещо. А ако не получи нужното нещо, пак остава спокоен, както ако би го получил.

Душа, която се е предала на Божията воля, не се бои от нищо - нито от заплахи, нито от разбойници, от нищо. Но каквото и да се случи, тя казва: "Така е угодно на Бога". Ако е болен, си мисли: "Значи болестта ми е нужна, иначе Бог не би ми я дал".

И така се запазва мирът в душата и тялото.

\*

Който се грижи за самия себе си, не може да се предаде на Божията воля по такъв начин, че душата му да има мир в Бога. А смирената душа е предана на Божията воля и живее пред Него със страх и любов. Със страх - да не би да оскърби с нещо Бога. С любов - душата е познала как Господ ни обича.

Най-доброто дело е да се предаваме на Божията воля и да търпим скърбите с надежда. Като вижда скърбите ни, Господ никога не ще ни даде нещо в излишък. Ако скърбите ни се струват прекалено големи, значи не сме се предали на Божията воля.

\*

Всички хора на земята неизбежно търпят скърби. И макар скърбите, които ни изпраща Господ, да не са големи, на хората те им се струват непосилни и ги смазват; и това е така, защото те не искат да смирят душата си и да се предадат на Божията воля. А ония, които са се предали на Божията воля, тях Господ Сам ги ръководи чрез Своята благодат и те мъжествено претърпяват всичко заради Бога, Когото са възлюбili и с Когото се прославят вечно.

\*

Винаги трябва да се молим Господ да ни вразуми какво трябва да направим и Господ не ще ни остави да се заблуждаваме.

Адам не бе мъдър, за да попита Господа за плода, който му даде Ева, и затова изгуби рая.

Давид не попита Господа: "Добре ли ще бъде, ако взема жената на Урия?" - и падна в греха на убийството и прелюбодеянието.

Така и всички свети, които са съгрешили в нещо, са съгрешавали поради това, че не са призовали на помощ Бога, за да ги вразуми. Преподобни Серафим Саровски е казал: "Когато съм говорил от своя ум, е имало и грешки".

Но има и безгрешни грешки на несъвършенството. Виждаме ги дори и при Божията Майка. В Евангелието се казва, че когато се връщала заедно с Иосиф от Иерусалим, Тя си мислела, че Синът Й върви заедно с роднини или познати... И едва след три дни издирване Го намерили в Иерусалимския храм да беседва със старците (виж Лук. 2:44-46).

И така, само Господ е всезнаещ. А всеки от нас, който и да е той, трябва да се моли на Бога за вразумление и да се допитва до духовния си отец, за да не допуска грешки.

\*

Ясно виждам, че Господ ни управлява. Без Него не можем дори да помислим нещо добро. Затова е необходимо смирено да се предадем на Божията воля, та Господ да ни ръководи.

\*

Всички ние на земята се мъчим и търсим свобода, но малцина знаят в какво се състои свободата, къде е тя.

И аз също искам свобода и ден и нощ я търся. Разбрах, че тя е у Бога и от Бога се дава на смирените по сърце, които са се покаjali и са отсекли пред Него собствената си воля. Господ дава на каещия се Своя мир и свободата да Го обича. И няма нищо по-добро в света от това - да обичаш Бога и ближния. В това душата намира покой и радост.

\*

Стар съм и очаквам смъртта, и пиша тази истина от любов към народа, за който душата ми скърби. Може би и само една душа да се спаси, и за нея ще благодаря на Бога, но сърцето ме боли за целия свят и се моля, и проливам сълзи за целия свят, за да се покаят всички и да познаят Бога, и да живеят в любов, и да се наслаждават на свободата в Бога.

О, всички хора на земята, молете се и плачете за греховете си, та да ги прости Господ. Където греховете са простени, там има поне малка свобода на съвестта и любов.

\*

Много хора не познават пътя на спасението, отбили са се в тъмнината и не виждат Светлината на Истината. А Тя е била, е и ще бъде, и милостиво призовава всички към Себе Си: “Дойдете при Мене всички отрудени и обременени, познайте Ме, и Аз ще ви дам покой и свобода”.

Ето това е истинската свобода - когато сме в Бога. И аз по-рано не знаех това. До 27-ата си година само вярвах, че има Бог, но не Го познавах. А когато душата ми Го позна чрез Светия Дух, тя започна да се стреми с жар към Него. И сега, горейки, Го търся ден и нощ.

\*

Господ иска да се обичаме един друг. В това е свободата - в любовта към Бога и към ближния. В това е и свободата и равенството. А при земните длъжности не може да има равенство, но това не е важно за душата. Не всеки може да бъде цар или княз; не всеки може да бъде патриарх или игумен, или началник. Но във всяка длъжност е възможно да обичаш Бога и да Му угодиш, и само това е важно. И който повече обича Бога на земята, той ще бъде в по-голяма слава в Царството. Който обича повече, ще се стреми по-силно към Бога и ще бъде по-близо до Него. Всеки ще бъде прославен според мярата на любовта си. И разбрах, че любовта бива различна по силата си.

Ако някой се бои от Бога и от това - да не би да Го оскърби с нещо - това е първата любов. Ако някой има ум, чист от помисли - това е втората любов, по-голяма от първата. А ако някой осезаемо има благодатта в душата си - това е третата любов, която е още по-голяма.

Четвъртата, съвършената любов към Бога - това е, когато някой има благодатта на Светия Дух и в душата, и в тялото си. Тялото на такъв човек се освещава и мощите му ще бъдат нетленни. Така е при великите свети мъченици, при пророците, при преподобните. Който е в тази мяра, той е недосегаем за плътската любов. Той може свободно да спи до девица, без да изпитва някакво желание към нея. Любовта Божия е по-силна от любовта към девицата, от която се увлича целият свят, с изключение на ония, които имат Божията благодат в пълнота, защото сладостта на Светия Дух прережда целия човек и го научава да обича Бога в пълнота. Имайки пълнота на Божията любов, душата не се докосва до света. Макар да живее на земята сред другите, но от любов към Бога човек забравя всичко в света. И нещастieto ни се състои в това, че поради гордостта на ума си не стоим в тази благодат и тя напуска душата, и душата я търси, плачейки и ридаейки, и казва: “Тъгува душата ми по Господа!”

\*

Господ веднага прощава греховете на милостивия. Милостивият не помни злото. Дори и да са го обидили или да са отнели имуществото му, той ще бъде равнодушен, защото познава Божията милост, а милостта на Господа никой от човеците не може да ти отнеме, защото тя е висока, тя е у Бога.

\*

Ако мислиш лошо за хората, значи зъл дух живее в теб и той ти внушава лоши мисли за хората. И ако някой не се покае и умре, без да е простил на брата си, душата му ще отиде там, където живее злият дух, който е завладял душата.

\*

При нас е в сила следният закон: ако ти прощаваш, значи, че и Господ ти е простил. А ако не прощаваш на брата си, значи, че и грехът ти си остава с теб.

\*

Господ иска да обичаме ближния си. И ако ти помисляш за него, че Господ го обича, значи Господнята любов е с теб. И ако размишляваш за това, че Господ много обича Своето творение и сам жалиш цялата твар и

обичаш враговете си, а себе си считах за най-лош от всички, това означава, че с теб е голямата благодат на Светия Дух.

\*

Казваш, че много хора страдат от всякакви беди и от зли човеци. Но моля те, смири се под крепката Божия ръка и тогава благодатта ще те научи, и ти сам ще поискаш да страдаш заради Господнята любов. Ето на какво ще те научи Светият Дух, Когото познахме в Църквата.

А който ругае лошите хора, а не се моли за тях, никога не ще познае Божията благодат.

\*

Ако искаш да познаеш как ни обича Господ, намрази греховете и лошите помисли и се моли усърдно ден и нощ, и тогава Господ ще ти даде Своята благодат, и ти ще познаеш Господа чрез Светия Дух, и след смъртта, когато отидеш в рая, и там ще познаеш Господа чрез Светия Дух, както си Го познал тук на земята.

И на небето, и на земята Господ се познава единствено чрез Светия Дух, а не чрез науката. И децата, които изобщо не са се учили, познават Господа чрез Светия Дух. Свети Иоан Кръстител усети идването на Господа, когато беше още в утробата на майка си. Симеон Стълпник Дивногорец<sup>1</sup> беше седемгодишно момче, когато му се яви Господ и той Го позна. Преподобни Серафим бе в зряла възраст (на двадесет и седем години), когато Господ му се яви по време на Литургия. А Симеон Богоприемец бе в дълбока старост, когато позна Господа, както Го прие в ръцете си.

Така Господ действа по съответстващ на нас начин, за да утеши повече всяка душа.

\*

Сега хората са станали горди и се спасяват само чрез скърби и покаяние, и много рядко някой достига до любовта.

Великият Антоний е казал: “Аз вече не се боя от Бога, а Го обичам”. Той е казал това, защото в душата му е имало голяма благодат на Светия Дух, Който свидетелства за тази любов, и тогава душата не може да говори по друг начин. Но светите отци учат на покаяние този, който няма голяма благодат; и покаянието не е далеч от любовта, която идва според мярата на простотата и смирението на духа.

\*

Ако някой си мисли добри неща за брат си и че Господ го обича, и особено - ако си мислиш, че в душата му живее Светият Дух, то ти си близо до Божията любов.

\*

В доброто помага Бог, а в злото - враговете. Но това зависи и от нашата воля. Трябва да се самопринуждаваме към добро, но - умерено, и да знаем мярата си. Необходимо е да проучим душата си и да разберем какво е полезно за нея; за един е полезно да се моли повече, за друг - да чете или да пише. И да се чете е полезно, но по-добре е да се молим без разсейване, а още по-скъпоценен е плачът - кой каквото му даде Господ. Разбира се, щом станеш от леглото от сън, трябва да благодариш на Бога, после се кай и се моли до насита, а после чети, за да почине умът, после отново се моли и работи. Благодатта идва от всичко добро. Но най-вече - от любовта ни към брата.

Веднъж на Пасха се връщах от вечерня в църквата “Покров Богородичен” към мелницата, където живеех, а на пътя стоеше един работник. Когато се приближих до него, той ме помоли да му дам едно яйце. Нямах в себе си яйце и се върнах в манастира, взех от духовника си две яйца и дадох едното от тях на работника.

---

<sup>1</sup>Паметта му се чества на 24 май.

Той казва: “Ние сме двама”. Дадох му и второто и щом се разделих с него, заплаках от жалост към бедния народ и ми стана жал за цялата вселена и за всяка твар.

Друг път, също на Пасха, вървах от главното манастирско пристанище към новия Преображенски корпус и виждам - насреща ми тича малко момченце, около четиригодишно, с радостно лице - Божията благодат весели децата. Имах в себе си едно яйце и го дадох на момченцето. То се зарадва и хукна към баща си, за да му покаже подаръка си. И за тази дреболия получих от Бога голяма радост и възлюбих всяко Божие създание, и усещах в душата си Божия Дух. Когато дойдох на себе си, от жалост към света много се молих с плач на Бога. О, Свети Душе, бъди винаги в нас; добре ни е да бъдем с Теб.

\*

Хората не се учат на смирение и поради гордостта си не могат да приемат благодатта на Светия Дух, и затова страда целият свят. А ако хората познаваха Господа, колко милостив, смирен и кротък е Той, то само за час би се променило лицето на целия свят и у всички би имало голяма радост и любов.

Милостивият Господ ни е дал покаянието и чрез покаянието всичко се поправя. Чрез покаянието получаваме опрощение на греховете. Заради покаянието идва благодатта на Светия Дух и така познаваме Бога.

Ако някой е изгубил мира си и страда, нека се покае и Господ ще му даде Своя мир.

Ако някой народ или държава страда, трябва всички да се покаят и тогава Бог ще оправи всичко.

\*

Цялата ни борба е за това - да смирим себе си. Враговете ни паднаха поради гордост и влекат и нас натам. Но ние, братя, нека се смирим и тогава ще видим Господнята слава още тук, на земята (виж Мат. 16:28; Марк. 9:1), защото Господ дава на смирените да Го познаят чрез Светия Дух.

\*

Няма да скрия от вас за какво Господ дава Своята благодат. Няма да пиша много, но ви моля - обичайте се един друг и тогава ще видите Господнята милост. Да възлюбим брата си, и Господ ще ни възлюби. Не мисли, душо, че Господ те обича, ако гледаш някого накриво. О, не. По-скоро бесовете те обичат, защото си станал техен слуга. Но не се бави, покай се и поискай от Господа сила да обичаш брата си, и тогава ще видиш мир в душата си.

\*

С всички сили искайте от Господа смирение и братска любов, защото заради любовта към брата Господ дава даром благодатта Си. Испитай върху себе си следното: един ден искай от Бога любов към брата си, а следващия ден живеј без любов и тогава ще видиш разликата. Духовните плодове на любовта са ясни: мир и радост в душата и всички ще ти бъдат скъпи и мили, и ще проливаш обилни сълзи за ближния и за всичко живо и всяко създание.

\*

Често от един поздрав душата чувства добра промяна в себе си. И обратно, за един поглед накриво губиш Божията благодат и любов. Тогава се покай по-скоро, за да се върне Божият мир в душата ти.

\*

Блажена е душата, която е възлюбила Господа и се е научила от Него на смирение. Господ обича смирената душа, която твърдо се надява на Бога. Всяка секунда тя чувства милостта Му, така че, дори и да говори с хора, е заета с любимия си Господ, и поради дългата борба с враговете е възлюбила смирението повече от всичко и не позволява на враговете да ѝ отнемат любовта към брата.

\*

Дълго се измъчвах, защото не познавах Господния път, но сега, след много години и много скърби, познах Божиата воля чрез Светия Дух. Всичко, което е заповядал Господ (Мат. 28:20), трябва да се изпълнява точно, защото това е пътят към Небесното Царство, където ще виждаме Бога. Но не мисли, че виждаш Бога, а смирявай себе си и мисли, че след смъртта си ще бъдеш хвърлен в тъмница и там ще се топиш и тъгуваш по Господа. Когато плачем и смиряваме душата си, Божиата благодат ни пази, а ако изоставим плача и смирението, можем да се увлечем от помисли и видения. Смирената душа няма видения и не ги желае, а с чист ум се моли на Бога, а тщеславният ум не е чист от помисли и представи, и дори може да стигне дотам, да вижда бесове и да говори с тях. Пиша това, защото сам бях в такава беда.

\*

Знай, че ако помисълът ти се отклонява да следи хората кой как живее - това е признак на гордост.

Внимавай в себе си. Наблюдавай се и ще видиш: щом душата се превъзнесе над брата, веднага след това идва лош помисъл, който е неугоден на Бога, и чрез това душата се смирява. А ако не се смири, ще дойде някое малко изкушение. Ако отново не се смири, ще започне блудна бран. И ако пак не се смири, ще падне в някой малък грях. Ако и тогава не се смири, ще последва голям грях. И така ще греши дотогава, докато не се смири. Но щом се покае, Милостивият Господ ще даде на душата мир и умиление, и тогава всичко лошо ще отmine, и всички помисли ще си отидат. Но после дръж смирението с всички сили, иначе пак ще паднеш в грях.

\*

Който иска да се моли чисто, не трябва да знае никакви вестникарски новини, не трябва да чете лоши книги или да любопитства за живота на другите. Всичко това донася в ума множество нечисти мисли и когато човек иска да се ориентира в тях, те все повече и повече объркват и измъчват душата.

\*

Неотдавна в келията "Свети Стефан" имаше пожар. Когато сградата пламнала, монахът от келията е бил отвън. За да спаси някакви вещи, той се втурнал вътре и сам изгорял. А ако се бе помолил на Господ и бе казал: "Господи, искам да спася едн-коя си вещ. Внуши ми, мога ли да направя това!", то Господ непременно би го известил и би казал: "Иди", ако е възможно, или: "Не ходи", ако е невъзможно. Толкова е близо Господ до нас и толкова много ни обича.

\*

През живота си много пъти в момент на беда съм питал Господа и винаги съм получавал отговор. Постигнали сме тази любов не със своя ум, а с Божието милосърдие от благодатта на Светия Дух. Може би някой ще каже, че така се случва само със светиите, но аз казвам, че Господ обича и най-грешните и дава Своите милости, само и само душата да се отвърне от греха, и Господ с голяма радост я приема в обятията Си и я занася при Отца, и тогава всички небеса се радват за нея.

\*

Ако говориш или пишеш за Бога, моли се и проси от Господа помощ и вразумление, и Господ ще ти съдейства и ще те вразумява. И ако имаш недоумение, направи три поклона и кажи: "Господи, Ти виждаш, Милостиви, че душата ми е в недоумение и се боя да не сгреша. Вразуми ме, Господи". И Господ непременно ще те вразуми, защото е много близо до нас. А ако се усъмниш, няма да получиш желаното. Така Господ казал на Петър: *Маловерецо, защо се усъмни?* (Мат. 14:31), когато той започнал да потъва във вълните. Така и душата, щом се усъмни, започва да потъва в лоши помисли. "Господи, дари ни пълна вяра в Теб чрез Светия Дух".

\*

На когото не е дадено да учи други, а той ги учи, той оскърбява Божието величие.

\*

Има хора, даже и велики, които, щом дойде недоумение, не питат Господа, а трябва направо да кажат: “Господи, аз съм грешен човек и не разбирам, но Ти, Милостиви, ме вразуми как трябва да постъпя”. И Милостивият Господ не иска душата ни да бъде в смущение от врага и внушава какво трябва да правим и какво да не правим.

\*

Знай, че когато се случи беда на народа и душата заплаче пред Бога за този народ, то той ще бъде помилван. Затова Светият Дух се е докоснал до душата и ѝ е дал молитва за хората, за да бъдат помилвани. Така обича Милостивият Господ създанието Си.

\*

Моли се просто, като дете, и Господ ще чуе молитвата ти, защото нашият Господ е толкова Милостив Баща, че ние не можем нито да разберем, нито да си представим това, и само Светият Дух ни открива великата Му любов.

\*

По-рано мислех, че Господ е вършел чудеса само по молитвите на светиите, но сега разбрах, че Господ ще извърши чудо и заради грешния, веднага щом се смири душата му, защото, когато човек се научи на смирение, тогава Господ слуша молитвите му.

\*

Как да разбере дали Господ ме обича, или не ме обича?

Ето някои признаци. Ако упорито се бориш с греха, значи Господ те обича. Ако обичаш враговете си, значи още повече си обичан от Бога. А ако полагаш душата си за хората, значи си много приятен на Господа, Който и Сам е положил душата Си за нас.

## Велика наука

Докато живеем на земята, е необходимо да се научим да водим борба с враговете. Най-трудно е да умъртвиш плътта заради Бога и да победиш самолюбието.

За да победиш самолюбието, е необходимо винаги да се смиряваш. Това е велика наука, която не се овладява бързо.

Трябва да считаш себе си за най-лош от всички и да се осъдиш за ада. Чрез това се смирява душата и се придобива покаен плач, от който се ражда радост. Добре е да приучиш душата си да мисли така: “Ще горя в адския огън”. Но е жалко, че малцина разбират това. Мнозина се отчайват и пропадат. Душите им подивяват и след това не искат нито да се молят, нито да четат, нито дори да мислят за Бога.

Трябва да се самоосъдиш в душата си, но да не се отчайваш за Божието милосърдие и любов. Необходимо е да придобиеш смирен и съкрушен дух, тогава всички помисли ще си отидат и умът ще се очисти. Но трябва да знаеш мярката си, за да не претовариш душата си. Изучи себе си и давай на душата си подвиг според силата ѝ.